Tehdastyöläisten asuinalueesta perheparatiisiksi

Rakennusperinnön arvo Imatran Niskalammella 1970- luvulta 2020- luvulle

Helmi Hietalahti-Keltto

Pro gradu –tutkielma

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Elokuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma/
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/
Humanistinen tiedekunta

HELMI HIETALAHTI-KELTTO
Pro gradu –tutkielma
Tehdastyöläisten asuinalueesta perheparatiisiksi – Rakennusperinnön arvo Imatran Niskalammella

Tutkielma, 67 s., liitteet 4 s.

Tutkin Imatran Tainionkoskella sijaitsevaa Niskalammen asuinaluetta. Tutkimuksessani se edustaa merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, rakennusperintöä ja sen asukkaat kulttuuriperintöyhteisöä. Niskalampi on teollisuuden työntekijöille rakentunut asuinalue ja suurin osa sen rakennuskannasta on rakennettu ennen 1950-lukua. Toinen merkittävä rakennusaalto liitetään 1986- luvun asuntomessuihin. Tutkivan katseeni suutaan erityisesti kohti Niskalammen kulttuuriperintöprosessin vaiheita, osallisuutta ja osallisuuden merkitystä rakennussuojelussa ja asuinalueen säilymisessä sekä arvon muodostumista ja sen prosessia. Tutkimuksessani pohdin arvoja, eli mitä Niskalammen kulttuuriperintöyhteisö pitää arvokkaana ja säilyttämisen arvoisena ja millaisia arvoja siihen liitetään niin niskalampelaisten kuin viranomaistenkin toimesta.

Tutkimukseni on osin fenomenologishermeneuttinen tapaustutkimus. Näistä lähtökohdista tulkitsen arvonmuodostus- ja kulttuuriperintöprosessia, joiden seurauksena Niskalampi on säilynyt elinvoimaisena ja suojeltuna asuinalueena. Primääriaineistoni koostuu Niskalammen asukasyhdistyksen Facebook-sivulla suorittamastani nettikyselystä, johon sain 54 vastausta. Kyselyn suuntasin Niskalammen nykyisille sekä vanhoille asukkaille. Viranomaisnäkökulmaa on tutkimuksessani edustamassa muun muassa erilaisia selvityksiä Imatran rakennusperintöön liittyen sekä ajankohtaiset asemakaava merkinnät. Niskalammen historiaa käsittelen historiateosten pohjalta.

Tutkimus teki ymmärrettäväksi sen, miten kietoutuneita osallisuus, kulttuuriperintö sekä arvonmuodostumisen prosessi ovat, jolloin niitä ei voida täysin erottaa toisistaan. Osallistaminen voi olla haasteellista ja erityisesti osallistiedon saattaminen viranomaisia hyödyttävään muotoon on vaikeaa. Osallistiedon hyödyntäminen on usein sattumanvaraista ja silloin relevanttikin tieto voi jäädä huomiotta. Imatran kaupunki on tunnistanut osallisuuden haasteet ja pyrkii kohti osallistavampaa päätöksentekoa. Arvo luodaan yhdessä siihen liittyvien osallisten kanssa, jolloin arvonluonnin prosessi Niskalammella tapahtuu yksityisten ihmisten, yhteisön, Niskalammen historian sekä Imatran kaupungin välisessä vuoropuhelussa. Arvonluonnin prosessin keskiössä on taloudellinen arvo, kokemus ja ympäristö. Ympäristö ja kokemukset ovat muokanneet yksilölle sen arvopohjan, jonka avulla he navigoivat oli kyseessä sitten viranomainen tai kulttuuriperintöyhteisön jäsen.

Avainsanat: kulttuuriperintö, rakennusperintö, rakennussuojelu, rakennettu kulttuuriympäristö, kulttuuriperintöprosessi, kulttuuriperintöyhteisö, osallisuus, kaupunkikehitys, arvot, arvonluonnin prosessi, arvottaminen, Bottom-up- prosessi, autorisoitu kulttuuriperintödiskurssi, Niskalampi, asuntoalue, Imatra, teollinen kulttuuriperintö.

Sisällysluettelo

1 Johdanto 1

1.1 Tutkimuksen aihe 2

1.2 Tutkimuskysymykset ja teoreettinen viitekehys 3

1.3 Keskeiset käsitteet 4

1.4 Tutkimusmenetelmät 5

1.5 Tutkimusaineisto 6

1.6 Tutkimuskirjallisuus 11

2 Niskalampi 13

2.1 Niskalammen historia 13

2.2 Niskalammen kulttuuriperintöprosessi 18

2.3 Rakennussuojelun lähtökohdat Niskalammella 23

2.4 Yhteisö osana Niskalampea ja niskalampelaisuus identiteettinä 28

3 Rakennusperinnön arvon muodostus 32

3.1 Arvokeskustelu ja rakennussuojelu 32

3.2 Yksityiset arvot 34

3.3 Viranomaisarvot 39

3.4 Taloudellinen arvo 45

4 Osallisuus 49

4.1 Osallisuus Imatralla 49

4.2 Niskalammen asukkaat 53

4.3 Kaavakävely osana Osallistu ja vaikuta- ohjelmaa 57

4.4 Osallisuuden roolit 58

5 Loppuluku 63

5.1 Päätelmät 63

5.2 Lopuksi 66

Liitteet 72

Liite 1. Tutkimuskyselyn kysymykset **72**

1 Johdanto

Asuin lähes koko lapsuuteni ja nuoruuteni Imatralla Niskalammella. Olen asunut siellä kolmessa eri talossa. Ensimmäinen kotini Imatralla oli mummini luona, sillä odotimme vuokra-asuntomme remontin valmistumista. Sitten muutimme vuokralle pienkerrostaloon kolmioon, jonka jälkeen vanhempani ostivat paritalon puolikkaan tien toiselta puolelta. Tässä paritalossa vanhempani edelleen asuvat. Niskalampea ympäröivät metsät, vieressä on oma uimaranta Saimaan rannalla ja leikkipuistokin löytyy. Kun olin lapsi, alueella oli ihana päiväkoti, mutta sen toiminta on sittemmin lakkautettu. Alue on turvallinen ja siellä asui ja asuu edelleen paljon lapsia, joten leikkikavereita oli aina. Kahteen parhaaseen ystävääänikin olen tutustunut juuri Niskalammella.

Niskalampi on alun perin tehdastyöläisille rakennettu asuntoalue, joka on pitkän kulttuuriperintöprosessin seurauksena muuttunut elinvoimaiseksi ja vehreäksi asuinalueeksi. Varsinainen kulttuuriperintöprosessi on alkanut 1970- luvun aikana ja jatkuu edelleen. Suurin osa alueen rakennuksista on rakennettu 1900-luvun alussa ja alueella on monenlaisia tyyppitaloja. Ihmiset tuntuvat viihtyvän alueella pitkään, esimerkkinä omat vanhempani, isoäitini, monet tuttavat ja ystäväperheet. Mummini talon hirsikehikko on siirretty 1900- luvun alkupuolella Terijoelta Niskalammelle, pienkerrostalo, jossa asuimme, on rakennettu 1980-luvulla asuntomessuja varten, mutta kuitenkin niin, että se sopii hyvin ympäristöön yksityiskohtineen. Viimeisin ja pitkäaikaisin kotini Niskalammella taas edustaa uusklassista kertaustyyliä ja on tyyppitalo, jossa on aiemmin asunut neljä perhettä ja joka nykyään on paritalo. On selvää, että alueen historia ja rakennusperintö on monipuolista ja tutkimisen arvoista.

Henkilökohtainen side Niskalammen asuinalueeseen on edelleen vahva ja koen asumishistoriani olleen alkusysäys rakennusperinnöstä kiinnostumiselle. Ensisijaisesti pienenä kiinnostuin vanhoista rakennuksista niiden kauniin ulkonäön takia, mutta myöhemmin kiinnostukseni laajeni vanhojen talojen henkeen. Sen seurauksena päädyin opiskelemaan kulttuuriperinnön tutkimusta ja erityisesti rakennusperintöä. Sysäys Niskalammen tutkimukselle kumpuaa siis täysin omasta vahvasta siteestäni alueeseen. Haluan tuoda alueen tutkimuksen tähän päivään ja omalta osaltani olla jatkamassa kulttuuriperintöprosessia ja säilyttämässä asuinalue ja sen henki myös tuleville sukupolville.

Tutkimukseni on monimenetelmäinen tapaustutkimus, joka edustaa kriittistä kulttuuriperinnön tutkimusta. Olen osin hermeneuttisella ja osin fenomenologisella tutkimuskentällä, joten tulkitsen ilmiöitä ja niiden muotoutumista tutkimuskysymysten lähtökohdista. Aloitan tutkimuksen pohtimalla sitä kulttuuriperintöprosessia, jonka Niskalampi on käynyt läpi ja joka jatkuu edelleen raottaen samalla alueen historiaa. Sen lisäksi pohdin rakennussuojelun lähtökohtia Niskalammella. Historian, kulttuuriperintöprosessin ja rakennussuojelun lähtökohdat ovat pohja arvon muodostumiselle ja

osallisuuskeskustelulle ja siksi välttämättömiä ymmärtää tutkimuksen kannalta. Päätän tutkimukseni vastaamalla tutkimuskysymyksiin ja pohdintaan Niskalammen ja sen tutkimuksen tulevaisuudesta.

1.1 Tutkimuksen aihe

Tutkimukseni suuntaa Niskalammelle, joka on osa Imatralaista Tainionkosken kaupunginosaa. Se edustaa tutkimuksessani merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä, rakennusperintöä sekä kulttuuriperintöyhteisöä. Niskalampi on paperitehtaan, puuhiomon ja lankarullatehtaan työntekijöille alun perin rakennettu asuinalue, jonka yhteisöllisyys on rakentunut pikkuhiljaa yhtä aikaa alueen rakentumisen kanssa. Suurin osa rakennuskannasta on rakennettu ennen 1950-lukua, mutta toinen merkittävä rakennusaalto liitetään 1986- luvun asuntomessuihin. Alueen ominaispiirteisiin kuuluu erilaiset ruutukaavaan sijoitetut värikkäät tyyppitalot, jotka luovat jokseenkin eheän kokonaisuuden, puretuista rakennuksista huolimatta. Niskalammen asuntoalue on tunnustettu osaksi RKY:n valtakunnallisesti merkittävää rakennetun kulttuuriympäristön listaa ja on suojeltu asemakaavassa SR- ja SR-4- merkinnöin[1].[2]

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin Niskalammen kulttuuriperintöprosessin vaiheita, osallisuutta ja osallisuuden merkitystä rakennussuojelussa ja asuinalueen säilymisessä sekä arvon muodostumista. Olen kirjoittanut kanditutkielmani myös Niskalammesta ja sen kulttuuriperintöprosessista rakennusperinnön näkökulmasta, mutta gradussani tulen syventymään näihin aiheisiin ja tuomaan arvokeskustelun, osallisuuden ja talouden uusina näkökulmina tutkimukseen.

Alueella on suoritettu rakennusinventointi[3] ja Imatran teollista rakennettua kulttuuriperintöä on esitelty Lasse Ojosen historiaselvityksessä[4] 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Viimeisimpänä oma kandityöni *Ajassa säilynyt, Rakennusperinnön vaaliminen Imatran Niskalammella* (2021).[5] Arvokasta historianäkökulmaa Niskalammen tutkimiseen taas tuo esiin Pekka Lehonkosken *Oli kerran Tainionkoski*-historiikki.[6] Koen tärkeäksi sen, että asuinalue säilyttää nykyisen viehätysvoimansa, yhteisöllisyytensä ja arvokkaan rakennusperinnön tuleville sukupolville. Tutkimuksen tekeminen tästä aiheesta voi edesauttaa Niskalammen kulttuuriperintöprosessia jatkumaan. Toivon, että tekemällä tätä

---

[1] SR-merkinnät asemakaavassa yleisesti tarkoittavat, että alue ja/ tai rakennukset suojellaan niin, että rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas luonne säilyy. Suojelulla voi olla eri tasoja, jotka ilmenevät merkinnästä kuten SR-4- merkintä. Imatran kaupunki, kaavoitus, karttapalvelu, verkkosivu, ajantasainen asemakaava.

[2] RKY, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: Tornasaaren teollisuusalue, Neitsytniemenkartano ja Niskalammen asuntoalue.

[3] Tynkkynen & Sipiläinen 1980.

[4] Ojonen 1995.

[5] Hietalahti-Keltto 2021.

[6] Lehonkoski 2020.

tutkimusta tuen viranomaisten ja asukkaiden välistä vuoropuhelua, jolloin tutkimuksen tekeminen yhteisöstä ja siihen liittyvästä kulttuuriperinnöstä vahvistaisi yhteisöllisyyttä ja yhteisössä tapahtuvaa arvon tunnustamista.[7]

1.2 Tutkimuskysymykset ja teoreettinen viitekehys

Tutkin Niskalammen kulttuuriperintöprosessin vaiheita, osallisuutta ja osallisuuden merkitystä rakennussuojelussa ja asuinalueen säilymisessä. Keskiössä on rakennusperinnön arvonmuodostusprosessi. Pohjaan tämän tutkimuksen pohdintaan arvoista eli mitä kulttuuriperintöyhteisöt pitävät arvokkaana ja säilyttämisen arvoisena ja mitä eri arvoja Niskalammen alueeseen liitetään niin niskalampelaisten kuin viranomaistenkin toimesta. ***Millaisessa prosessissa Niskalammen rakennusperinnön arvo on muodostunut, ja ketkä ovat olleet siinä osallisina?*** Pääkysymystä tukevia lisäkysymyksiä ovat: ***Millaisen kulttuuriperintöprosessin seurauksena Niskalampi on säilynyt elinvoimaisena asuinalueena? Miten niskalampelaiset kokevat osallisuuden ja sen tuomat haasteet ja mahdollisuudet?*** ja ***Millaisia arvoja osalliset ja kulttuuriperintöyhteisöt liittävät Niskalampeen ja sen rakennusperintöön?***

Tutkimukseni on osa kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen koulukuntaa. Kriittinen kulttuuriperinnön tutkimus tähtää kulttuuriperinnön luonteen, merkitysten ja erilaisten valtasuhteiden kyseenalaistamiseen ja pohtii sen diskursiivista luonnetta. Se myös tekee näkyväksi aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön välisen prosessin.[8] The Authorized Heritage Discourse (AHD) eli suomeksi autorisoiva kulttuuriperintödiskurssi on Laurajane Smithin Uses of Heritage- teoksessa esittelemä kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen teoria, johon tulen nojautumaan tässä tutkimuksessa. Autorisoivan kulttuuriperintödiskurssin käsitteen mukaan kulttuuriperintö määritellään niin sanotusti ylhäältä alas tarkoittaen sitä, että määrittelijän roolissa toimii asiantuntijat ja viranomaiset. Viranomaisten tapa määritellä kulttuuriperintö voi olla kulttuuriperintöyhteisölle ja asiaan perehtymättömälle vaikea ymmärtää. Kun kulttuuriperinnön arvottaminen, säilyttäminen ja määritteleminen on viranomaislähtöistä, voi tästä seurauksena olla erilaisia kiistoja. AHD tuo siis esiin kulttuuriperintöprosessissa mahdollisesti esiintyvät valtasuhteet sekä poliittiset ja taloudelliset näkökulmat.[9]

Pohtiessani tutkimukseni teoreettista viitekehystä, tutustuin Liina Luoman pro gradututkielmaan Loistava asuinalue ja kadotettu paratiisi 1940-luvun tyyppitaloalueiden arvoja Euran Kauttualla. Luoma

[7] Smith 2006, 47, 299–301.
[8] Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 13–14, 19.
[9] Smith 2006, 3, 29- 34.

käytti tutkimuksessaan un-authorized heritage discoursea, toisin sanoen Bottom Up-kulttuuriperintöprosessin käsitettä ja huomasin sen soveltuvan osaksi oman tutkimukseni teoreettista viitekehystä. Voisi kuvitella, että Bottom Up- prosessi olisi vastakohta AHD:lle, niin näin ei kuitenkaan ole. Bottom up- prosessilla tarkoitetaan sitä, että kulttuuriperintöyhteisöt määrittelevät ja arvottavat itse oman kulttuuriperintönsä kuitenkin niin, että asiantuntijat ovat neuvova ja mahdollistava osapuoli. Kyseessä on siis vastavuoroinen vuoropuhelu ja yhteistyö, joka on kuitenkin nimensä mukaisesti alhaalta ylös suuntautuva eli kulttuuriperintöyhteisö lähtöistä.[10]

Koska tutkin pro gradu- tutkielmassani nimenomaan osallisuutta ja kulttuuriperintöyhteisöä on mielestäni luontevaa käyttää autorisoivan kultturiperintödiskurssin ja bottom up-kulttuuriperintöprosessin teorioita. Aineistoni koostuu sekä viranomaisten ja asiantuntijoiden tekemistä selvityksistä sekä kulttuuriperintöyhteisön jäsenten eli muun muassa nykyisten ja entisten niskalampelaisten nettikyselyvastauksista, joten nämä kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen teoriat soveltuvat hyvin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja analyyttiseksi työkaluksi.

1.3 Keskeiset käsitteet

Kulttuuri- ja rakennusperintöön liittyy paljon käsitteitä ja siksi on tärkeää, että selitän tutkimukseni kannalta keskeisemmät käsitteet, joista juontuu monia alakäsitteitä. Ilman keskeisten käsitteiden selvittämistä, voi aiheeseen tutustumaton helposti sekoittaa keskenään käsitteitä, jotka ovat samankaltaisia tai niillä on arkikielessä hieman erilainen merkitys. Toisaalta myös keskeisten käsitteiden avaaminen antaa lukijalle työkaluja johtaa alakäsitteiden merkityksiä. Koska tutkimukseni aihe käsittelee tietyn yhteisön kulttuuriperintöä, koen juuri siksi erittäin tärkeäksi sen, että kyseisen yhteisön jäsenet pystyvät ymmärtämään tutkimuksen aiheen ja sen tärkeyden. Lähtökohtana koko tutkimukselle on kulttuuriperintö ja kulttuuriperintöprosessi, jotka lähtökohtaisesti ovat varsin laajoja käsitteitä, mutta selitän ne yksinkertaistetusti ja oman tutkimukseni lähtökohdista.[11]

Kulttuuriperintöprosessin käsite täytyy johtaa *kulttuuriperinnön* käsitteen avulla, sillä ilman toista ei ole toista. Yksinkertaistetusti kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan erilaisia menneisyyden jälkiä. Nämä menneisyyden jäljet eli säilytetyt osat menneisyyden nykykulttuuria on täytynyt tietoisesti tuottaa ja säilyttää, niin että meillä on mahdollisuus arvioida ja tarkastella niitä.[12] Historian ja kulttuuriperinnön suurin ero onkin tietoisuus siitä mitä säilytetään tuleville sukupolville ja miksi. Kaikki menneisyys on historiaa, mutta kaikki menneisyys ei ole kulttuuriperintöä, sillä kaikkea menneisyyttä ei voi taltioida.

[10] Luoma 2021, 11 ja Häyrynen 2018, 13.
[11] Smith 2006, 11–13.
[12] Sivula 2013, 163.

Kulttuuriperinnön käsite on juurtunut osaksi arkikieltä ja sitä käytetään vastineena muun muassa perinteelle ja kulttuurille. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso Kulttuuriperintökysymysten jäljillä- artikkelissa toteavat, yleiskäsitys kulttuuriperinnöstä on, että sillä viitataan joukkoon menneisyyden jälkiä, jotka voivat olla joko aineettomia tai aineellisia, joita ihmiset tarkastelevat omista muuttuvista ja kehittyvistä lähtökohdista. Tämän seurauksena käsite on muuttunut osin myös hyvin epämääräiseksi.[13]

Kulttuuriperinnön aineellisuus ja aineettomuus on toinen kiistelty aihepiiri kulttuuriperinnön tutkimuksessa. Kärjistetysti aineeton kulttuuriperintö voi olla esimerkiksi perinteitä, tietoja ja taitoja tai tarinoita, jotka on säilytetty osana mennyttä kulttuuria. Aineellinen kulttuuriperintö voi olla taas jotain konkreettista esimerkiksi rakennuksia, jotka on rakennussuojelulla suojeltu tai muuten tarkoituksellisesti säilytetty. Monesti myös aineeton kulttuuriperintö johtaa jollain tapaa aineelliseen kulttuuriperintöön. Teoksessa Uses of Heritage Laurajane Smith haastaa yleisen länsimaisen käsityksen tulkita kulttuuriperintöä juurin sen aineellisten lähtökohtien takia ja väittää, että kaikki kulttuuriperintö on aineetonta. Smith pyrkii tuomaan esiin muun muassa muistin, identiteetin ja paikan lähtökohdat kulttuuriperinnön tutkimuksessa, joita tulen tässä tutkimuksessa myös sivuamaan.[14]

Kulttuuriperintöprosessi kuvaa matkaa, jonka joku menneen nykykulttuurin osa kulkee ennen kuin siitä tulee kulttuuriperintöä. Kulttuuriperinnön professorin Anna Sivulan mukaan kulttuuriperintöprosessit ovat tapahtumasarjoja, missä joko yhteisö, yksilö tai instituutio tai näiden yhdistelmät ovat valinneet tietyn jäljen menneisyydestä ja tietoisesti tuottavat sen säilytettäväksi. Kaikella kulttuuriperinnöllä on taustalla kulttuuriperintöprosessi, jonka avulla se on säilynyt.[15] Toisaalta kulttuuriperintöprosessi voi keskeytyä tai loppua kokonaan, jolloin kyseessä voi olla katoava kulttuuriperintö. Minna Heikkilä tutkii pro gradussaan, *Kun kulttuuriperintö katoaa: Identiteettityöllä rakennettu rautatieläisten seuratalo Morkku* katoavaa kulttuuriperintöä kulttuuriperintöyhteisön, kulttuuriperintöprosessin ja identiteettityön lähtökohdista.[16] Yhteisöjen, yksilöiden ja instituutioiden arvot voivat muuttua ja näin ollen, mitä ennen on pidetty säilyttämisen arvoisena, ei pidetäkään enää merkityksellisenä ja menneisyyden jälki, perinne, tieto, taito, esine tai asia voi kadota. Kulttuuriperintö säilyy, koska sitä pidetään merkityksellisenä osana omaa elämää, toimintaa tai yhteisöä. Oman tutkimukseni kohdalla on kyse kulttuuriperintöprosessista, johon ovat olleet vaikuttamassa niin instituutiot, yhteisö kuin yksilökin. Mainitut eri tahot ovat olleet enemmän ja vähemmän kuitenkin yhtä mieltä siitä, että Niskalammen asuinalue on säilyttämisen arvoinen paikka ja sen kulttuuriperintöyhteisöä tulee vaalia.

---

[13] Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 12-15.
[14] Smith 2006.
[15] Sivula 2013, 163.
[16] Heikkilä 2021.

Rakennusperintö on rakennettua kulttuuriympäristöä, eli ympäristöä, jota ihminen on toimillaan muokannut, hoitanut, käyttänyt ja rakentanut. Rakennusperintöä on rakennukset ja rakenteet sekä rakennetut alueet kuten asuntoalueet, tiet tai sillat. Museoviraston tehtävänä on huolehtia siitä, että valtakunnallisesti arvokas ja merkittävä rakennusperintö säilyy.[17] Rakennusperinnön käsite kattaa kaikki eri aikakaudet. Monesti kuitenkin arkikielessä vain vanhat rakennukset mielletään rakennusperinnöksi, jolloin rakennuksen vanhaa ikää pidetään arvokkaana. Aura Kivilaakso toteaa artikkelissaan Rakennusperintö suojelun kohteena, että rakennusperinnöllä onkin ajasta täysin riippumaton luonne. Aika on vain yksi tekijä siinä, miksi joku rakennus koetaan tärkeäksi, arvokkaaksi ja säilyttämisen tai suojelemisen arvoisena. [18] Esimerkiksi vuonna 2019 tehdyssä Porin ruutukaavakeskustan modernin rakennusperinnön inventoinnissa viranomaiset ovat nostaneet esiin seuraavat arvot perustellessaan rakennuksen arvoa silmällä pitäen tulevia asemakaavoja: historiallinen arvo, rakennushistoriallinen arvo, rakennustaiteellinen arvo, kaupunkikuvallinen arvo sekä säilyneisyys arvo.[19] Edellä mainittuja arvoja voi käyttää yleisinä ohjenuorina arvioidessa rakennuksen arvoa ja merkitystä. Kuitenkin näissä viranomaisten ja asiantuntijoiden yhteistyössä luomissa arvotusperusteissa ei ole otettu huomioon asukasta, jolla olisi kyky pohtia osallisen lähtökohtia arvottamiselle, jolloin tunnearvo ja muut kokemukseen perustuvat arvot jäävät huomiotta päätöksenteossa.

Rakennusperinnön säilymisen edellytys on, että rakennus pysyy luontevassa käytössä ja siitä pidetään huolta rakennuksen ominaisuudet huomioon ottaen. Kivilaakson mukaan rakennuksen suojelun perustana voidaan käyttää myös täysin arkisia perusteita kuten käyttöarvo tai muistot.[20] Rakennussuojelu on merkittävien ja arvokkaiden rakennusten säilymiseen tähtäävää toimintaa, jotta rakennusperinnön ainutlaatuiset ja myös tyypilliset piirteet säilyvät. Kulttuuriperintöyhteisöt määrittävät itse sen, mitä yhteisön sisällä pidetään arvokkaana. Näin säilynyt rakennusperintökin edustaa kyseessä olevaa yhteisöä. Rakennussuojelu on osa kulttuuriperintöprosessia ja se on jonkun kulttuuriperintöyhteisön tai instituution aikaan saama. Rakennussuojelu perustuu lainsäädäntöön, ympäristö- ja kulttuurihallinnon yhteistyöhön sekä kuntien ja omistajien vastuuseen, joka taas perustuu maankäytön suunnitteluun eli kaavoitukseen. Maankäyttö- ja rakennuslaki on oleellinen osa kaavoitusta ja se edesauttaa muun muassa kulttuuriympäristön, rakennusperinnön ja maiseman vaalimista osana kaavoitusta. Kansalaisilla, päättäjillä ja kunnilla on vastuu onnistuneesta maankäytön suunnittelusta, jolloin puhutaan osallisuudesta.[21]

---

[17] Museoliitto, Kulttuuriympäristöt ja rakennusperintö, verkkosivu.
[18] Kivilaakso, artikkeli, Suomen rakennustaiteenmuseo, verkkosivu.
[19] Porin kaupunki, Porin ruutukaavakeskusta, modernin rakennusperinnön inventointi 2019.
[20] Kivilaakso, artikkeli, Suomen rakennustaiteenmuseo, verkkosivu.
[21] Lounatvuori & Putkonen 2001, 185.

Yhdyskuntasuunnittelun seuran julkaisu 2022:1 Kulttuuriperintö ja osallisuus käsittelee kattavasti osallisuuden teemaa. *Osallisuus* ja kulttuuriperintö ovat 2000-luvulla kietoutuneet yhä tiiviimmin yhteen Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimuksen seurauksena. Sen tarkoitus kulkee käsikädessä Laurajane Smithin ajatuksen kanssa siitä, että aineellisen kulttuuriperinnön sijaan tai lisäksi tulisi keskittyä yhä enemmän aineettoman kulttuuriperinnön kenttään. Sopimuksessa aineeton kulttuuriperintö määritellään käytännöiksi, kuvauksiksi, ilmauksiksi, tiedoiksi ja taidoiksi ja niihin välittömästi liittyvät esineet ja välineet, artefaktit ja kulttuuriset tilat. Nämä edellä mainitut tulee olla yhteisöjen tai yksityisten ihmisten omaksi kulttuuriperinnöksi tunnustamaa. Sopimus tähtää siihen, että nämä edellä mainitut kulttuuriperintöyhteisöt saavat mahdollisuuden vaikuttaa heihin kytköksissä olevaan kulttuuriperintöön ja sen arvotus- ja päätöksentekoprosessiin. Toisin sanoen tulisi noudattaa läpinäkyvää demokratiaa myös kulttuuriperintökysymyksissä.[22]

Kuten Yhdyskuntasuunnittelun julkaisun pääkirjoituksessakin mainitaan, on osallisuudellakin haasteensa. Teoreettisella tasolla osallisuudella on selkeät tavoitteet, joita kohti olisi helppo pyrkiä, mutta suurimmaksi haasteeksi Immonen, Sivula ja Kivilaakso nostavat esille kulttuuriperintöyhteisöjen paikantamisen vaikeuden ja sen, miten ottaa nämä mahdollisesti vaikeasti tavoitettavien yhteisöjen näkemykset ja arvot huomioon, kun tehdään päätöksiä kulttuuriperinnöstä, jonka osallisia hekin ovat. Juuri kulttuuriperintöyhteisöjen tunnistaminen voi olla haaste viranomaisille, ja siksi osallisuus ei pääse käytännössä toteutumaan. Keinoja tunnistamiselle ja osallistavia menetelmiä kehitetään jatkuvasti myös kaupunkien ja kuntien kulttuuriperintötyössä, jolloin kuilu kulttuuriperintöyhteisöjen ja viranomaisten välillä kapenee.[23]

Arvon ja arvottamisen käsitteitä olen jo tässä kappaleessa vähän sivunnutkin. Jotta pystyn vastaamaan tutkimuskysymykseeni, on olennaista pohtia arvoa ja arvottamista rakennusperinnössä. Mikä on arvokasta, mikä tekee arvokkaaksi ja miksi? Kenellä on oikeus arvottaa? Arvot voivat olla joko yksityisiä tai kollektiivisia eli Niskalammen asuinalueen tapauksessa yksittäisten asukkaiden, perheiden sisäisiä tai koko yhteisön yhteisiä. Arvot ovat näkymättömiä, abstrakteja, niitä ei haista eikä maista, joten arvojen olemassaoloa voidaan perustellusti kyseenalaistaa. Kuitenkin arvot ovat sellaisia, joita jokaisella on vääjäämättä ja monesti niiden kohtaamattomuus toisen yksilön arvojen kanssa aiheuttaa arvoristiriitoja eli kiistoja.[24] Arvojen aiheuttamat kiistat ovat monesti niitä syitä, miksi myös rakennusperinnöstä ja -suojelustakin kiistellään.

[22] Immonen, Sivula & Kivilaakso 2022, 5.
[23] Immonen, Sivula & Kivilaakso 2022, 5-6.
[24] Häyry & Häyry 1997, 5-6.

Petri Vuojala pohtii artikkelissaan: Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa arvokäsitteen tuloa suojelulakiin seuraavasti:

> *” Maankäyttö- ja rakennuslain (1999) myötä on muutos- ja korjaustyön kohteina olevien rakennusten historian selvittämisestä jo tullut arkista rutiinia. Selvitykseen sisältyvän arvottamisen tärkeimmäksi tavoitteeksi on vakiintunut kohteen autenttisuuden, sen alkuperäisyyden säilyneisyyden arviointi. Vuonna 2005 valmistuneessa esityksessä uudeksi rakennussuojelulaiksi mentiin pidemmälle. Siinä arvokäsite otettiin lain keskiöön: arvottaminen määriteltiin suoraan suojelulain ydinkohdaksi. Suojelukohteiden ja tavoitteiden määrittelemiseksi määrättiin tehtäväksi kohteista ”kulttuurihistoriallinen analyysi ja arvottaminen”. Selitysosassa arvokäsitteitä viljeltiin eri muodoissa ja eri tavoin määritellen: voimme lukea sieltä määritelmiä termeille ”historiallinen arvo”, ”todistusarvo”, ”rakennushistoriallinen arvo”, ”maisema- ja ympäristöarvo”, ”säilyneisyysarvo”, ”patina”, ”autenttisuus”, ”iän jälki”, ”taiteellinen ja visuaalinen arvo” ja ”identiteetti- ja symboliarvot.”*[25]

Arvot ovat subjektiivisia käsityksiä, jotka saavat merkityksensä vasta arvottamisen kautta ja esimerkiksi historiallisten arvot ovat esillä rakennetussa kulttuurissa monin eri tavoin kuten ympäristössä, materiaaleissa tai rakenteissa.[26]

1.4 Tutkimusmenetelmät

Koska tässä laadullisessa tapaustutkimuksessani tarkastelen kulttuuriperintöyhteisöä, arvonmuodostus- ja kulttuuriperintöprosessia, jonka seurauksena Niskalammen alue on säilynyt elinvoimaisena asuinalueena, on tutkimusotteeni osin hermeneuttinen ja osin fenomenologinen. Tapaustutkimusta sovelletaan usein laadullisessa tutkimuksessa, kun yritetään selvittää esimerkiksi jonkin ilmiön luonnetta, toimijoiden ja osallisten roolia sekä kokemuksia. Tapaustutkimuksessa käytetään tapausta esimerkkinä jollekin tyypilliselle tapahtumakululle.[27] Hermeneuttinen tutkimusote näkyy työssäni pyrkimyksenä ymmärtää ilmiöiden merkityksiä eli kulttuuriperintöprosessin merkitystä Niskalammella. Fenomenologia tutkii itse ilmiöitä ja kokemuksia niin yksilöllisestä kuin yhteisöllisestäkin näkökulmasta. Tutkittaessa kokemuksia, tarkastellaan kokemusten merkityssisältöä. Näin pystyn soveltamaan menetelmää kulttuuriperintöprosessin ja osallisuuden eli kulttuuriperintöyhteisön

[25] Vuojala 2014, 129.
[26] Vuojala 2014, 131.
[27] Korhonen 2009, 66.

tarkastelussa. Fenomenologisessa lähestymistavassa ajatellaan ihmisten rakentuvan suhteessa maailmaan, jossa he elävät ja toisaalta myös rakentavat sitä maailmaa myös itse.[28] Siksi koen hedelmälliseksi pohtia Niskalammen rakennusperintöä, osallisuutta ja arvoa fenomenologisen linssin läpi, sillä niskalampelaisuus voi olla merkittävä osa identiteettiä, ihmisen omaa ympäristön tulkintaa ja kokemusta omasta ympäristöstä, jolloin ihminen ikään kuin rakentuu osaksi Niskalampea ja samalla rakentaa sitä. Kokemukset rakentuvat erilaisista merkityksistä ja maailma ja ympäristömme näyttäytyy ihmisille merkityksinä.[29]

Olen valinnut teemoittelun primääriaineistoni analyysimenetelmäksi. Pääasiallinen aineistoni koostuu entisille ja nykyisille niskalampelaisille osoitetusta nettikyselyn 54 vastauksesta. Teemoittelun avulla etsin kyselyn vastauksista selkeitä teemoja, jotka nousevat toistuvasti esiin. Teemoittelussa tarkoituksena on etsiä aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta tärkeät teemat ja tyypilliset piirteet. Omassa tutkimuksessani tämänkaltaisia teemoja voivat olla esimerkiksi suhtautuminen omaan elinympäristöön, alueen historiatietämys tai suhtautuminen yhteisöön. Teemoittelussa huomion arvoista on, ettei sekaannusta tehdyn kyselyn teemoista ja vastauksista löydetyistä teemoista sekoita keskenään.[30]

Koska osa vastauksista on pitkiä ja polveilevia, koen tärkeäksi, että sovellan myös lähiluvun menetelmää analysoidessani vastauksia. Näin ollen siksi, että en ole selittänyt mitään käsitteitä auki, jotta vastaajat voivat vastata kyselyyn omien ennakkotietojensa perusteella. Tämän takia joudun tekemään myös tulkinnallista tarkastelua, joka ei pelkästään teemoittelun avulla onnistu. Lähiluku on yksityiskohtaista ja intensiivistä kirjoitetun tekstin lukemista, joka kuitenkin jättää tilaa myös tulkinnalle. Lähiluvussa tutkittavaa tekstiä luetaan useassa osassa, joka aloitetaan ensimmäisellä lukukerralla ikään kuin silmäilemällä. Useampien lukukertojen tarkoituksena on syventää ja muokata tulkintaa, jolloin tekstistä voi löytää uutta ja tutkimuksen kannalta oleellista tietoa.[31]

1.5 Tutkimusaineisto

Aineistoni koostuu viranomaisselvityksistä asuinalueeseen ja Imatran rakennusperintöön liittyen, Niskalammen asemakaavamerkinnöistä, suorittamastani nettikyselystä vanhoille ja nykyisille Niskalammen asukkaille sekä historiateoksista. Esittelen ensimmäisenä primääriaineistoni eli tutkimuskyselyn ja sen vastaukset. Alun perin tarkoituksena oli tehdä puolistrukturoituja teemahaastatteluja, mutta ajanpuutteen takia tulin siihen tulokseen, että suoritan kyselyn netissä.

[28] Laine 2015, 30.
[29] Laine 2015, 30-32.
[30] Kallinen & Kinnunen, Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja, Tampereen yliopisto.
[31] Vanhanen 2015.

Kyselyn kysymyksiä aloin hahmottelemaan tutkimuksen alustavan disposition pohjalta, jotta käsitellyksi tulevat kaikki tutkimukseni osa-alueet.

Tutustuin erilaisiin tutkimuskyselyihin, jotka on tehty saman tyyppisistä aiheista kuin omani. Esimerkiksi Liina Luoman pro gradussa Loistava asuinalue ja kadotettu paratiisi [32] ja Tanja Holmbergin pro gradussa Yksilön merkitys rakennetun kulttuuriympäristön säilyttämisprosessissa: suojelukohteena Vanha Porvoo[33] on käytetty haastatteluja sekä tutkimuskyselyitä aineistona. Näihin tutustuessani pystyin hahmottamaan, millaista aineistoa on mahdollista saada kyselyn avulla. Toisaalta olin myös suunnitellut jo teemat ja osan valmiista kysymyksistä haastattelua varten, joten kysely muotoutui lähes itsestään niiden pohjalta. Kuitenkin haasteena oli kysymysten asettaminen siitä näkökulmasta, millaisia vastauksia haluan ja millaisten kysymysten vastaukset antavat vastauksia juuri minun asettamiini tutkimuskysymyksiin. Toteutin kyselyn Google Formsilla ja pyysin ensimmäiseen kyselyyn palautetta läheisiltäni sekä ohjaajaltani, jonka perusteella kehitin kyselyn lopulliseen muotoon. Kyselyn tarkat kysymykset löytyvät liitteistä.

Niskalammen asukasyhdistyksellä on erittäin aktiivinen Facebook-ryhmä, jossa jaoin kyselyn ja siihen liittyvät tiedot. Ryhmässä on yli 450 jäsentä, joten odotin, että vastauksia kertyy riittävästi. Pyysin erityisesti vanhoja ja nykyisiä niskalampelaisia vastaamaan kyselyyn ja sainkin yhteensä 54 vastausta, joten aineistosta muodostui suhteellisen laaja. Noin 80 % kyselyyn vastaajista asuu tällä hetkellä Niskalammella ja loput noin 20 % on asunut aiemmin elämänsä aikana Niskalammella.

[32] Luoma 2021.
[33] Holmberg 2022.

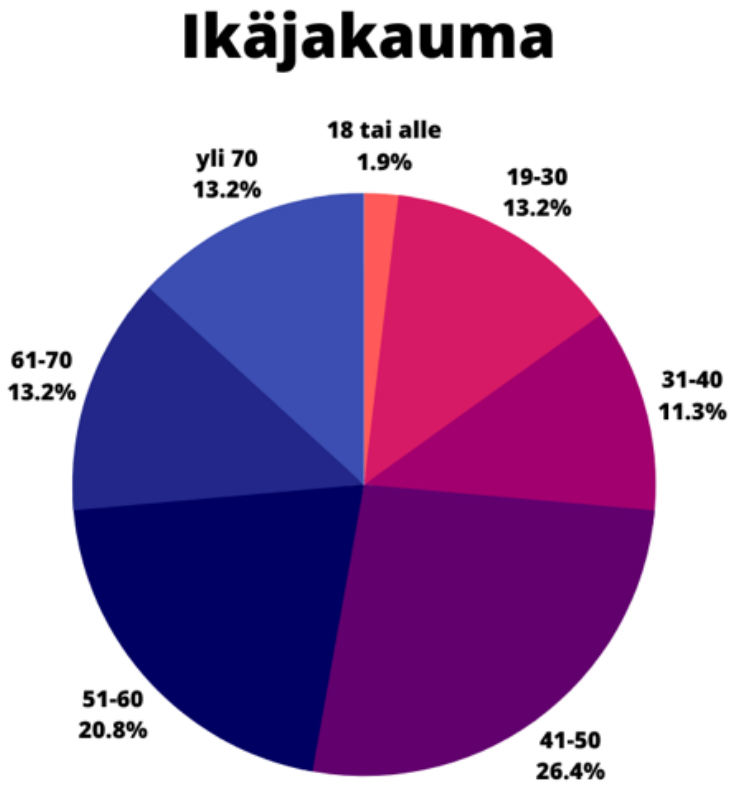

Kuva 1 Tutkimuskyselyyn vastanneiden ikäjakauma. Kuvio: Helmi Hietalahti-Keltto

Kuva 2 Tutkimuskyselyyn vastanneiden asuinvuodet Niskalammella. Kuvio: Helmi Hietalahti-Keltto

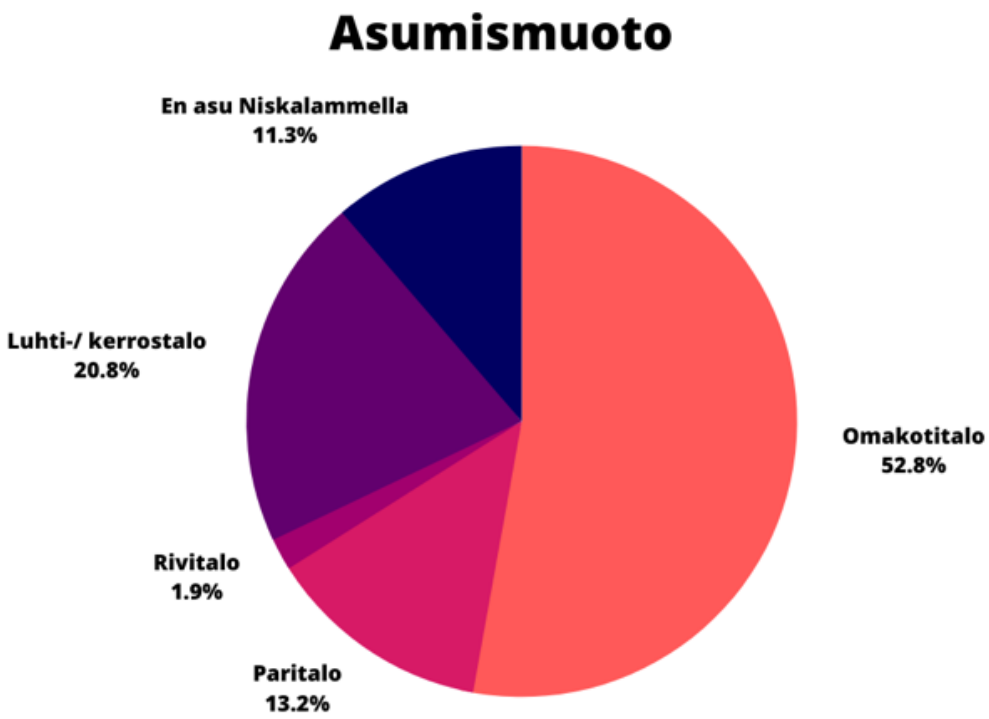

Kuva 3 Tutkimuskyselyyn vastanneiden asumismuoto Niskalammella. Kuvio: Helmi Hietalahti-Keltto

Vuonna 1980 Imatran kaupunki ja sen teknisen viraston kaavoitusosasto julkaisi *Niskalammen vanhan työväen asuntoalueen inventoinnin.* Olen saanut inventoinnin nykyiseltä Imatran kaupungin kaavoitusosastolta ja saanut luvan sen skannaamiseen tutkimuskäyttöön. Inventointi on tehty arkkitehtuurin ylioppilaiden Kaisa Tynkkysen ja Pirjo Sipiläisen toimesta asemakaavamuutosta varten. Inventoinnin päämääränä on ollut kartoittaa Niskalammen asuntoalueen rakennusten ja ympäristön kuntoa ja mahdollisia säilytettäviä ominaisuuksia.

Tämänhetkistä viranomaisnäkökulmaa aineistossani edustaa Imatran kaupungin Rambollilla teettämää selvitys Imatran rakennetun ympäristön kehitysvaiheet – Imatran OYK. Selvitys on laadittu vuonna 2020, ja käsittää rakennetun ympäristön kehitysvaiheet aina esihistoriallisesta ajasta nykypäivään asti. Selvitys on laadittu tukemaan Imatran kaupungin viranomaisia antamaan tukea strategisen yleiskaavan 2040 laadintaan sekä helpottamaan tulevien inventointien tekoa, jolloin selvitys auttaa kulttuuriympäristöön liittyviä teemoja liittymään osaksi Imatran rakennetun ympäristön kehitystarinaa. Selvityksessä on käytetty lähdekirjallisuutta, arkistoaineistoja, aiempia selvityksiä sekä

maastokatselmuksia.[34] Tutkivan katseeni kuitenkin kohdistan erityisesti miten selvityksestä välittyy Imatran kaupungin aatteet rakennetusta ympäristöstä. Tämänhetkistä kaavatilannetta ja asemakaavamerkintöjä käytän myös osana aineistoani, sillä se avaa viranomaisten näkökulmaa sekä muita kaupungin laatimia tai teettämiä selvityksiä kaavoitukseen ja rakennusperintöön liittyen.

Kulttuuriperintöprosessin kuvaamisen taustoittamiseksi on tutkimuksessa perehdyttävä Niskalammen historiaan. Olen asunut itse pitkään alueella, joten minulla on paljon tietoa omasta takaa alueen historiasta, mutta muutamat teokset ovat selvittäneet Niskalammen ja muiden Imatralla teollisuuden ympärille kehittyneiden asuntoalueiden historiaa teollisen kulttuuriperinnön linssin läpi. Tämä sopii tutkimukseeni, sillä Niskalammen asuinalue edustaa teollista kulttuuriperintöä, sillä se on rakennettu tehdastyöntekijöille. Puhun tässä yhteydessä historiikeista tai historiaselvityksistä, sillä aineistoni ei koostu tieteellisestä tutkimuksesta vaan ennemminkin kokoomateoksista ja selvityksistä Niskalampeen liittyen. Lasse Ojonen on kirjoittanut *Imatran teollistuminen ja työväen asuntoalueiden muodostuminen 1/1995*- historiaselvityksen vuonna 1995. Teos on osa Imatran kaupunginmuseoiden julkaisuja ja se pyrkii selostamaan Imatran teollistumisen vaiheita asuntoalueiden muodostumisen näkökulmasta. Teoksessa Ojonen käy läpi eri teollisuusalojen seurauksena muodostuneet asuntoalueet yksi kerrallaan. Niskalammen asuinalue on osa Tainionkosken kaupunginosaa, joka on yksi suuresta teollisuuskeskittymästä Imatralla. Historiaselvitys työväen asuntoalueiden muodostumisesta on tehty työväen asuntomuseon 20-vuotis juhlaa varten.[35]
Erittäin laaja historiikki Tainionkoskesta ja Niskalammesta osana Tainionkoskea on Pekka Lehonkosken kirjoittama *Oli kerran Tainionkoski.* Lehonkoski on humanististen tieteiden kandidaatti ja tehnyt pitkän uran näyttely- ja projektipäällikkönä Suomen Metsämuseo Lustossa. Erityisesti historiikeissaan hän on keskittynyt metsäteollisuuteen ja sen historiaan. Lehonkosken Oli kerran Tainionkoski- historiikki perehtyy kattavasti Tainionkosken tehdastoimintaan aina vuoteen 1965 asti ja tehdastoiminnan ympärille kehittyneet asuinalueet Lehonkoski kuvaa seikkaperäisesti. Teoksesta käy hyvin ilmi myös Niskalammen merkitys osana tehdastoimintaa ja yhteisöllisyyden näkökulma Niskalammella ja muilla vastaavilla asuntoalueilla Imatralla. [36]

Imatran kaupunki on laatinut Osallistu ja vaikuta- ohjelman vuosille 2022–2025 ja ensimmäinen vastaava ohjelma toteutettiin vuosina 2016–2017. Ohjelman tavoitteena on saada kuntalaiset aktiivisesti mukaan kaupungin toiminnan suunnitteluun ja päätöksen tekoon. Tässä uusimmassa Osallistu ja vaikuta- ohjelmassa on painopiste eriarvoisuuden vähentämisessä, jolloin saataisiin myös heikommassa asemassa olevat mukaan kaupunkisuunnitteluun. Vuorovaikutuksen parantaminen sekä osallistava budjetointi ovat ohjelmassa suuressa roolissa. Sen lisäksi, että pyrin muodostamaan kattavan kuvan

[34] Ramboll Finland Oy, Imatran rakennetun ympäristön kehitysvaiheet, 2020.
[35] Ojonen 1995, 1.
[36] Lehonkoski 2020, johdanto.

Imatran kaupungin osallisuuden tavoitteista ja niissä onnistumisessa, kiinnitän huomiota ohjelman osiin 2.1 Konsernipalvelut, sekä 2.2 Kaupunkikehitys., sillä niiden perusteella voin luoda kuvan osallisuudesta oman tutkimukseni lähtökohdista. [37]

1.6 Tutkimuskirjallisuus

Rakennusperintö on aiheena aina pinnalla ja siksi tutkimusta on paljon. Tutkimuskirjallisuudesta on siis ennemmin runsaudenpulaa ja onkin ollut vaikeaa pohtia, mitkä tutkimukset ovat tämän tutkimuksen kannalta oleellisimpia, sillä jatkuvasti tulee vastaan lisää teoksia, jotka joltain osin vastaisivat täysin tutkimukseni aihetta. Lähtökohdat aiheen pohdinnalle ovat olleet kuitenkin siinä mielessä hyvät, että olen tutustunut moniin väitöskirjoihin, artikkeleihin, selvityksiin ja teoksiin aiemmin opinnoissani, joten niistä on ollut hyvä lähteä liikkeelle.

Aura Kivilaakson väitöskirja Suojelevat sanat Puu-Käpylän kaavoituskiista esimerkkinä vaikuttavasta kulttuuriympäristön asiantuntijaviestinnästä on kriittisenkulttuuriperinnön tutkimussuuntausta edustava teos, jossa keskitytään median luomaan narratiiviin kulttuuriympäristön arvoista ja kehittämisestä Puu-Käpylässä. Kivilaakson esiintuomat valta-asetelmat ja viranomaisnäkökulma tuo omaan tutkimukseen perspektiiviä. Teoksessa tulen viittaamaan myös moniin muihin Kivilaakson julkaisuihin.[38] Eeva Karhusen väitöskirja Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö avaa asukkaiden ja viranomaisten keskinäistä keskustelua kaavaprosessissa ja on teoreettiselta viitekehykseltään samankaltainen kuin tämä tutkimus. Nämä väitöskirjat ovat olleet viitoittamassa tietäni opintojeni alusta asti ja ovat vaikuttaneet siihen, miksi osallisuus ja arvot rakennusperinnössä kiinnostavat.[39]

Seuraavat julkaisut ovat pääosin artikkelikokoelmia ja ne ovat tarjonneet aihepiiriin monenlaisia tulokulmia arvottamiseen, osallisuuteen, ajan merkitykseen sekä rakennussuojeluun. Suomen ICOMOS:in julkaisema Rakennussuojelu ajassa – Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta kasaa yhteen rakennussuojelun teoriaa ja käytäntöä, käsittelee niin ajan merkitystä kuin arvojakin sekä pohtii rakennussuojelun tutkimusta ja aineellisen kulttuuriperinnön vaalimista. Erityisesti olen perehtynyt seuraaviin kyseisen teoksen artikkeileihin: Petri Vuojalan artikkeli Paaradokseja: ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa, Henrik Liliuksen artikkeli Miksi vaalimme aineellista kulttuuriperintöä sekä Maire Mattisen artikkeli Aika merkitsee.[40]

---

[37] Imatran kaupunki 2021, Osallistu ja vaikuta- ohjelma 2022–2025.
[38] Kivilaakso 2017, 3.
[39] Karhunen 2014, 5.
[40] Kovanen et al. 2014.

Humanistinen kaupunkitutkimus on kaupunkitutkijoiden artikkelikokoelma, joka kokoaa yhteen monitieteisesti ajankohtaisia aiheita kaupunkitutkimuksesta ottaen kantaa muun muassa kulttuuriperinnön ja sen kartoittamisen teemoihin kaupunkikehityksessä. Kokoelman ovat toimittaneet Tanja Vahtikari, Terhi Ainiala, Aura Kivilaakso, Pia Olsson ja Panu Savolainen. Tutkimuksessani olen käyttänyt seuraavia teoksen artikkeleita: Kadun kulmassa – Reittejä humanistiseen kaupunkitutkimukseen sekä Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus.[41]

Yhdyskuntasuunnittelu lehden vuoden 2022 osia 1 ja 3 olen myös käyttänyt tutkimuskirjallisuutena. Osan 1 teemana on kulttuuriperintö ja osallistaminen ja siitä olen käyttänyt seuraavia artikkeleita: Kaupunkien kulttuuriperintö ja osallistaminen, Ainutlaatuista, täydentävää ja epämääräistä – Osallistiedon hyödyntäminen kulttuuriympäristön arvottamisessa Sipoon Nikkilässä, Häilyvää strategistumista – Kulttuuriperinnön eri merkitykset Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa sekä ”Tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakentamista?” – Kaupunkilaisten osallisuus Turun historiallisen keskustan kehittämisessä.[42] Kolmannen osan teemana taas on historiallisuus ja kulttuurinen muisti ja tästä osasta olen käyttänyt seuraavia artikkeleita: Kaupungin kulttuuriperintö on ajallinen viidakko, Betonia, metsää, mielikuvia – Lähiöiden perintöitymisen monet kasvot sekä Vanha kaupunki tuhon valossa: Carl Jacob Grandberg ja rakennussuojelu Turussa.[43]
Rakennus- ja kulttuuriperinnön taloudellista näkökulmaa olen tuonut esiin muun muassa E.C.M Ruijgrokin The three economic values of cultural heritage: a case study in the Netherlands. Hän tutkii sitä, mitä kulttuuriperintömaksaa ja mikä hyöty on sijoittaa siihen rahaa. Kirjassa perehdytään erityisesti rakennusten konservoinnin kannattavuuteen.[44] The Economics of Uniqueness – Investing in Historiv City Cores ans Cultural Heritage Assets for Sustainable Development tuo esiin kulttuuriperinnön taloudellisen puolen.

Laurajane Smithin teokset ovat olleet vahvasti läsnä koko opintojeni ajan. On siis luontevaa, että käytän hänen teoksiaan myös tässä tutkimuksessa, sillä ne tarjoavat tietynlaiset raamit. Smith käsittelee kulttuuriperinnön olemusta teoksessaan Uses of Heritage. [45] Samaisesta teoksesta olen ammentanut niin tutkimuksessa käyttämäni AHD:n tulkintaan kuin myös pohtiessani yleisesti kulttuuriperintöä.

[41] Vahtikari et al. 2021.
[42] Alppi et al. 2022.
[43] ibid.
[44] Ruijgrok 2006, 206.
[45] Smith 2006.

2 Niskalampi

Tämä luku pohjautuun omaan aiempaan tutkimukseeni Niskalammesta. Kandidaatin tutkielmassa *Ajassa säilynyt: Rakennusperinnön vaaliminen Imatran Niskalammella (2021)* kuvaan Niskalammen kulttuuriperintöprosessin ja rakennussuojelun lähtökohdat liittäen sen asuinalueen historiaan. Niskalammen historialla aloitan tämänkin luvun, sillä on oleellista ymmärtää, minkälainen kehyskertomus alueella on, jotta voidaan tutkia sitä nykypäivän lähtökohdista ja liittää teemaan arvon muodostuminen ja osallisuus. Historialla on suuri merkitys, miksi Niskalampi on säilynyt hyvin ja kulttuuriperintöprosessi jatkuu. Kandidaatin tutkielman tuloksissa totesin, että kaksi merkittävintä niskalampelaisen rakennus- ja kulttuuriperinnön säilyttäjää on kulttuuriperintöyhteisö eli niskalampelaiset sekä asemakaava. Ne takaavat myös kulttuuriperintöprosessin jatkumisen tällä hetkellä. Tutkimustulokset innoittivat jatkamaan tutkimusta alueesta juuri tästä näkökulmasta, missä otan osalliset huomioon ja pohdin alueen arvon muodostumisprosessia. [46]

2.1 Niskalammen historia

Tässä alaluvussa selostan pääpiirteittäin Niskalammen asuinalueen historian vaiheita keskittyen vahvasti sen rakentamisen vaiheisiin. Yhteisön näkökulman haluan nostaa esiin siksi, että se kuvastaa hyvin sitä, miten yhteisö on ollut rakentamassa perusteita nykyisenlaiselle Niskalammelle sen perustamisesta asti. Sen lisäksi Niskalampi on osa teollista kulttuuriperintöä, joka on säilynyt pääosin yhteneväisenä yleisilmeeltään ja ympäristöltään sen historian ajan. Jotta voin kuvailla kulttuuriperintöprosessia ja myöhemmin arvonmuodostusprosessia, on luontevaa käydä alueen historia läpi. Näin tuon esiin ne lähtökohdat, jotka ovat olleet perustana Niskalammen kulttuuriperintöprosessille. Näistä historian lähtökohdista teen tulkintani Niskalammen kulttuuriperintöprosessista, arvon muodostumisesta ja osallisuudesta.

Niskalampi on asuinalue Tainionkosken kaupunginosassa Imatralla. Maantieteellisesti se sijaitsee aivan Vuoksen kupeessa ja hyvin lähellä Saimaan rantoja. Niskalampi on niin sanotusti Vuoksen niskassa Saimaalla, josta se laskee kohti Laatokkaa. Suomen puolella ennen Venäjän rajaa on useita koskia kuten Niskakoski, jonka kohdalla Niskalampi sijaitsee, Ritikankoski, Tainionkoski, Mansikkakoski, Linnakoski ja Imatrankoski. Imatrankoski sijaitsee Imatran nykyisessä keskustassa ja on noin kuuden kilometrin päässä Niskalammelta. Useat paikan nimet ovat saaneet nimensä näiden koskien mukaan kuten Ritikka, Tainionkoski, Mansikkala tai Linnala. On selvää, että luonto ja vesistöt määrittävät paljon Niskalammen ja Imatran identiteettiä. Niskalampi- nimi on taas peruja vanhasta lammesta, jota ei enää ole olemassa, vaan se kuuleman mukaan on sataman muutostöiden seurauksena yhdistetty osaksi Saimaata.

[46] Hietalahti- Keltto 2021, 31–32.

Vuoksi on merkittävä tekijä Niskalammen alueen kehityksessä. Kuten muuallakin Suomessa, teollistuminen on 1800- luvulla alkanut keskittyä vesistöjen äärelle, missä kosket pystyttiin valjastamaan vesivoiman käyttöön. Näin tehtiin Imatrallakin, kun Tainionkosken seutu alkoi teollistumaan. Teollisuuden ympärille alkoi kehittyä vakituista asutusta, joista lopulta syntyi sekä johtajien että työläisten asuinalueita.

Oli kerran Tainionkoski- teoksessa Lehonkoski esittelee Tainionkosken historian jaettuna kolmeen erilliseen aikakauteen. Ensimmäinen ajanjakso kattaa vuodet 1895–1918. Tänä ajankautena myös Niskalammen asuinalue alkoi kehittymään työläisten asuinalueeksi. Lisäksi ensimmäisessä ajanjaksossa käsitellään Tainionkosken teollisuusalueen kehittymistä ja laajentumista. Seuraava jakso käsittää vuodet 1919–1945, joka kuvaa hyvin alueen ja Tainionkosken teollisuuden tasaista kehityskautta. Viimeinen teoksessa käsiteltävä ajanjakso kattaa sotien jälkeisen ajan aina vuoteen 1965, johon teoskin päättyy. Teoksessa Lehonkoski kuvailee tätä viimeistä ajanjaksoa dramaattisin sanoin ”*vanhan Tainionkosken kuolinkamppailuksi*”. Tämä sen takia, että teollisuus alkoi pikkuhiljaa siirtyä kauemmas asutuksesta.[47]

Teollisuus alkoi kehittymään Tainionkoskella 1890- luvun puolivälissä, kun Tornator- yhtiö perusti lankarullatehtaan. Lankarullatehtaan työtekijät tarvitsivat asuntoja, joten Niskalammen, Tainionkosken ja Ritikan alueet alkoivat kasvaa. Niskalammella oli jo 1900- luvun alussa satunnaisia hökkelimäisiä asuinrakennuksia, mutta sen varsinainen suunnitelmallinen rakentaminen alkoi vuosina 1905–1910, jolloin koko alue siirtyi Tornatorin omistukseen. Silloin alueelle rakennettiin ensimmäiset työläis- ja virkailija-asunnot.[48] Jako on nähtävissä edelleen selvästi alueella missä taloissa aikanaan asui virkailijoita ja missä työläisiä.

Silloinen Tornatorin johtaja Eugen Wolff aloitti alueen kehittämisen ja otti Niskalammen alueen suunnittelussa mallia muista pohjoismaisista tehdasyhdyskuntien asuntoalueista. Tällöin alueelle alettiin kaavoittaa ensimmäisiä tontteja asuintalojen rakentamista varten. Niskalammen alue jaettiin ruutukaavan mukaisesti niin, että alueelle muodostui 128 tonttia. Kortteleiden välissä kulkivat rinnakkain kulkevat kadut ja asuin rakennukset sijoitettiin kadun varsille, jolloin talousrakennukset sijaitsivat tonttien keskellä jättäen väliinsä palo- ja huoltokujia. Tässä vaiheessa kaikkia tontteja ei kuitenkaan vielä rakennettu, joka mahdollisti myöhemmän täydennysrakentamisen.[49]

Alueen rakennuttaminen aloitettiin pienillä yhden perheen asuttavilla mökkimäisillä taloilla. Nämä kategorisoituvat tyyppitaloiksi sillä täysin samanlaisia mökkejä alueella on edelleen sekä Wolffintiellä,

[47] Lehonkoski 2020, 8 & 35.
[48] Ojonen 1995, 10.
[49] Lehonkoski 2020, 124.

että Kaivotiellä. Nämä mökit on lähteiden perusteella suunnitellut viipurilainen arkkitehti Karl Hård af Segerstad, mutta täyttä varmuutta asiasta ei ole. Seuraavaksi Tornator rakennutti Wolffintielle isompia kahdelle perheelle tarkoitettuja asuntoja. Siinä missä yhden perheen mökit olivat työläisperheille, nämä isommat kahden perheen talot olivat tarkoitettu virkailijoille. 1920- luvulla alueelle rakennettiin lisää uusia tyyppitaloja, joista osa oli kahden perheen ja osa neljän perheen asuintaloja.[50] Nämä talot on suunnitellut rakennusmestari Viktor Einola. Einolaa pidetään yleisesti alueen virallisena suunnittelijana, mutta esimerkiksi Lasse Ojonen kritisoi tätä käsitystä, sillä myös aiemmin rakennetut rakennukset ovat samankaltaisia ja yhteensopivia Einolan suunnittelemien rakennusten kanssa. Ojosen mielestä tulisi ottaa huomioon, että aluetta on täydennysrakennettu myös 1940- ja 1980- luvuilla siinä määrin, että ne vaikuttavat merkittävästi kokonaiskuvaan. Toisaalta näissäkin rakennuksissa on otettu osviittaa alueen aiemmasta rakennuskannasta niin, että rakennukset ovat julkisivuiltaan saman tyylisiä.[51] Tulkitsen asian niin, että sekä Einola, että Hård af Segerstad ovat luoneet otolliset olosuhteet myöhemmälle alueen täydennysrakentamiselle, joissa on selkeästi otettu mallia työläisasunnoille tyypillisistä piirteistä värityksessä, vuorilaudoissa ja ikkunapuitteissa. [52]

Kuva 4 Ensimmäisiä yhden perheen asuttavia tyyppitaloja. Arkkitehtinä oletettavasti toiminut Karl Hård af Segerstad. Kuva: Helmi Hietalahti-Keltto.

Kuva 5 Kahden perheen asuttavia tyyppitaloja. Arkkitehtinä toiminut Viktor Einola. Kuva: Helmi Hietalahti-Keltto.

[50] Lehonkoski 2020, 124-127.
[51] Ojonen 1995, 10-11.
[52] Hietalahti-Keltto 2021, 18.

Kuva 6 Uusklassista tyyliä edustava neljän perheen tyyppitalo. Kuva: Helmi Hietalahti-Keltto.
Kuva 7 Kahden perheen tyyppitalo. Kuva: Helmi Hietalahti-Keltto.

Niskalammen asuinalueen kaavoituksen ja rakentamisen seurauksena alueen väkiluku kasvoi tiettävästi Lehonkosken määrittelemän toisen ajanjakson loppuun eli sotiin asti, mutta kasvu oli kuitenkin maltillista. Erityisen paljon alueelle rakennettiin useita erilaisia tyyppitaloja niin kasarmirakennuksia kuin kahden tai neljän perheen talojakin. [53] Kasarmirakennukset on ilmeisesti suunnitellut Viktor Einola, joka on suunnitellut vastaavanlaisia rakennuksia läheiselle, alkujaan myös työläisasuinalueelle Ritikkaan. Kaikki Niskalammen kasarmirakennukset on purettu 1950–1970-luvuilla, mutta Ritikassa on yksi, tyyliltään samanlainen rakennus jäljellä museona.[54] 1920- luvun aikana rakennetut kahden tai neljän perheen talot oli sijoitettu lähemmäs teollisuusalueita, joten ne oli tarkoitettu esimerkiksi virkailijoille ja työnjohtajille. Työläisten kasarmirakennukset oli sijoitettu alueella kauemmas teollisuusalueesta. 1900- luvun alussa kaavoitetut tontit oli tässä vaiheessa suurin piirtein täytetty, mutta koska väkiluvun kasvu alkoi hidastumaan, ei Tornator vielä kokenut painetta purkaa huonossa kunnossa olevia rakennuksia.[55]

[53] Lehonkoski 2020, 141.
[54] Ojonen 1995, 10.
[55] Lehonkoski 2020, 173-177.

Seuraavat rakennukset rakennettiin alueelle sotien jälkeen. Tornator oli juuri liittynyt yhteen väliaikaisesti Enso-Gutzeitin kanssa. Enso-Gutzeitin rakennuttamana Wolffintielle rakennettiin vielä neljä keskenään samanlaista paritaloa, jotka jäivätkin viimeisiksi yhtiön rakennuttamiksi. Tässä kohtaa asukasluku alkoi pienenemään ja yhtiö alkoikin myymään omistuksessaan olevia taloja yksityishenkilöille. Yhteensä yhtiö myi tässä kohtaa noin 30 asuinrakennusta ja alkoi samaan aikaan tekemään perusparannuksia niihin taloihin, jotka se vielä omisti. Erityisesti virkailijoiden ja mestareiden asuinrakennuksien asuinmukavuutta parannettiin esimerkiksi vesi- ja viemärijohdoilla, jolloin asumisolot vastasivat 1950- luvulle ominaisia asumisstandardeja. Tässä kohtaa yhtiö aloitti myös niiden rakennusten purkamisen, jotka eivät sijainneet kaavan mukaisilla tonteilla tai olivat huonokuntoisia.[56]

1960- luvulla väkiluvun kasvu viimeistään pysähtyi, sillä tehdastoimintaa Tainionkoskella vähennettiin ja teollisuusalueet alkoivat siirtymään kauemmas asutuskeskuksista. Samalla alkoi herääminen alueen merkittävyyteen, jota olen kanditutkielmassani kutsunut kulttuuriperinnölliseksi heräämiseksi, vaikka kulttuuriperinnön käsitettä ei tässä yhteydessä vielä käytettykään.[57] Kuitenkin ymmärrys alueen arvosta kasvoi pikkuhiljaa sekä asukkaiden, että kaupungin keskuudessa. Anna Sivulan artikkeli *Teollinen kulttuuriperintö vakiintui suomalaiseen historiatietoisuuteen,* tukee tätä ajankohtaa kulttuuriperintökeskustelun alkamisesta Niskalammella, sillä artikkelissa todetaan, että erityisesti teollisen kulttuuriperinnön jalansija kasvoi Suomessa 1970- luvulta lähtien juuri rakennusperintö ja -suojelukysymysten seurauksena.[58]

1960- luvulta alkanut ajanjakso on siis merkittävä erityisesti rakennusperinnön näkökulmasta. Niskalammelta purettiin paljon huonokuntoisia tai kaavan ulkopuolella olevia rakennuksia, kaavamuutoksia oli ollut monia ja lisäksi yhtiö saneerasi paljon omistamiaan rakennuksia asuinalueella. 1980- lukua leimaa vahvasti vuoden 1986 asuntomessut, jotka Niskalammella järjestettiin.[59] Kyseisellä vuosikymmenellä alueella tehtiin esimerkiksi inventointi rakennuksista ja ympäristöstä, jonka arkkitehtuurin ylioppilaat Kaisa Tynkkynen ja Pirjo Sipiläinen tekivät vuonna 1980. Inventoinnissa keskiössä oli tarkastella alueen rakennusten ja muun ympäristön kuntoa ja niiden säilytettäviä ominaisuuksia asemakaavamuutosta varten. Ennen asuntomessuja alueelta purettiin jonkin verran vanhoja huonokuntoisia rakennuksia ja rakennettiin paljon uudisrakennuksia niin omakotitaloja kuin pienkerrostalojakin. Varsinkin niiden uudisrakennusten ulkovuorissa ja yleisilmeissä pyrittiin kunnioittamaan paljon jo olemassa olevaa rakennuskantaa, jotka sijoittuivat keskelle aluetta. Vähän enemmän vapauksia otettiin uudisrakennuksissa, jotka sijoittuivat Niskalammen rajojen reunoille.[60]

---

[56] Lehonkoski 2020, 175-177.
[57] Hietalahti-Keltto 2021, 17-18.
[58] Sivula 2014, 5.
[59] Niskalammen asuntomessut v. 1986, Imatran kaupunki, Kylät ja kaupunginosat, verkkosivu
[60] Tynkkynen & Sipiläinen 1980, 6-7.

2.2 Niskalammen kulttuuriperintöprosessi

Tulen tässäkin kappaleessa mukailemaan aiemman tutkimukseni selvitystyötä ja tutkimuksen vaiheita. Kandidaatin tutkielmassani olen pohtinut Niskalammen kulttuuriperintöprosessia Tynkkysen ja Sipiläisen tekemän rakennusinventoinnin kautta, sillä siinä on selostettu selkeästi ja kronologisesti esimerkiksi alueen historiaa suhteessa tehtyihin toimenpiteisiin kuten kaavamuutoksiin aina vuodesta 1906 alkaen 1980- luvulle asti.[61] Myöhemmät kaavamuutokset ja toimenpiteet käyvät ilmi Imatran kaupungin omista selvityksistä sekä esimerkiksi ajantasaisista asemakaavamerkinnöistä, jotka löytyvät Imatran kaupungin verkkosivuilta ja karttapalvelusta. Suhteutan muun muassa Tynkkysen ja Sipiläisen tekemää selvitystyötä siihen mitä kulttuuriperintöprosessi Niskalammen kohdalla tarkoittaa. Käytän tätä rakennusinventointia nimenomaan siksi, koska se antaa hyvän pohjan rakennusperinnön merkityksen ja arvojen tulkinnalle, joita myöhemmin tutkimuksessa käsittelen. [62]

Sivula luonnehtii kulttuuriperintöprosessin toimivan ylläpitäjänä ajallisen jatkumon kokemuksessa. Se vahvistaa yhteisön historiallista kokemusta yhteenkuuluvuudesta ja näin ollen todistaa yhteisön historian olemassaolon.[63] Kulttuuriperintöprosessi kulkee matkan menneestä nykykulttuurista osaksi nykyisyyttä, jolloin se tietoisesti tuotetaan kulttuuriperinnöksi. Kulttuuriperintöprosessi jatkuu niin kauan, kuin kyseessä olevaa perintöä vaalitaan. Prosessia ylläpidetään yhteisössä identiteettityöllä, johon lukeutuu muun muassa menneisyyden tulkinta, osallisuuskokemus sekä menneisyyden symbolit, jotka ovat todisteina jaetusta historiasta.[64] Näin on myös Niskalammen kohdalla, sillä jokainen kaavamuutos tai yksityisen ihmisen halu asua alueella on osa kulttuuriperintöprosessin jatkumista. Artikkelissa Mitä on teollinen kulttuuriperintö Sivula tuo esiin aktiivisen kulttuuriperintöyhteisön käsitteen. Aktiivisen kulttuuriperintöyhteisön tehtävä on operoida näiden kolmen edellä mainitun identiteettityön leikkauspisteessä, joilla se takaa oman kulttuuriperintönsä säilymisen.[65]

Aluetta on lähdetty kehittämään 1900- luvun alussa teollisuusyhtiön Enso Gutzeitin toimesta yhtenäiseksi kaava-alueeksi, joka on ollut kulttuuriperintöprosessin alkuun sysäävä voima ja luonut pohjan koko prosessille. Lähtökohdat kulttuuriperintöprosessin alkamiselle ovat siis olleet otolliset ja myöhemmät toimenpiteet alueella yhdessä aluetta asuttavan yhteisön kanssa taas taanneet sen, että prosessi jatkuu edelleen. Aukottomaan kulttuuriperintöprosessin kuvaukseen en tässä kohtaa pyri vaan haluan antaa työkalut prosessin tulkintaa varten sen merkittävimpien vaiheiden kautta muuta tutkimusta aiheesta apuna käyttäen.

---

[61] Tynkkynen & Sipiläinen 1980, 6–7.
[62] Hietalahti-Keltto 2021, 19.
[63] Sivula 2015, 56.
[64] Sivula 2015, 64–65.
[65] Sivula 2017, 15.

Niskalammen luoman kulttuuriperinnön voi karkeasti jakaa kahteen ryhmään; teolliseen kulttuuriperintöön sekä rakennusperintöön. Tämä jaottelu kattaa sekä aineellisen, että aineettoman kulttuuriperinnön osat kuten rakennukset ja yhteisön sekä sen luomat perinteet. Sivulan artikkelin Puuvillatehtaasta muistinpaikaksi mukaan teollista kulttuuriperintöä ei vielä ollut ennen 1970- lukua, sillä esimerkiksi tehtaat ja niihin liittyvät asuinalueet ja muu toiminta olivat vielä osa nykykulttuuria. Teollisuuden siirtymisen pois kaupunkikeskuksista aloitti sen, että teollisuuden paikkoja ei nähtykään enää osana arkea vaan ne olivat kuvia menneestä.[66] Tämän teorian mukaan, kulttuuriperintöprosessi ei Niskalammella ole voinut alkaa ennen kuin alue ei enää varsinaisesti yksinomaan ole ollut tehtaan työntekijöiden asuinalue eli juuri ennen 1970- lukua. Tähän asti alueella on eletty arkea teollisuuden luomien kehysten sisällä ja yhteisöön kuului vain tehtaiden työntekijöitä perheineen. Vasta myöhemmin 1980-lukua lähestyessä on herätty alueen jo hieman ränsistyneeseen ulkomuotoon, jolloin Tornator alkoikin saneeraamaan ja myöhemmin myymään alueen asuntoja. Aluetta ei vielä tällöin pidetty muista poikkeavana vaan ennemminkin perinteisenä asuinalueena vuokra- ja omistusasuntoineen.[67]

Eri vaiheiden kaavat ovat olleet muovaamassa Niskalammen kehittymistä. Ensimmäinen asemakaava laadittiinkin alueelle vuonna 1906 ja tämän kaavan takana toimi myös alueelle taloja suunnitellut Viktor Einola. Kaava-alueesta muotoutui säännöllinen ruutukaava, joka on edelleen yksi alueen ominaispiirteistä ja myöhemmin rakennetut talot ja rakennukset on sijoitettu alueelle mukaillen ensimmäistä alueen ruutukaavaa.[68] Vuoden 1906 kaava oli voimassa pitkään ja uusi asemakaava laadittiin seuraavan kerran vasta vuonna 1975. Uuden asemakaavan alullepanijana toimi Enso Gutzeit, jonka tarkoituksena oli aloittaa omistamissaan rakennuksissa kattavat saneeraustyöt, jotka uusi kaava mahdollistaisi. Kaava astui voimaan 27.8.1975. Enso Gutzeitin toimesta saneerattaviksi tarkoitetut rakennukset merkittiin yhdeksi kortteliksi, jotka jäisivät yhtiön omistukseen saneeraamisen jälkeen. Kulttuuriperintöprosessin ja rakennusperinnön säilymisen kannalta merkittävintä oli se, että saneerattaviksi tarkoitetut 34 asuntoa ja uutta talousrakennusta merkittiin erityiseksi suojelualueeksi, jolloin muutostyöt tuli toteuttaa entistäen, niin että rakennusten ominaispiirteet säilyvät.[69]

Kaavaan tehtiin seuraavien vuosien aikana jonkin verran muutoksia, jotka vastasivat yleisesti ottaen Enso Gutzeitin toiveita ja tarpeita. Esimerkiksi vuonna 1980, Enso Gutzeit teki kaupungin valtuustolle muutospyynnön koskien erillisten tonttien muodostamista Niskalammen alueen tyhjistä tonteista. Tällä haettiin mahdollisuutta rakentaa uudisrakennuksia. Muutospyyntö hyväksyttiin, mutta kaupungin valtuusto määräsi alueen purku- ja rakennuskieltoon vähintään kahden vuoden ajaksi, jonka aikana olisi

[66] Sivula 2013, 161–162.
[67] Hietalahti-Keltto 2021, 19-20.
[68] Tynkkynen & Sipiläinen 1980, 5-6.
[69] Tynkkynen & Sipiläinen 1980, 6-7.

tarkoitus kartoittaa perusteellisesti vanha rakennuskanta ja sen saneerausmahdollisuudet.[70] Enso Gutzeit on ollut tässä vaiheessa hyvin aktiivinen toimija kulttuuriperintöprosessissa, vaikka ei suoranaisesti ole tarkoituksellisesti ajanut sen jatkumista. Yhtiö on toimillaan pitänyt huolen alueen rakennusperinnöstä ja antanut mahdollisuuden omille työntekijöilleen jatkaa asumista alueella joko vuokralla tai ostamalla oman asuinrakennuksensa. Alue on selvästi ollut yhtiölle merkityksellinen, koska se on kokenut tarpeelliseksi investoida rakennuksiin ja omiin työntekijöihinsä alueella. Yhtiö ehkä tiedostamattaankin suojeli alueen yhtenäistä ilmettä sillä, että se ensin sai kaavamuutoksen ja suojelumerkinnän aikaan, jonka jälkeen se vasta lähti myymään rakennuksiaan yksityisille henkilöille, jolloin purkaminen tai julkisivuihin vaikuttavat muutokset evät olleet enää mahdollista ilman hyvää syytä kuten purkukuntoisuus.[71]

Maarit Grahn avaa väitöskirjassaan Perheyhtiö ja paikallisuus – A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa sitä, minkälainen rooli yrityksillä on teollisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja käyttäjänä.[72] Niskalammella yhtiön merkitys on ollut suuri niin pitkään kuin se on omistanut rakennukset. Samalla kun se on myynyt asuntoja niin työntekijöilleen kuin muille alueesta kiinnostuneille, on se samalla luopunut oikeuksistaan alueen rakennuksiin liittyen. Kuitenkin yhtiö toimillaan varmisti alueen tulevaisuuden tekemillään saneeraustöillä sekä kaavamuutoksilla, jolloin sen ei varsinaisesti tarvinnut enää huolehtia alueen rakennusperinnöstä, vaan vastuu siirtyi kaupungille ja niskalampelaisille. Toisin kuin Noormarkussa Ahlströmin ruukissa, kulttuuriperintö elää ilman perheyrityksen tuomaa tukea Niskalammella. Kuitenkin yhteneväisyyksiä yrityksien käyttäytymisessä voi huomata kulttuuriperinnön säilyttämisen saralla, jossa lopputulos on positiivinen. Teollista kulttuuriperintöä on haluttu ja halutaan edelleen suojella.

Vaikka Enso Gutzeitin tarkoituksena oli saneerata omistamiaan asuintaloja, ei purkuvimmalta kuitenkaan täysin säästytty Niskalammen kohdallakaan. Osa alueen rakennuksista olivat jo päässeet ränsistymään ja 1970- luvun loppu puolella näistä haluttiin päästä eroon, jotta alueen yleisilme siistiytyisi. Tästä seurauksena Imatran kaupungin museojaosto valokuvasi alueen, niin että myöhemmillä sukupolvilla olisi mahdollisuus tutustua alueeseen valokuvien kautta. Imatran kaupungin kaavoitusosasto kuvasi alueen vuonna 1980 ja kuvat ovat oleellinen osa Tynkkysen ja Sipiläisen rakennusinventointia. Kuitenkin koska purku- ja rakennuskielto olivat kaupungilla jo vireillä, ei sen kummempiin suojelutoimiin ryhdytty museojaoston toimesta. Joitain rakennuksia alueelta purettiin, jotka eivät lukeutuneet tähän aiemmin suojeltuun 34: jään rakennuksen muodostamaan alueeseen.[73]

[70] Tynkkynen & Sipiläinen 1980, 6–7.
[71] Hietalahti-Keltto 2021, 20–21.
[72] Grahn 2014, 16.
[73] Tynkkynen & Sipiläinen 1980, 6–8.

Kuten monilla muillakin työväenasuntoalueilla, myös Niskalammella kulttuuriperintöprosessiin kuuluu sosioekonomisen statuksen nouseminen eli gentrifikaatio. Gentrifikaatiosta voidaan puhua myös keskiluokkaistumisena ja se liitetään aina rakennettuun ympäristöön tai rakennusperintöön. Se on yleinen kehityskulku niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Gentrifikaatio on kaupunkikehityksen strategia, jota hyödyntämällä pyritään keskiluokkaistamaan tai ”nostamaan” asuinalueita ja niiden arvoa, jolloin esimerkiksi investoijat saattavat kiinnostua alueesta. Gentrifikaatio ei välttämättä ole yksinomaan positiivinen kehityskulku, sillä sen seurauksena asuminen saattaa kallistua tai palvelut yksipuolistua.[74] Lillbroända- Annalan väitöskirjan Från kåk till kulturarv- mukaan gentrifikaatio ja asuinalueiden kulttuuriperintöprosessi kulkevat tiukasti käsi kädessä.[75] Niskalammella gentrifikaatio on alkanut niihin aikoihin, kun nykyinen Stora Enso on alkanut myymään omistamiaan asuntoja yksityisille ostajille, jolloin myös muilla kuin yhtiön omilla työntekijöillä on ollut mahdollisuus muuttaa alueelle.

Kanditutkielmassani olen pohtinut miten gentrifikaatio on osa Niskalammen kulttuuriperintöprosessia, ja miten se näkyy Niskalammella. Koska alueella on paljon erilaisia asumismuotoja, on myös erilaisia asujia. Niskalammella asuu paljon lapsiperheitä ja vanhuksia, mutta myös pariskuntia ja yksineläviä. Kuitenkin asunnot ovat pääosin omistusasuntoja, sillä entiset kaupungin omistamat pienkerrostalotkin on myyty yksityisille omistajille.[76] Aineistonani keräämän kyselyn vastausten perusteella jonkun verran on ostettu asuntoja sijoitusasunnoiksi ja näissä asuu vuokralaisia. Kyselyyn vastanneista 71,7 % asuu omistusasunnossa ja 18,9 % asuu vuokra-asunnoissa. Loput vastanneista ei tällä hetkellä asunut Niskalammella.

Vaikuttaa siltä, että alueella asuu paljon suhteellisen hyvin toimeentulevia ihmisiä, joka tukee väitettäni siitä, että gentrifikaatio on Niskalammellakin selkeä kehityskulku. Talojen pihat ovat hyvin hoidettuja ja yleisesti kyselynkin perusteella voin todeta, että alueelle muutetaan juuri sen historian ja ympäristön takia. Gentrifikaatio vaikuttaa myös Niskalammen säilymiseen siten, että alueelle muuttaa ihmisiä, jotka haluavat asua juuri Niskalammella sen erityisyyden takia. Siellä asuvat ja sinne muuttavat ihmiset ovat sitoutuneet pitämään yhteisön vaalimista arvoista kiinni, jotka edistävät alueen säilymistä tuleville polville. Se myös tukee yhteisöllisyyttä ja asuntojen luontevassa käytössä pysymistä, joiden jo aiemmin mainitsin olevan suurin voima kulttuuriperintöprosessin jatkumiselle.

[74] Lilius 2022, 5.
[75] Lillbroända-Annala 2010, 12.
[76] Hietalahti-Keltto 2021, 21-22.

Gentrifikaation lisäksi kultturiperintöprosessiin vaikuttaa historiatietoisuuden kehittyminen. Niskalampelaisten historiatietoisuus on kehittynyt osana omaa kulttuuriperintöprosessia. Sivulan mukaan historiatietoisuus on menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sidoksisuuden ymmärtämistä. Historiatietoisuus muuttuu ajan kulun mukana, sillä eri asiat voidaan kokea eri tavalla eri aikoina, jonka seurauksena historian eri osat kulkevat kohti kulttuuriperinnön statusta.[77] Historiatietoisuuden kehittymisen seurauksena on löydetty erilaisia motivaattoreita teollisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi. Esimerkiksi aiemmin tuhoutuneidein teollisuusyhdyskuntien tuhoutuminen on toiminut motivaattorina pohtia teollisen kulttuuriperinnön säilyttämisen ja hyödyntämisen mahdollisuuksia tulevaisuudessa.[78]

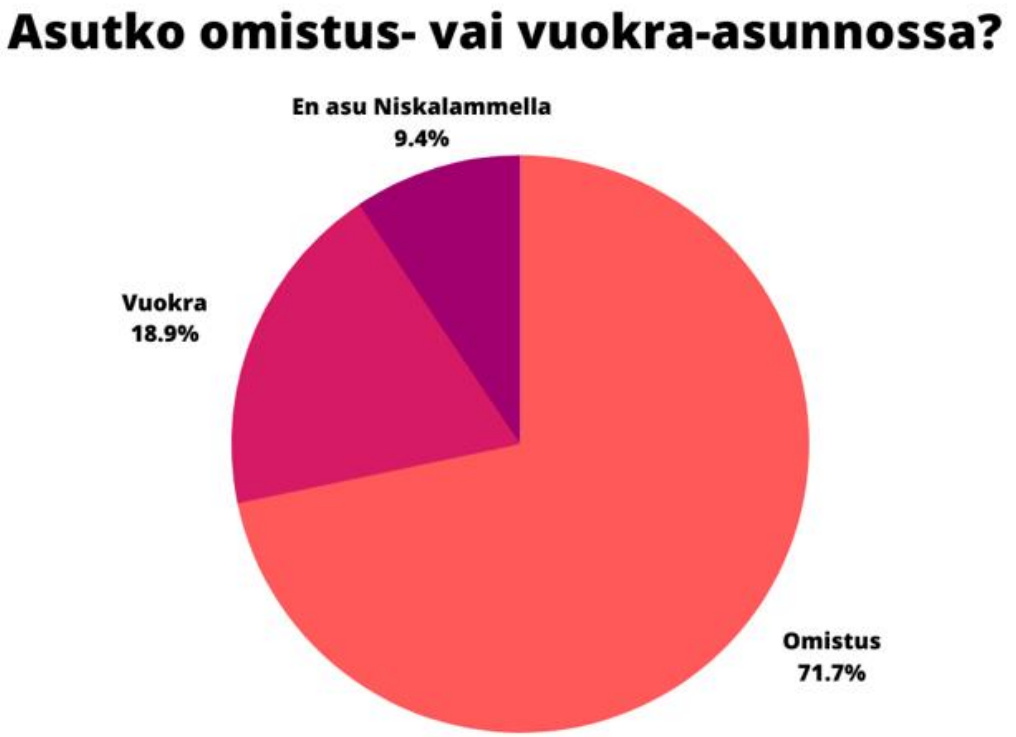

Kuva 8 Tutkimuskyselyyn vastanneiden jakautuminen asuinmuodon mukaan. Kuvio: Helmi Hietalahti-Keltto.

Kanditutkielmassani olen lähestynyt tätä alueelta purettujen rakennusten näkökulmasta. Tällä hetkellä Niskalampi koostuu oikeastaan pelkistä asuinrakennuksista Stora Enson Imatran tehtaiden vanhaa pääkonttoria lukuun ottamatta, joka sekin on tyhjillään. Ennen alueella on ollut useampi kaupparakennus sekä yhteisöllisiä tiloja kuten tehtaiden työntekijöiden ruokailurakennus sekä alueen yhteinen sauna ja

[77] Sivula 2013, 162.
[78] Sivula 2014, 12-15.

pesutupa.[79] Yksi kaupparakennus ja pesutupa on purettu vielä 2000- luvun puolella. Purkuhetkellä rakennukset ovat olleet huonokuntoisia, eikä ole koettu säilyttämistä vaihtoehtona siitä huolimatta, että ne kuvastivat hyvin alueen yhteisöllistä historiaa sekä yleisemmällä tasolla menneen teollisuuden seurauksena syntyneen asuinalueen arkista elämää. Tämä kuvaa hyvin sitä, miten historiatietoisuus kehittyy.[80] Sivulan mukaan teollisen kulttuuriperinnön arvoja tullaan arvioimaan 2010 uudelleen, joka Niskalammella näkyy hyvin esimerkiksi jo järjestetyllä kaavakävelyllä ja kirjoitetulla Oli kerran Tainionkoski-historiikilla.[81]

Kultttuuriperintöprosessin kuvaus auttaa arvioimaan sen merkitystä Niskalammen säilymiselle alueen tulevaisuudessa. Prosessin eteneminen on yhdessä asukkaiden ja viranomaisten vastuulla ja mikäli heillä on käsillä tieto, halu ja mahdollisuus ymmärtää alueen merkitys ja historia niin se edistää alueen säilymistä myös myöhemmille polville. Kulttuuriperintöprosessin kuvaus tukee myös historiatietoisuuden kehittymistä, antaa mahdollisuuden teollisen kulttuuriperinnön uudelleen arvioimiselle sekä antaa valmiuden tehdä järkeviä päätöksiä alueen tulevaisuus huomioiden niin kehittämisen kuin kunnossapidonkin kannalta. Tähän rakennussuojelulla tähdätään eli rakennusten luontevassa käytössä pysymiseen, hyvään hoitoon ja siihen, että asukkailla on tieto siitä, miten suojellussa kohteessa asutaan, eletään ja remontoidaan.

2.3 Rakennussuojelun lähtökohdat Niskalammella

Tämänhetkistä kaavatilannetta ja asemakaavamerkintöjä käytän myös osana aineistoani, sillä se avaa viranomaisten näkökulmaa niskalammen rakennusperinnöstä ja sen tilasta, vaikka asemakaavaan ei olekaan Niskalammen alueella tehty muutoksia vuosiin. Se, että muutoksia ei ole tehty, kertoo sekin jotain. Niskalammella on kaksi erillistä kaava-aluetta. Toinen kaava-alue käsittää vuoden 1986 asuntomessu alueen ja toinen kaava-alue kattaa loput Niskalammen alueesta muutamaa ”aukkoa” lukuun ottamatta. Kohdistan katseeni erityisesti rakennussuojeluun tähtääviin merkintöihin kaavassa ja ne ovat molemmilla kaava-alueilla suurin piirtein samat. Merkittävin eroavaisuus on nimenomaan suojelumerkinnöissä. Sinisellä kaava-alueella, joka käsittää vanhan asuntomessualueen on rakennukset SR-4 merkinnöin, kun taas punaisella merkityllä kaava-alueella rakennukset on suojeltu SR-merkinnällä. Lisäksi huomiota on annettu lisärakentamista ajatellen sekä muuhun ympäristöön liittyen. Asema-kaavan ja siihen liittyvät merkinnät olen hakenut Imatran kaupungin karttapalvelusta. Vaikka kulttuuriperintöprosessi varsinaisesti alkaa vasta 1970- luvulla on kuitenkin paljon toimenpiteitä, jotka ovat vaikuttaneet alueen säilymiseen. [82]

---

[79] Lehonkoski 2020, 177.
[80] Hietalahti-Keltto 2021, 22.
[81] Sivula 2014, 15.
[82] Imatran kaupungin karttapalvelu, 2023.

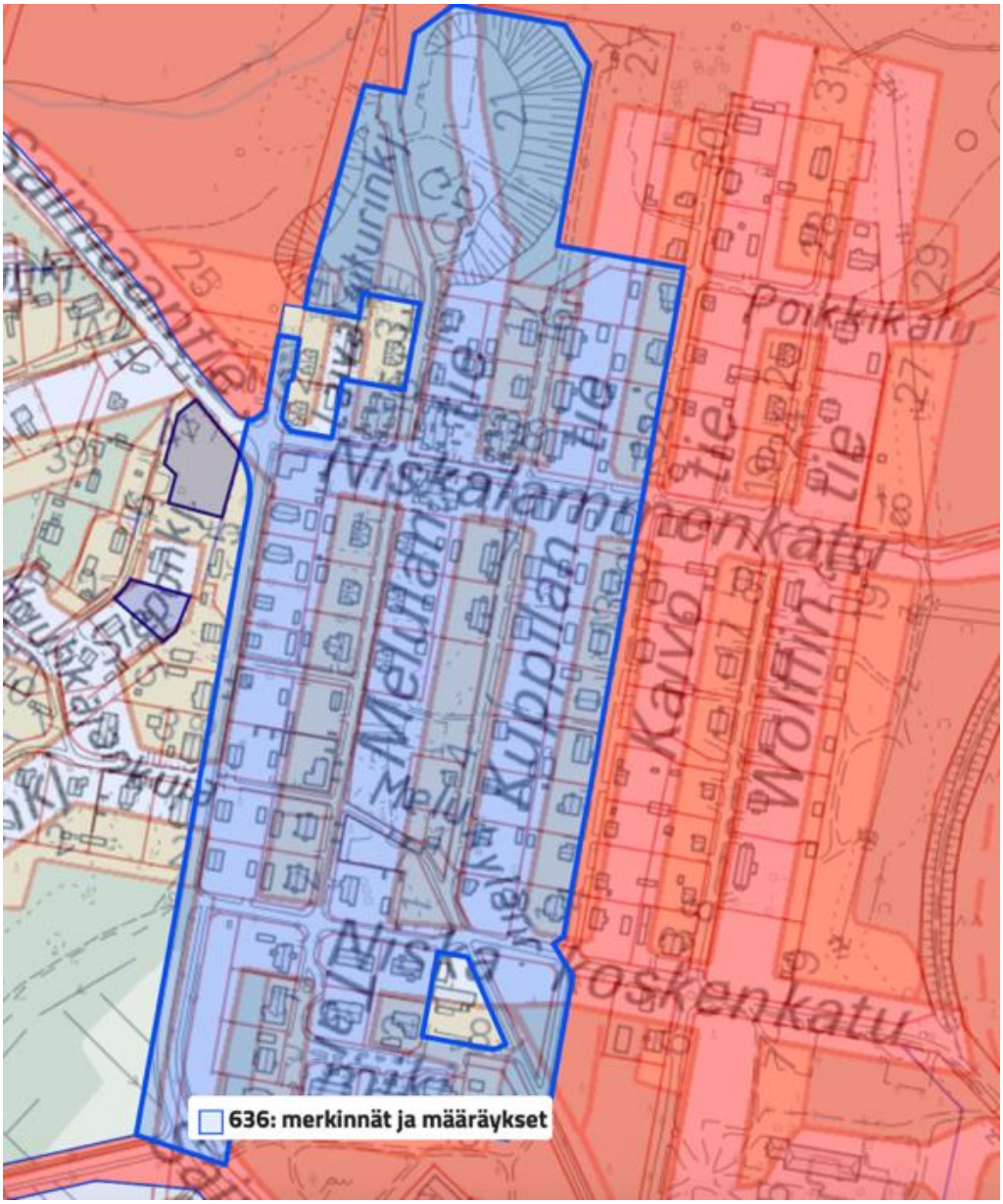

Kuva 9 Kuvakaappaus Niskalammen asemakaavasta Imatran kaupungin karttapalvelusta. Kuvassa näkyvät selkeästi kaksi erillistä kaava-aluetta. Sinisellä ja punaisella kaava-alueella on hieman eriävät kaavamerkinnät rakennussuojelun osalta, mutta jotka kuitenkin tähtäävät samaan eli alueen ja rakennusten säilymiseen. Kuva: Imatran kaupungin karttapalvelu.

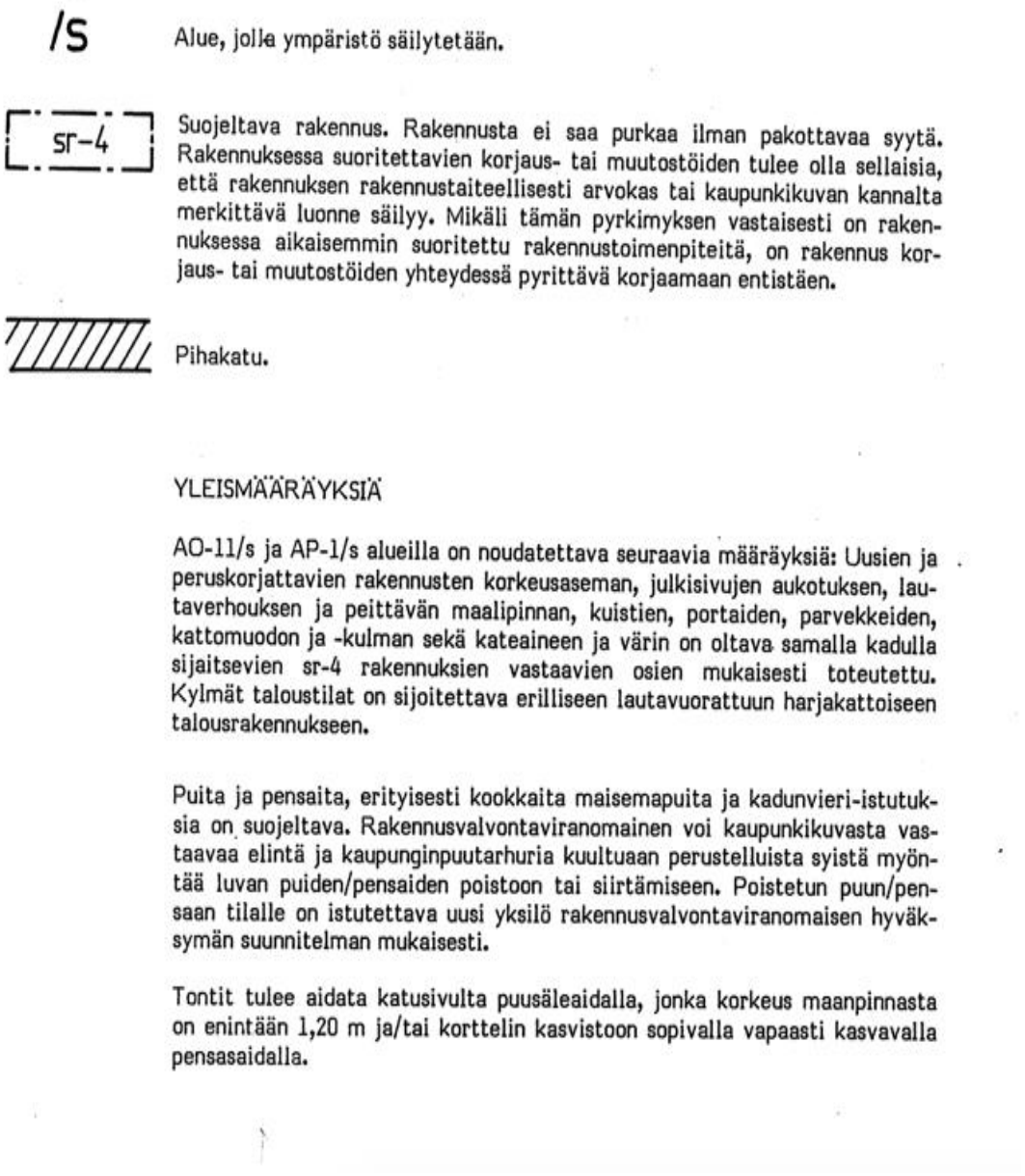

Kuva 10 Suojelua koskevat kaavamerkinnät kuvan 2. siniseltä kaava-alueelta. Kuva: Imatran kaupungin karttapalvelu.

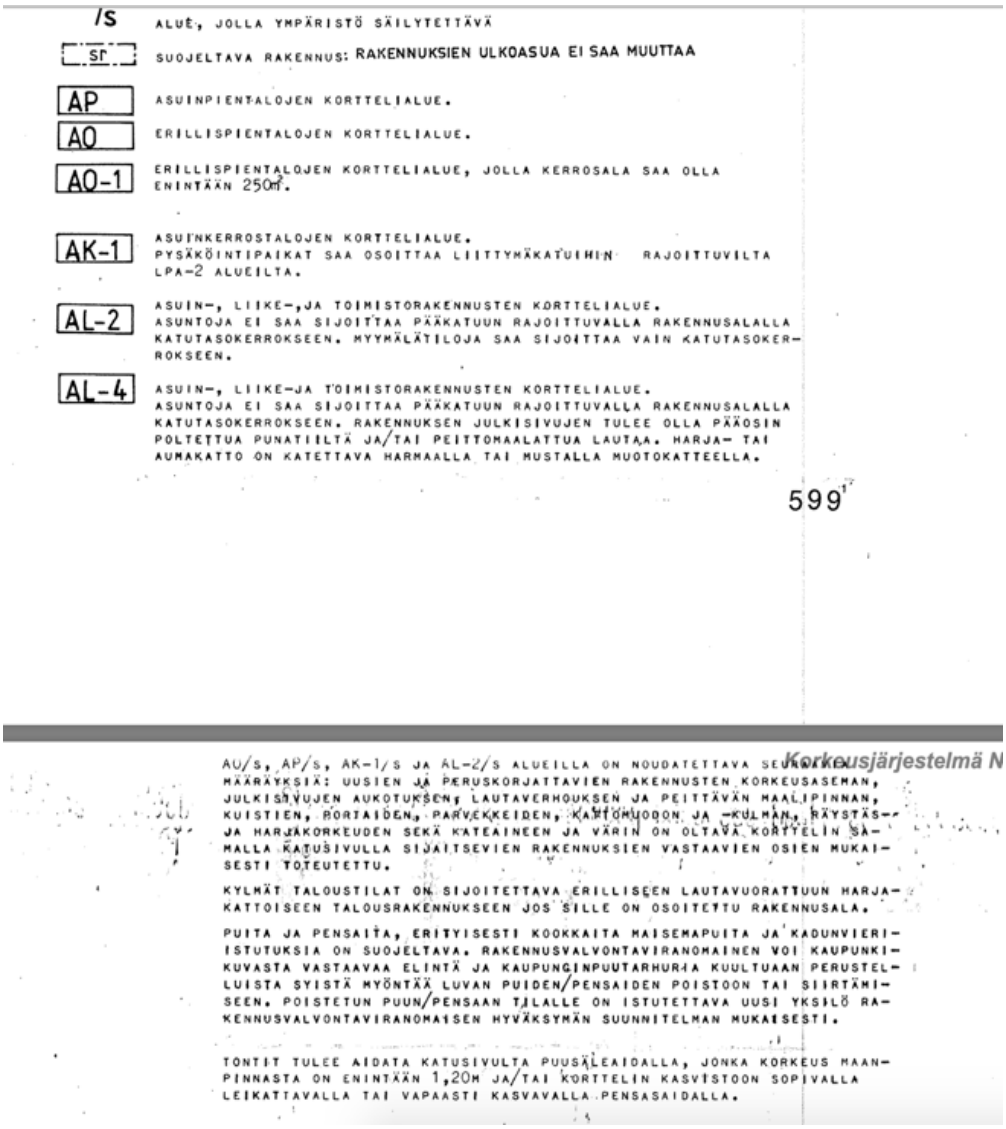

Kuva 11 Suojelua koskevat kaavamerkinnät kuvan 2. punaiselta kaava-alueelta. Kuva: Imatran kaupungin karttapalvelu.

78,8 prosenttia kyselyyn vastanneista tiesi asemakaavan suojelumerkinnöistä. Kyselyssä kysyin myös asuinalueen asukkaiden mielipidettä Niskalammen rakennussuojelua koskien. Vastauksissa korostuu tietynlainen ristiriitaisuus. Monet lähtökohtaisesti kannattivat alueen suojelustatusta ja pitivät sitä hyvänä ja tarpeellisena asiana, jotta aluetta ja taloja ei päästä pilaamaan. Toisaalta myös yhdistettiin rakennussuojelu ja talojen hengen säilyminen yhteen. Vastaajat olivat myös monin osin sitä mieltä, että rakennussuojelua tulisi kunnioittaa ja vaalia, jotta asuinalueen viihtyisä ja uniikki tunnelma säilyisi. Monet, jotka pitivät rakennussuojelua tarpeellisena ja kannattivat sitä, korostivat myös, että suojelun tulisi tapahtua nykypäivän lähtökohdista.

” Tärkeetä, mut tuntuu ettei kaupungilla ole paukkuja (en halua uskoa ettei tietoa tai kykyä) valvoa, ylläpitää tai nostattaa sen hyötyä.”[83]

”Hyvin tärkeää ja tarpeellista, kun ottaa huomioon, miten vähän vanhaa rakennuskantaa Imatralla on säilynyt.”[84]

Lähtökohtaisesti pidettiin parempana vaihtoehtona vanhan kunnostamista kuin uuden rakentamista, mutta mikäli uutta tarvitsisi rakentaa tulisi se tehdä alueen muuta arkkitehtuuria kunnioittaen. Kysyttäessä mielipidettä, monet vastaajat totesivat myös, että suojelu on jo osin epäonnistunut, sillä:

”Miljöön vastaista toimintaa tapahtuu, osittain koska yleistyy ajatus: On helpompi pyytää anteeksi kuin pyytää lupa.” [85]

”Lähinnä tarvitsisi enemmän osaamista rakennusvalvontaan, joka mahdollistaisi talousrakennusten/ talojen laajentamisen silloin kun se tukee alueen identiteettiä ja ulkoasua. Nykyisellään tuntuu, että lupia tulee tai on tulematta aika sattumanvaraisesti eikä niinkään identiteettiä vahvistaen.”[86]

Vastaajissa oli myös niitä, jotka eivät tue Niskalammen asuinalueen suojelua tai rakennussuojelua ylipäätään tai eivät välitä alueen suojelustatuksesta. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että nämä kyselyyn vastanneet haluavat suuria muutoksia kuten rakennusten purkamista tai rakennuskannan uusimista.

” ? Yleensä suojelulla estetään loppuun ajettujen murjujen lopullista käsittelyä.”[87]

”Välillä tuntuu, että vaikeuttaa, mutta toisaalta alueen ilme säilyy.”[88]

”Pääosin varmasti hyvä, mutta vähän liian tiukkoja tilanteita aiheuttaa.”[89]

---

[83] Tutkimuskyselyn vastaukset.
[84] ibid.
[85] ibid.
[86] ibid.
[87] ibid.
[88] ibid.
[89] ibid.

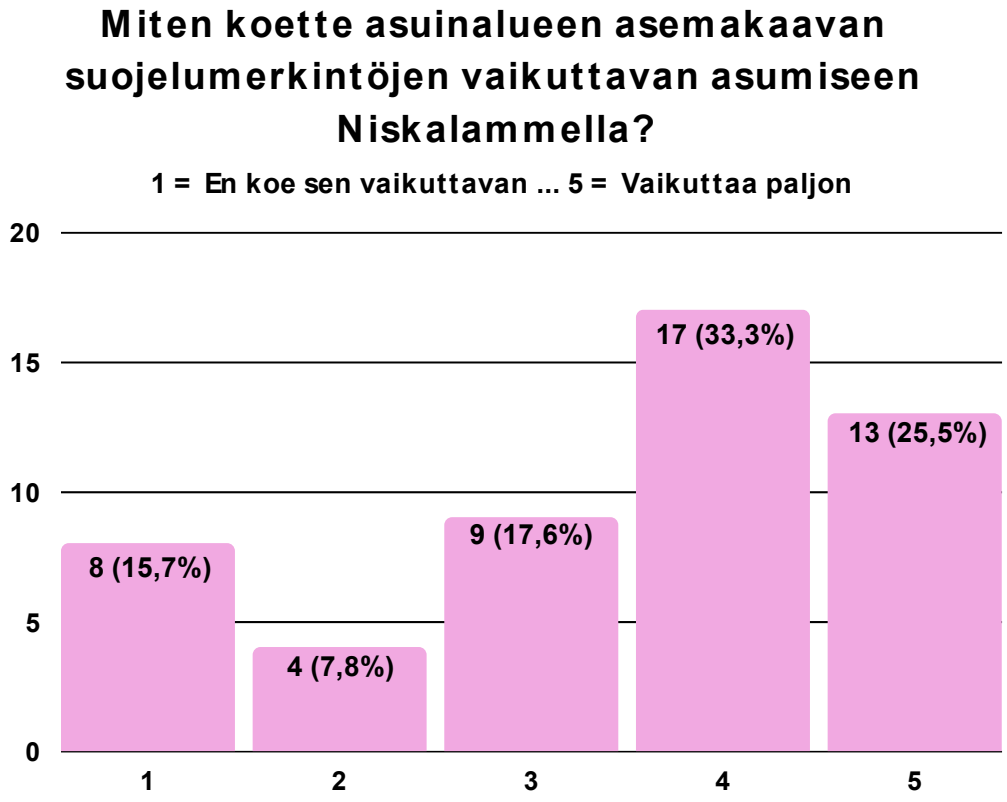

Kuva 12. Kuvaaja kertoo niskalampelaisten suhtautumisesta alueen suojelumerkintöihin. Kuvio: Helmi Hietalahti-Keltto.

2.4 Yhteisö osana Niskalampea ja niskalampelaisuus identiteettinä

Niskalampelaisuus on sana, joka toistuu useasti kyselyn vastauksissa. On siis sanomattakin selvää, että niskalampelaiset kokevat olevansa osa yhteisöä ja ajatusmaailmaa, joka yhdistää asukkaat ja asuinalueen toisiinsa. Yhteisön ja yhteisöllisyyden historia ylettyy aina Niskalammen rakentumisen alkuajoille asti, jolloin sen kulttuuriperintöprosessi oli vasta alussa. Toisaalta niskalampelaisuus juontaa juurensa myös työväen kulttuurista ja historiasta sekä kokemuksesta, että on osa jotakin. Yhteisö on voimavara, joka edistää Niskalammen kulttuuri- ja rakennusperinnön säilymistä. Laurajane Smithin mukaan ajatus siitä, miten kulttuuriperintö on paljon muutakin kuin fyysisiä osia menneestä ja luonnehtii kulttuuriperintöä tavaksi katsoa maailmaa.[90]

Niskalampi on elinvoimainen asuinalue sen asukkaiden eli kulttuuriperintöyhteisön takia. Eeva Karhunen määrittelee yhteisön käsitettä asumisen pohjalta, jolloin samassa paikassa asuvat ihmiset

[90] Smith 2006, 53.

muodostavat yhteisön. Jokainen yhteisö on erilainen ja sitä voivat määrittää monenlaiset tekijät asumispaikan lisäksi, kuten yhteisten arvojen ja normien pohjalta. Välttämätöntä kuitenkin on, että yhteisössä välittyy yhteenkuuluvuuden tunne.[91] Muistelu ja muistitieto ovat keinoja, joilla aineetonta kulttuuriperintöä vahvistetaan, jolloin myös yhteisöllisyys vahvistuu ja muotoutuu.[92] Myös tutkimusaineistossa on muisteltu vanhoja aikoja suhteessa nykyiseen esimerkiksi vertaamalla yhteisöä silloin ja nyt ja miten on positiivisesti huomattu, että vanha yhteisöllisyys kantaa yhtä tänäkin päivänä.

Erityisesti viimeisessä kyselyni kysymyksessä pyysin vastaajia kirjoittamaan mitä tahansa mitä mieleen tulee liittyen Niskalammen asuinalueeseen, rakennusperintöön, arvoihin tai osallisuuteen. Kysymykseen sain monenlaisia kehitysideoita, muistelua ja alueen niin sanottua ”hehkutusta”. [93]

> ”*Toivoisin, että Niskalammen kaunis ja arvokas historia sekä identiteetti nähtäisiin ja ihmiset osaisivat arvostaa sitä. Aika muuttaa aluetta ja siellä asuvia ihmisiä, mutta Niskalampi ei mielestäni koskaan tule menettämään hohtoaan sen ainutlaatuisuuden vuoksi. ”*[94]

> *”Arvokas ja kaunis asuinalue, jossa kaikki puhaltavat yhteen hiileen. En olisi voinut kuvitella parempaa paikkaa viettää omaa lapsuutta.”*[95]

Kun tarkastellaan vastauksia kyselyn kysymyksiin, niin monissa toistui yhteisöllisyyden merkitys osana asumiskokemusta. Yhteisöllisyyttä kuvattiin erilaisin sanoin kuten kylämäinen, lämminhenkinen, lapsiystävällinen, yhteisöllinen sekä kiintymys alueen ihmisiin ja naapureihin. Identiteetti osana kulttuuriperintöä rakentuu pienistä palasista siitä, miten identiteetti rakentuu osin tietoisesti ja osin alitajuntaisesti suhteessa yhteisöön ja ympäristöön [96]. Alueellinen identiteetti rakentuu kuulumisen kokemuksille kuten muistoille, kerrotuille tarinoille ja fyysisille paikoille. Nämä tekijät saavat yksilön tuntemaan itsensä kuuluvan johonkin paikkaan tai alueeseen, joka jaetaan alueen muiden asukkaiden kanssa. Tähän liittyy vahvasti jaettu tunne ja tiedostus alueen erityisyydestä.[97]

Yhteisöllisyyttä ja niskalampelaista identiteettiä asukkaiden mielestä lisäävät yhteisöllinen tekeminen ja tapahtumat kuten pihajoulukalenteri, asukasyhdistyksen järjestämät talkoot sekä aikuiset vs. lapset-

---

[91] Karhunen 2014, 43–46.
[92] Smith 2006, 66.
[93] Tutkimuskyselyn vastaukset.
[94] ibid.
[95] ibid.
[96] Smith 2006, 53.
[97] Heimo 2001, 138; ks. Grahn 2014, 103–129, 254–256.

jalkapallo-ottelut. Asukasyhdistyksen Niskalampi-päivä sai erityisen paljon mainintoja. Silloin niskalampelaiset pitävät omilla pihoillaan kirpputoreja ja kahviloita tai saavat järjestää muutakin toimintaa esimerkiksi lapsille. Niskalampi-päivä houkuttelee paljon ihmisiä ympäri Imatraa ja jopa ympäri maakuntaa. Vastauksista kävi ilmi myös asukkaiden vaihtuvuuden ja paluumuuton merkitys yhteisöllisyydessä. Koska ihmiset viihtyvät alueella pitkään, kerkeää naapureihin ja muihin kyläläisiin tutustumaan kunnolla ja lisäksi monet, jotka ovat lapsena tai nuorena asuneet alueella saattavat palata esimerkiksi perheenlisäyksen tai eläköitymisen myötä. Myös yhteiset arvot ja normit edesauttavat siteen luomista muihin yhteisön jäseniin. Vastauksissa peräänkuulutettiin myös lapsiperheiden suhdetta yhteisöllisyyden parantajana voimavarana, josta tulisi pitää kiinni. Toisaalta kaivattiin myös lisää yhteisöllisyyttä ja todettiin, että ennen oltiin paljon yhteisöllisempiä ja pohdittiin sitä, mikä ennen teki alueen yhteisölliseksi ja mikä vähentää yhteisöllisyyden tunnetta nykyään:

> *" Ennen vanhaan suuri osa asukkaista sai toimeentulonsa E-G Oy:ltä, joka järjesti myös kaikenlaisia tapahtumia sekä asunnot. Meidän talomme oli omalla tontilla aivan E-G:n alueen vieressä ja vanhempani työskentelivät E-G:llä. Katsoin kuuluvani Niskalammin asukkaisiin. Myös 1950-luvun kivisodassa olin N-lammin joukoissa. Tällainen kasvatti omalta osaltaan yhteishenkeä ja identiteettiä."*[98]

> *" Samanhenkisiä ihmisiä muuttanut. Koetaan leimallisesti olevamme juuri tältä kylältä. Niskalampi-päivä on tärkeä. Aktiivinen kyläyhdistys. Arvostetaan vanhaa, mutta sallitaan kuitenkin kaikenlaista, sekä elämisen tapoja, että ihmiset saavat olla mitä on (ei tarvitse kilpailla vaikka puutarhalla)."*[99]

> *"1940-luvulta lähtien oltu kuin yhtä isoa perhettä. Asukasyhdistyksen merkitys suuri, lisää yhteisöllisyyttä ja uusien asukkaiden mukaantuloa toimintaan."*[100]

> *"Ennen yhteishenkeä oli varmastikin enemmän. Nykypäivänä kiireiset ihmiset eivät enää osallistu niin aktiivisesti. Kuitenkin rauhallista naapurustoa arvostetaan."*[101]

> *"Tiivis, jopa naapurikyttäykseen taipuvainen yhteisö."*[102]

Vastauksista voi päätellä, että niskalampelaisuus on osa siellä asuvien ihmisten identiteettiä ja yhteisöllisyys vahvistaa kuuluvuuden tunnetta niin Niskalampeen paikkana kuin koko yhteisöön.

---

[98] Tutkimuskyselyn vastaukset.
[99] ibid.
[100] ibid.
[101] ibid.
[102] ibid.

Karhunen tuo väitöskirjassaan esiin juuri alueellisen identiteetin sekä sen kanssa käytettävää paikkaidentiteetin käsitteet, jotka vahvistavat tulkintani niskalampelaisten yhteisöstä ja identiteetistä. Alueellisessa identiteetissä on kyse ihmisen kuulumisesta tiettyyn alueeseen ja siihen liittyvään yhteisöön, kun taas paikkaidentiteetti on enemmän henkilökohtainen kokemus omasta suhteesta tiettyyn paikkaan. Kyselyn vastauksista kävi myös ilmi se, miten niskalampelaiset pitävät Niskalampea erityisasemassa suhteessa muihin asuinalueisiin Imatralla osin sen sijainnin, mutta myös sen yhteisöllisyyden, alueen esteettisyyden ja ympäröivän luonnon takia. Alueelliseen identiteettiin kuuluukin taipumus erottaa se alue, johon oma identiteetti kietoutuu, muista alueista.[103] Kysyttäessä siitä, miten niskalampelaiset näkevät Niskalammen asuinalueen suhteessa muihin Imatran asuinalueisiin, kaikki kysymykseen vastanneet (49 vastausta) pitivät aluetta parempana tai vähintään yhtä hyvänä kuin muut Imatran asuinalueet. Yhtään negatiivista asiaa ei vastauksissa tuotu ilmi.

> *” Vanhat talot ovat hienoja. Aina löytyy joku, joka on itse asunut samassa talossa kuin sinä tai osaa kertoa kuka siinä on asunut. Samalla oppii uutta alueen historiasta.”*[104]

> *” Oma mielipiteeni on aika vahva, sillä koen etten voisi asua Imatralla oikeastaan missään muualla kuin Niskalammella. Eihän missään ole samankaltaista asuinaluetta, joten alue on hyvin merkittävä.”*[105]

> *”Kaunein, viihtyisin ja paras sijainti.”*[106]

> *”Niskalampi on alueena ihan poikkeava muista Imatran asuinalueista. En lähtisi edes vertailemaan.”*[107]

> *”Kestää vertailun.”*[108]

[103] Karhunen 2014, 43.
[104] Tutkimuskyselyn vastaukset.
[105] ibid.
[106] ibid.
[107] ibid.
[108] ibid.

3 Rakennusperinnön arvon muodostus

3.1 Arvokeskustelu ja rakennussuojelu

Rakennettu ympäristö on jatkuvasti muutoksessa, jolloin olemassa olevan rakennusperinnön arvottaminen on tapa säilyttää rakennusperinnön kerroksellisuutta. Arvot ja arvottamisen prosessit elävät ajassa, jolloin arvot ovat moniäänisiä ja kerroksellisia.[109] Arvonluonti on jonkun tietyn resurssin saamaa uutta käyttöarvoa. Kulttuuriperinnön arvonluonti on myös prosessi, jossa on usein vastakkainasettelua ja joka voi kulminoitua yksityisen ja viranomaisten tai asiantuntijoiden väliseksi jännitteeksi.[110] Esimerkiksi monet rakennussuojeluun liittyvät kiistat ovat osa arvon luonnin prosessia, jossa lopputulos voi olla rakennuksen suojelu tai purkaminen. Tässä voi huomata myös yhteyden kulttuuriperintöprosessiin. Miten jostain asuinalueesta tai rakennuksesta on tullut suojeltu kuvaa sekä arvon muodostumisen prosessia ollen samalla osa kyseisen rakennusperinnön kulttuuriperintöprosessia. Tämän ajatuksen pohjalta tässä luvussa tutkin millaisessa prosessissa Niskalammen ja sen rakennusperinnön arvo on muodostunut.

Rakennussuojelu ja arvonmuodostuminen sekä siihen liittyvä keskustelu ovat kietoutuneet tiivisti yhteen. Kuten aiemmin mainitsin, rakennussuojeluun liittyvät kiistat ovat monesti osa arvon luonnin prosessia. Ne eivät kuitenkaan aina ole osa arvonmuodostuksen prosessia, vaikka toisaalta ne herättävät tarpeellisia keskusteluja yksityisten ihmisten ja viranomaisten välillä. Arvot ovat osin myös poliittisia prosesseja ja tietynlaisen diskurssin tai neuvottelun tulos, on arvon muodostumisen prosessi myös konfliktialtis.[111] Kuitenkin juuri Niskalammen asuinalue on säilynyt ilman suurempia kiistoja hyvinkin yhtenäisenä asuinalueena juuri sen takia, että alueen talot ja asunnot ovat olleet aina luonnollisessa käytössä eli asuttuja. Myös silloin, kuin aluetta olisi voinut uhata häviäminen teollisuuden siirtyessä kauemmas, on tehty valintoja sen säilyttämiseksi. Esimerkkinä alueen rakennusten peruskorjaus, omistuksen yksityistäminen sekä esimerkiksi 1980- luvun asuntomessut, jolloin elinvoimaa alueella lisättiin alueeseen sopivalla uudisrakentamisella. Mitään varsinaisia kiistoja Niskalammen kokonaisuuden säilyttämiseksi ei ole sen historiassa ollut.

Arvosta puhuttaessa luonnollisesti arkikielessä ajatuksemme siirtyvät rahallisen arvon merkityksiin. Rakennusperinnön kontekstissa arvo ei merkitse pelkästään rahaa. Rahaa ei voi kuitenkaan täysin sivuuttaa tässä yhteydessä. Tutkimuskyselyn vastauksista kävi ilmi, että osalle suojellussa rakennuksessa asuminen on merkityksellistä, kun taas osan mielestä se jopa laskee alueen ja rakennusten arvoa alueella tai vaikeuttaa alueen rakennuksissa asumista. Raha on kaupunkisuunnittelussa monesti

[109] Soikkeli 2022, 36.
[110] Immonen & Sivula 2022, 4–5.
[111] Smith 2006, 42–45, 56–58.

ratkaiseva tekijä ja resurssien ollessa rajalliset on pyrittävä tekemään sellaisia päätöksiä, joiden seuraukset pystytään kantamaan. Rakennusperinnössä luontevassa käytössä pysyminen takaa parhaiten säilymisen, kuten kulttuuriperinnössä yleensäkin, jolloin arvon tunnustaminen ei vaadi välttämättä muuta perustelua. Arvot, joita vaalimme ovat pitkän kehityskulun, ympäristön ja historian muovaamia. Niitä vaalitaan yksilöinä ja yhteisöissä.

Arvon muodostumisen prosessi kiinnostaa asiantuntijoita, viranomaisia sekä asukkaita ja osallisia. Laura Berger ja Panu Savolainen rinnastavat kulttuuriperintöprosessin ja arvonmuodostusprosessin toisiinsa. He toteavat, että arkkitehtuurista puhuttaessa kulttuuriperintöprosessi ja arvonmuodostusprosessi tapahtuvat rinnakkain niin, että näiden synty- ja muutosprosessien pohjalta perustellaan rakennetun ympäristön säilyttämistä tai muuttamista.[112] Smith taas esittää, että arvot osana AHD:ta ei ole itsessään neutraaleja tai vain olemassa vaan ne muotoutuvat osana sosiaalista, kulttuurista ja osin poliittista prosessia. Autorisoidun kulttuuriperintödiskurssin mukaan arvot on määritelty viranomaisten lähtökohdista, joiden mukaan siinä korostuvat enemmän esimerkiksi esteettisyys tai historiallisuus, koska niitä on helpompi perustella.[113] Sekä viranomaiset että yksityiset osalliset periaatteessa luovat arvoa samanlaisten prosessien kautta, mutta monesti täysin eri lähtökohdista. Siinä missä viranomaisia kiinnostavat esimerkiksi kannattavuus ja säilyttämisen tai hävittämisen kustannukset, yksityisiä kiinnostavat enemmän kokemukset ja niiden pohjalta luotu arvo. Toisaalta on havaittavissa muutoksia myös viranomaistoiminnassa esimerkiksi osallistavalla kaupunkisuunnittelulla, joka osaltaan kertoo siitä, että asukkaiden kokemuksien hyödyntämistä pidetään vahvana pohjana asukkaiden hyvinvoinnin luonnille.[114]

Yhdyskuntasuunnittelu 2022:3, Historiallisuus ja kulttuurinen muisti- artikkelikokoelma kokoaa yhteen ajatuksia erityisesti kulttuuriperinnön ajallisesta monimuotoisuudesta ja sen muuttuvaisuudesta.[115] Humanistinen kaupunkitutkimus- artikkelikokoelma kuvaa erilaisia reittejä humanistiseen kaupunkitutkimukseen eri tieteenalojen näkökulmista. Humanistisen kaupunkitutkimuksen ehkä keskeisin tavoite on ottaa kaupunkilaisten kokemukset huomioon.[116] Nämä artikkelit antavat laajan ja monisyisen pohjan lähteä tarkastelemaan arvonluonnin prosessia niin viranomaisen ja asiantuntijan kuin yksityisenkin osallisen näkökulmasta ja kuvaavat hyvin tutkijoiden määrittelemää arvokeskustelua. Jossain yksityisten kaupunkilaisten ja viranomaisten välisessä vuoropuheessa on otollinen pohja arvonluonnin prosessille.

---

[112] Berger & Savolainen 2021, 7.
[113] Smith 2006, 11–12, 29–34.
[114] Häyrynen 2017, 7–25.
[115] Alppi et al. 2022, 5.
[116] Ainala et al. 2021, 9.

3.2 Yksityiset arvot

Tekniikan tohtori ja apulaisprofessori Anu Soikkeli toteaa, että jokaisella rakennetulla ympäristöllä on erilaiset erityispiirteet ja tarinat, jotka ovat alueen asukkaiden kokemuksista muodostuneen paikallisidentiteetin kannalta tärkeitä. Mikäli kulttuuriperintöyhteisö ymmärtää ympäristön arvon, voidaan sen vaaliminen kokea myös yhteiseksi vastuuksi ja päämääräksi.[117] Smithin mukaan arvot muodostuvat ihmisyhteisöjen sisällä ja niihin on vahvasti sidoksissa yhteisön valta, identiteetti, muisti ja johonkin kuulumisen tunne.[118] Yksityisillä arvoilla tarkoitetaan ihmisen itselleen muodostuneita arvoja. Yksityiset arvot ovat ajan ja ympäristön muokkaamia, ne voivat olla osin perinnöllisiäkin ja ihmisen ajatukset ja teot kertovat sen arvoista. Ihmisen arvot voivat muuttua, sillä se mitä ihminen pitää tärkeänä muuttuu ajan ja ympäristön ja oman historian myötä. Ihmisillä on erilaisia arvoja, mutta esimerkiksi samassa tai samankaltaisessa paikassa asuvien ihmisten arvot voivat olla keskenään yhteneviä. Asiantuntijoiden ja viranomaisten arvot taas poikkeavat yksityisten ihmisten vaalimista arvoista. Suurin eroavaisuus näiden välillä on kokemukseen pohjautuva arvon muodostuminen. Yksityisten ihmisten arvot pohjautuvat kokemukseen, muistoihin ja nostalgiaan.[119] Tutkimuskyselyn vastaukset arvoista voisi karkeasti jakaa estetiikkaan, tunteeseen, kokemukseen ja alueen fyysisiin ominaisuuksiin. Jaottelu on karkea, koska monet vastanneiden listaamista arvoista ovat keskenään samanlaisia ja voisivat kuulua useampaankin ryhmään.

Berger ja Savolainen esittävät, että kulttuuriperintöprosessin ja perintöitymisen tulkinta voivat tarjota uusia ja käyttökelpoisia näkökulmia, jotka paljastavat arvostuksen muutoksia ja alueiden erityispiirteitä.[120] Siksi on tärkeää pohtia arvon muodostumista yhdessä kulttuuriperintöprosessin pohdinnan kanssa. Kysymykseen yleisesti Niskalampeen sen asukkaiden liittämistä arvoista sain monenlaisia vastauksia, jotka jaottelin itselleni helpommin tulkittavaan muotoon, kuten edellä mainitsin. Vaikka monet vastausten arvoista menevätkin keskenään päällekkäin tai ne voisi sijoittaa jokaiseen ryhmään, jaottelin ne silti karkeasti. Toisaalta aluetta koskevat arvot jakautuivat näiden kesken yllättävän tasaisesti. Se minkälaisia sanavalintoja vastauksissa käytettiin sekä niiden monimuotoisuus kuvaa hyvin sitä millaisia ihmisiä alueella asuu ja millainen kulttuuriperintöyhteisö on kyseessä.

Ensin tulkitsin esteettisiä arvoja eli arvoja, missä vastaajat ottivat kantaa ainoastaan alueen ja rakennusperinnön ulkonäöllisiin seikkoihin. Vaikka esteettiset arvot ovat usein myös viranomaislähtöisesti tulkittuja, on myös totta, että yksityisissä arvoissa niihin kiinnitetään vahvasti huomiota.[121] Varsinkin, kun kyseessä on asuinalue, jonka tunnuspiirteistä ja ympäristöstä on kyse. Tämä

[117] Soikkeli 2022, 36.
[118] Smith 2006, 56–58.
[119] Karhunen 2014.
[120] Berger & Savolainen 2022, 7.
[121] Smith 2006, 11–12.

kävi ilmi myös tutkimuskyselystä ja vastauksissa niitä listattiin seuraavasti: talojen piirteet, idylli, kauneus, puutalokannan kauneus, vihreys, retrous, uniikkius, puutarhamaisuus, vanhan tyylinen ja talojen moninaiset värit. Vastauksissa pohdittiin myös sitä, miten ihmisyys näkyy ulospäin rakennuksista ja niiden pihoista. Vastausten perusteella todettiin, että on rikkaus, miten ihmisten luonteenpiirteet saavat näkyä taloissa ja pihoissa ja monesti onkin mahdollista päätellä, asuuko rakennuksessa esimerkiksi boheemi vai pikkutarkka ihminen.

Seuraavaksi erottelin vastauksiin listatuista arvoista selkeät tunteet, mitä niskalampelaiset asuinalueessaan arvostavat. Niitä listattiin seuraavasti: rauhallisuus, turvallisuus, kotikutoisuus, saa olla oma itsensä, tunnelmallisuus, maalaiskylämäinen henki, yhteishenki, kotoisuus, kylämäisyys ja persoonallisuus, yhteisöllisyys, perinteet, elävä historiaperintö sekä ihmisten kohtaaminen. Tunteisiin liittyvät vahvasti kokemukset sekä tunne nostalgiasta eli ajan kultaamista muistoista tai ajatuksesta, että ennen kaikki oli paremmin. Kotimaisten kielten keskuksen mukaan nostalgia on alun perin tarkoittanut koti-ikävää ja se on nykyään laajentunut tarkoittamaan yleisemmin menneen ikävöintiä.[122] Smith puhuu autorisoidun kulttuuriperinnön diskurssin kehyksessä myös affektiivisista ja kehollisista arvoista, joihin liitän nostalgian tunteen. Nämä arvot syntyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Yksityiset ihmiset luovat kulttuuriperinnölle arvoa tunteiden, kehollisuuden ja muistojen avulla.[123] Näiden arvojen tunnustaminen on AHD:n puitteissa viranomaisille haastavaa, vaikka niskalampelaisille ne olivat ehkä yksi merkittävimmistä arvoista.

Tutkimuskyselyn vastauksissa muisteltiin paljon vanhoja hyviä aikoja, kuten useammat vastaajat olivat luonnehtineet. Vanhat hyvät ajat merkitsivät vastaajille eri aikakausia, sillä osa muisteli lapsuuttaan Niskalammella 1950-, jopa 1940- luvulla kun taas toiset paljon myöhemmin, 1990–2000- luvulla. Kuitenkin muisteluita yhdisti samankaltaiset ajanviettotavat esimerkiksi uiminen Saimaassa tai hengailu kylällä ja lähimetsissä. Nostalgia arvona on siis niskalampelaisille tärkeä. Vastauksissa muisteltiin teollisuuden vaikutusta alueeseen ja yhteisöllisyyden muodostumiseen. Moni vanhempi asukas muisteli, kuinka perheet pitivät yhtä ja naapureita autettiin aina kun pyydettiin tai itse pystyttiin. Niskalammen historia on muovannut sen nykyisestä kulttuuriperintöyhteisöstä yhteisöllisen ja yhteisiä arvoja vaalivan.

Nostalgia, tarinat menneisyydestä ja Niskalammen historia ovat kehyskertomuksen ainesosia. Kulttuuriperintöyhteisöt jakavat keskenään historioita Niskalammesta ja niskalampelaisista, jolloin nykyiselle aineettomalle ja aineelliselle kulttuuriperinnölle syntyy kehyskertomuksia. Kehyskertomukset antavat ja vahvistavat menneiden jälkien merkityksiä.[124] Näin myös kulttuuriperintöprosessi Niskalammella jatkuu, kun nostalgiaa arvona vaalitaan yhteisössä. Professori

[122] Kotimaisten kielten keskus, nostalgia. Verkkosivu.
[123] Smith 2006, 83–84, 159–160, 303–305.
[124] Sivula 2015, 64.

Anna Sivula on luonut historiograafinen varanto- käsitteen, jonka avulla on tarkoitus jäsennellä kulttuuriperinnössä tapahtuvan arvon luonnin kerroksellista ja monimutkaista luonnetta. Historiograafinen varanto tarkoittaa menneitä historioita, jotka perustuvat kuvitelmiin tai tutkimuksiin ja jotka ovat käytettävissä arvon luomisessa. Suurissa kaupungeissa historiograafinen varanto on suuri, kun taas Niskalammen kokoisessa paikassa se on hyvinkin rajallinen. Kuitenkin yhteistä näille suurten ja pienten paikkojen historiograafiselle varannolle on, että se linkittyy paikkoihin, rakennuksiin ja eri aikoina muovautuneisiin kehyskertomuksiin. [125]

Viimeiseksi ryhmäksi vastausten arvoista muodostui Niskalammen fyysiset ominaisuudet. Tällä tarkoitan sellaisia ominaisuuksia, jotka ovat valloillaan sellaisenaan Niskalammella, joihin yhteisö ei tässä hetkessä pysty vaikuttamaan. Vastauksista esiin nousi seuraavia arvoja: sijainti taajamassa, mutta ei keskustan hälinässä, ympäröivä luonto, Saimaa, Vuoksi, alueen yhtenäisyys ja kompaktius, rakennusten ja ympäristön suojelu, historia ja palvelut autolliselle sopivan matkan etäisyydellä. Nämä kaikki ovat piirteitä, joita jokainen varmasti punnitsee muuttaessaan alueelle eli niitä voisi kutsua Niskalammen asuinalueen vetovoimatekijöiksi, jolloin ne myös kytkeytyvät osin taloudellisiin arvoihin.

Kulttuuriperintö kaupunkien strategioissa on suhteellisen tuntematon ja vähän käytetty käsite, vaikka se on läsnä. Kaupunkien on helpompi suhtautua aineelliseen kulttuuriperintöön, kuten monumentteihin ja rakennuksiin, mutta monesti aineeton kulttuuriperintö jää varjoon. Kulttuuriperinnön vaalimisessa keskeisessä roolissa ei ole kulttuurilaitokset tai vakiintuneet toimijat ja viranomaiset vaan kansalaiset itse.[126] Näin ollen vuoropuhelu kaupunkilaisten kanssa on tärkeää. Kun niskalampelaiset pitävät lähiluontoa merkittävänä arvona yhteisössä ja yksin, olisi kaupungin suotavaa ottaa kyseistä ympäristöä käyttävien huoli vastaan. Kaupunkien kuten myös Imatran strategioissa toistuu tietynlainen tulevaisuuspainotteinen strategiakieli, joka keskittyy myös asukaslähtöiseen kehittämiseen ja osallisuuteen.[127]

[125] Immonen & Sivula 2022, 5.
[126] Pyykkönen 2022, 76.
[127] Pyykkönen 2022, 76–77.

Kuva 13 Niskalampelaisille tärkeä arvo on lähiluonnon säilyminen. Kuva otettu Malonsaaresta, joka on monelle Niskalampelaiselle tuttu ulkoilupaikka. Kuva: Helmi Hietalahti-Keltto.

Kuva 14 Niskalampelaiset arvostavat alueen vehreyttä. Kuitenkin puiden kaataminen on jopa ristiriitatilanteita aiheuttava puheenaihe Niskalammen asukasyhdistyksen Facebook-sivuilla. Kuva: Helmi Hietalahti-Keltto.

3.3 Viranomaisarvot

Lait ja sopimukset määräävät kulttuuriperinnön arvottamisesta ja vaalimisesta Ne velvoittavat kaupunkeja ja kuntia paremman osallisuuden tavoitteluun ja osallistiedon hyödyntämiseen eli siihen, miten myös asukkaiden arvot ja kokemukset otettaisiin päätöksenteossa huomioon. Osallistiedolla tarkoitetaan osallisilta kerättyä tietoa, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa ja muussa päätöksenteossa. Tällä hetkellä osallistiedon käyttäminen on satunnaista vaikka viranomaiset ja asiantuntijat ovat tunnistaneet sen merkittävyyden.[128] Kuntalain lisäksi myös muu lainsäädäntö määrää suoraan siitä, miten osallisuuden tulee olla osa kaupunkisuunnittelua ja kulttuuriperinnön vaalimista.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa määrätään, että maakuntakaavassa vaalitaan maisemaa ja kulttuuriperintöä.[129] Yleiskaavassa taas vaaditaan, että rakennettua ympäristöä sekä maiseman arvoja vaalitaan.[130] Lisäksi Suomea velvoittaa erilaiset kansainväliset sopimukset kuten Faron[131]- ja Firenzen[132] sopimukset, joiden tarkoituksena on taata yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuus osallisuuteen. Faron -sopimus on eduskunnan vuonna 2017 hyväksymä puiteyleissopimus, jonka tarkoituksena on korostaa kulttuuriperintöä yhteisenä voimavarana. Taustalla on Euroopan neuvoston halu osoittaa kulttuuriperinnön taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset mahdollisuudet ja hyödyt.[133] Firenzen -sopimus tai eurooppalainen maisemayleissopimus astui Suomessa voimaan vuonna 2006. Se tuo esiin maiseman merkityksen osana eurooppalaista identiteettiä, paikallista kulttuuria ja yksilön elämänlaatua. Sopimuksen piiriin kuuluvat luonnon- ja kulttuurimaisemat, suojelualueet ja tavallinen ympäristö.[134] Lisäksi Suomi on osa Euroopan neuvoston laatimaa rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskevaa yleissopimusta, johon se liittyi vuonna 1992.[135]

> *” Yleissopimuksen tarkoittamaa rakennustaiteellista perintöä ovat*
>
> *1. Kulttuurimuistomerkit: kaikki historiallisesti, arkeologisesti, taiteellisesti, tieteellisesti, yhteiskunnallisesti tai teknisesti huomattavan mielenkiintoiset rakennukset ja rakenteet, mukaan lukien niiden kalusteet ja varusteet.*
> *2. Rakennuskokonaisuudet: historiallisesti, arkeologisesti, taiteellisesti, tieteellisesti, yhteiskunnallisesti tai teknisesti huomattavan mielenkiintoiset kaupunki- tai*

[128] Harsia & Nummi 2022, 11.
[129] Maanrakennuslaki MLR 4:28. 3§.
[130] Maanrakennuslaki MLR 5:38. 1§.
[131] Opetus ja kulttuuriministeriö, Faron sopimus voimaan Suomessa 2017. Km. Vahtikari et al. 2021.
[132] Museovirasto, Euroopan neuvosto ja kulttuuriperintö.
[133] Opetus ja kulttuuriministeriö, Faron sopimus voimaan Suomessa 2017. Km. Vahtikari et al. 2021.
[134] Museovirasto, Euroopan neuvosto ja kulttuuriperintö.
[135] ibid.

maaseuturakennusten ryhmät, jotka ovat riittävän eheät muodostaakseen topografisesti erotettavan kokonaisuuden sekä

3. Rakennetut ympäristöt: osittain rakennetut kohteet, jotka riittävän erillisenä ja eheänä luonnon ja ihmistyön yhdistelmänä muodostavat historiallisesti, arkeologisesti, taiteellisesti, yhteiskunnallisesti tai teknisesti huomattavan mielenkiintoisen, topografisesti erotettavan kokonaisuuden.

Suojeltavien kohteiden tunnistamiseksi ja turvaamiseksi sopijapuolet sitoutuvat mm. niiden luettelointiin sekä tarvittaviin lakisääteisiin toimiin kohteiden turvaamiseksi. Yleissopimus kiinnittää huomiota myös esimerkiksi rakennusperinnön uusiin käyttöihin ja yleisön pääsyyn suojeltuihin kohteisiin."[136]

Nämä lait ja sopimukset velvoittavat myös kaupunkeja, mutta periaatteessa lakien ja sopimusten tulkinta voi olla haastavaa, mikäli kulttuuriperintöasiantuntijuutta ei ole käytettävissä. Niskalammen kohdalla asemakaavassa määrätään erilaisin SR-merkinnöin siitä, että rakennuksia ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä, korjaustyöt tulee tehdä entistäen tai niin, että rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas luonne säilyy. Suojelu voi tapahtua myös rakennusperinnön suojelulailla.[137]

Rakennusinventoinneissa käytettyjä arvoja ovat usein historiallisesti arvokas, rakennushistoriallisesti arvokas, rakennustaiteellisesti arvokas, kaupunkikuvallisesti arvokas sekä säilyneisyydeltään arvokas. Arvojen määrittelyssä on sovellettu Lakia rakennusperinnön suojelemiseksi (498/2010) ja ne on perusteltu tiettyjen kriteerien perusteella. Inventoinneissa mainitaan seuraavat kriteerit: harvinaisuus, tyypillisyys, edustavuus, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus sekä kerroksisuus. Inventoinnit on tehty asiantuntijoiden ja viranomaisten välisessä vuorovaikutuksessa, jolloin on noudatettu ammattiyhteisön yhteisesti sovittuja kriteereitä.[138] Nämä ovat siis suuntaviivoja, joiden perusteella tehdään päätöksiä rakennusperinnön ja kaupunkiympäristöjen säilyttämisestä tai tuhoamisesta. Kuitenkin päätöksenteossa saatetaan monesti ohittaa nämä edellä mainitut niin kutsutut abstraktit arvot, ja niiden edelle menevät taloudelliset arvot sekä käyttöarvo, mikäli rakennus ei ole suojeltu.[139] Kivilaakso toteaa väitöskirjassaan, että rakennetun ympäristön arvot jaetaan aineellisiin arvoluokkiin, joiden kuitenkin on mahdollista sisältää myös aineettomia osia.[140]

---

[136] Museovirasto, Euroopan neuvosto ja kulttuuriperintö.
[137] Imatran kaupunki, kaavoitus, karttapalvelu.
[138] Porin ruutukaavakeskusta – Modernin rakennusperinnön inventointi 2019, 8.
[139] Soikkeli 2022, 37.
[140] Kivilaakso 2017, 22.

Tässä onkin ristiriita, sillä monet kaupungit kehittävät ja käyttävät jatkuvasti osallistavaa päätöksentekoa ja kaupunkisuunnittelua, mutta kuitenkaan esimerkiksi Porin kaupungin ruutukaavainventoinnissa[141] ei ole otettu tai ole pystytty ottamaan huomioon asukkaille ja yhteisöille merkityksellisiä sosiaalisia arvoja kuten kokemuksellisuus ja yhteisöllisyys.[142] Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi haastatteluaineisto, voi olla vaikeasti muokattavissa mitattavaksi tai muuten sellaiseen muotoon, että sen pohjalta voitaisiin luoda standardit, joita noudatettaisiin kaavaprosesseissa, kaupunkisuunnittelussa sekä muussa päätöksenteossa. Samanlaiseen lopputulemaan ovat tulleet niin Eveliina Harsia & Pilvi Nummi artikkelissaan Ainutlaatuista, täydentävää ja epämääräistä[143] kuin Eeva Karhunenkin väitöskirjassaan Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö[144]. Kuitenkin Harsian ja Nummen artikkelissa on todettu, että nykyään kaupungeilla ja kunnilla on jo enemmän kiinnostusta ja mahdollisuuksia käyttää osallistietoa ja osallistavaa suunnittelua hyväksi kaupunkikehittämisessä, kuin mitä Karhusen tutkimuksen aikaan on ollut.[145]

Viranomaisten ja asiantuntijoidenkin arvot eroavat toisistaan. Sen meille osoittaa muun muassa Tiina Männistö- Funkin artikkeli Vanha kaupunki tuhon valossa – Carl Jacob Grandberg ja rakennussuojelu Turussa. Yksilöillä voi olla hyvin suuri merkitys siihen, miltä kaupunkiympäristöt näyttävät. Toisaalta tässä tilanteessa asiantuntija ja museon edustaja Carl Jacob Grandberg sekä Turun kaupunkia edustanut viranomainen asemakaava-arkkitehti Olavi Laisaari edustivat omilla henkilökohtaisilla näkemyksillään myös omia yhteisöjään. Jännitteen näiden henkilöiden välille muodosti näkemyserot Turun kaupungin kaupunkisuunnittelusta, joissa toinen edusti vanhan purkamista ja toinen taas säilyttämistä. Tämä jännite pakotti kaupunkisuunnittelun ja -ympäristön eri toimijat keskustelemaan ja lopulta tekemään kompromisseja, niin että kaiken vanhan purkamiselta lopulta säästyttiin.[146] Rakennusperinnön ja kaupunkiympäristöjen asiantuntijoilla on työkalut tarkastella rakennusperintöä ja kaupunkisuunnittelua hyvin laajastakin näkökulmasta, eikä heidän toimiaan ohjaa pelkästään tehokkuus ja taloudellisuus.

Vaikka asiantuntijat ja yksityiset osalliset esimerkiksi asukkaat ja muut toimijat saattavat ajaa monesti samankaltaisia intressejä, on lähtökohdat kuitenkin suojelulle tai suojeluhalulle monesti erilaiset. Yksityisille arvoille yhteistä ovat muun muassa kokemuksellisuus, osallisuus ja historiallisuus. Arvot voivat kuitenkin olla myös esteettisiä ja taloudellisiakin. Monesti tietyn asuinalueen asukkaalta kysyttäessä mikä tekee omasta asuinalueesta tai -rakennuksesta arvokkaan, korostuu siinä sosiaaliset ja historialliset aspektit. Artikkelissa Betonia, metsää, mielikuvia, Berger ja Savolainen tarkastelevat

[141] Käytän Porin ruutukaavakeskusta- inventointia tässä esimerkkinä, koska olen muiden opintojeni aikana tutustunut siihen perusteellisesti. Se on kattava esimerkki rakennusinventoinnista. Imatran kaupunki ei ole teettänyt vastaavaa rakennusinventointia.
[142] Porin ruutukaavakeskusta – Modernin rakennusperinnön inventointi 2019, 8.
[143] Harsia & Nummi 2022, 46–49.
[144] Karhunen 2014, 247–257.
[145] Harsia & Nummi 2022, 46–49.
[146] Männistö-Funk 2022, 50–70.

lähiöiden perintöitymisen prosessia ja siitä käy ilmi, että lähiöiden asukkaat näkevät lähiöstä koskevassa julkisessa keskustelussa olevan karun kuoren taakse, sillä heillä itsellään on se kokemus lähiössä asumista. Asukkaan muistot, kokemukset, alueen historia, yhteisö, perhe ja luonto voivat muun muassa olla niitä tekijöitä, jotka tekevät lähiöstä asukkaalleen arvokkaan.[147]

Imatran kaupungin nykyisiä arvoja Niskalammen rakennusperintöön heijastelevat erilaiset selvitykset ja raportit, jotka on laadittu yleisemmällä tasolla, mutta tarkastelen niitä Niskalammen näkökulmasta. Tarkastelen myöhemmin lähemmin osallisuutta Imatralla ja Niskalammella, mutta se tulee nostaa myös tässä kohtaa esiin. Imatran kaupunki on laatinut Osallistu ja vaikuta- ohjelman vuosille 2022–2025. Sen tavoitteena on saada kuntalaiset mukaan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Erityisesti rakennusperintöön liittyviä arvoja heijastelee ohjelman osa 2.2.2. Kaavoituksen vuorovaikutteisuus. Kaavoituksen vuorovaikutteisuudella tarkoitetaan keskustelutilaisuuksia keskeisten kaavojen luonnoksista, kaavakävelyiden järjestämistä ja vuorovaikutteisten kaavojen laatimista. Kaavakävelyitä järjestetään noin yksi joka vuosi ja vuorovaikutteista kaavoitustapaa käytetään vähintään kahdessa kaavassa aikavälillä 2022–2025.[148] Kaavakävely järjestettiin Niskalammella vuonna 2018.[149]

Niskalammen asuntoalue on osa museoviraston laatimaa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen listausta. Niskalampea kuvaillaan RKY:n sivuilla hyväksi ja eheäksi kokonaisuudeksi, joka huokuu alueen teollista historiaa. Tämä Museoviraston laatima valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen listakin osaltaan tuo esiin niitä viranomaisille merkityksellisiä arvoja, sillä myös Imatran kaupungin on huomioitava tämä esimerkiksi kaavoituksessa ja muussa alueella tapahtuvassa toiminnassa ja suunnittelussa.[150]

Viranomaisia ohjaa valtakunnallinen kulttuuriperintöstrategia. Sen tähtäimenä on korostaa kulttuuriperinnön merkitystä yhteiskunnan voimavarana sekä kansalaisten elämänlaadun parantajana. Strategian keskeiset arvot ovat kestävyys, moninaisuus ja yhdenvertaisuus, joiden perusteella on luotu neljä teemaa: 1. Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä, 2. Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos, 3. Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus sekä 4. Kulttuuriperintö ja talous. Strategian on tarkoitus toimia Euroopan neuvoston Faron-sopimuksen toimeenpanijana Suomessa.[151]

Miikka Pyykkönen käsittelee artikkelissaan Häilyvää strategistumista, sitä millaisia eri merkityksiä kulttuuriperinnöllä on Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa. Pyykkönen

[147] Berger & Savolainen 2022, 6–25.
[148] Imatran kaupunki, Osallistu ja vaikuta-ohjelma.
[149] Imatran kaupunki, Kaavakävely Niskalampi.
[150] Museovirasto, RKY.
[151] Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuriperintöstrategia.

toteaa, että kulttuuriperintö on otettu osaksi kulttuuristrategioita, mutta että sillä on moninaisia merkityksiä ja strategistuminen on häilyvää. Näissä kaupunkien kulttuuristrategioissa kulttuuriperintö on osa kaupunkilaisten aktivoimista eli osallisuutta, ja se kytketään myös yhteisöllisyyteen sekä imagoon ja talouteen.[152] On selvää, että kulttuuriperintö tunnistetaan arvokkaana, mutta sen hyödyntäminen voi olla haastavaa ja hyvin vaihtelevaa. Kulttuurin arvo kyllä tunnustetaan myös Imatran kaupungin strategiassa Energinen Imatra 2030, mutta sanaa kulttuuriperintö ei ole tunnistettu. Strategiassa kuitenkin todetaan, että Imatra on vastuullinen kulttuuri- ja matkailukaupunki.[153] Valtakunnallisessa kulttuuriperintöstrategiassa tavoitteena on lanseerata uusi verkkosivusto vielä vuoden 2025 aikana. Verkkosivuston tavoitteena on kerätä yhteen kulttuuriperintötoimijoiden toimenpiteitä ja hyviä käytäntöjä, jolloin kulttuuriperinnön asemaa voidaan parantaa myös viranomaisten keskuudessa.[154] Verkkosivuston avulla viranomaiset Imatran kaupungilla saisivat ajantasaista tietoa siitä, miten toteuttaa kulttuuriperintöstrategiaa ja kuinka edistää kulttuuriperinnön asemaa tai hyödyntää sitä esimerkiksi osana kaupungin strategiaa.

Niskalammen fyysiset ominaisuudet luonnon ja vesistöjen lähellä sekä kaikkien käytössä olevat virkistysalueet kuten luontopolut Saimaan rannassa ovat tärkeitä, ellei jopa tärkeimpiä arvoja Niskalampelaisille. Lähes jokaisessa vastauksessa mainittiin luonto sekä vesistöt ja niiden arkea tasapainottavat ja rauhoittavat ominaisuudet. Kuitenkin Imatran kaupungin nykyisessä strategiassa on tarkoitus asemakaavoittaa Saimaan ranta-alueita Ukonniemestä sekä Patalahti-Malonsalmi alueelta, joista viimeisimmät muovaisivat lähes luonnon tilassa olevat virkistysalueet asuinalueiksi. Tähän myös otettiin kantaa vastauksissa useaan otteeseen vastaan, ettei Imatran ainutta luonnontilassa olevaa Saimaan rantaa saisi siirtää yksityiseen käyttöön. Tämä on ollut myös yleisesti kuuma puheenaihe Imatralla, kaupungin valtuustossa[155] sekä Niskalammen asukasyhdistyksen Facebook-ryhmässä ja aiheen tiimoilta asukasyhdistyksen edustajia on myös käynyt kasvotusten kaupungin kanssa keskusteluja.

Kaupunkien strategioissa toistuu usein kaava siitä, miten kulttuuriperintöä vaalitaan, jotta kaupungin talous paranisi.[156] Tässä kohtaa Imatran kaupungin on täytynyt tehdä päätös siitä, kumpi on heille arvokkaampaa; säilyttää lähiluonto virkistyskäytössä vai kohentaa sen taloutta tontteja rantatonttejamyymällä. Tässä huomataan, miten yksityiset arvot, viranomaisarvot sekä taloudellinen arvo kaikki kietoutuvat yhteen, jolloin voi olla hankalaa tarkastella näitä arvoja vain yhdestä näkökulmasta. Niskalampelaiset kokevat, että Niskalampea ympäröivä luonto on sen vetovoimatekijä

[152] Pyykkönen 2022, 55.
[153] Imatran kaupungin strategia Energinen Imatra 2030.
[154] Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuriperintöstrategia.
[155] Uutisvuoksi 18.3.2021.
[156] Pyykkönen 2022, 73.

myös muilta paikkakunnilta muuttaville ja turisteille ja toivoo, että myös viranomaiset näkisivät sen niin. Kaupunki taas kokee, että rantatontit houkuttelevat asukkaita enemmän, jolloin se potentiaalisesti saisi tuplahyödyn sekä myydystä tontista että uusista veronmaksajista. Kaupungin kantaa on myös yritetty lobata paikallislehdessä vaikka Imatralaisia ei rantatonttien kaavoittaminen innosta.[157] Pyykkönen on huomannut saman ongelman siinä, että kaupungin talous, imago ja vetovoimaisuus saattaa aiheuttaa arvoristiriitoja, täytyy palvella vanhoja asukkaita, että myös mahdollisia tulevia asukkaita sekä matkailijoita, jolloin voi olla vaikeaa hahmottaa, kumpi on kaupungille enemmän edullista tai millä tavoin saavutetaan suurin hyöty.[158]

Imatran kaupunginstrategiassa ei tunnisteta kulttuuriperinnön tai rakennusperinnön käsitettä. Imatran kaupungin nettisivujen hakukoneessa sana kulttuuriperintö tuotti 3 hakutulosta ja sana rakennusperintö ei tuottanut yhtään tulosta.[159] Kuitenkin esimerkiksi Imatran kaupungin Rambollilla teettämä selvitys tukee ajatusta siitä, että Imatran kaupunki tunnustaa rakennusperinnön arvon. Myös Niskalampi kuten muutkin teollisuuden ympärille rakennetut asuinalueet on käsitelty selvityksessä. Selvityksen johtopäätöksissä todetaan seuraavasti:

> *”Selvityksessa¨on tuotu esiin Imatran rakennetun ympäristön vaiheet sekä¨poimittu Imatraa muokanneista eri kehitysvaiheista parhaiten aikakautta edustavat alueet tai rakennukset. Osa näistä¨nostoista on jo valta- kunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi todettuja, mutta myös paikallisesti arvokkaita uusia alueita ja kohteita on esitetty. Tämä¨selvitys luo kokonaiskuvan koko kaupungin alueesta ja antaa tukea strategisen yleiskaavan laadinnan lisäksi asemakaavoitusvaiheessa tehtäville tarkemmille inventoinneille. Selvityksen avulla on mahdollista liittää¨yksittäisiä¨kulttuuriympäristöna liittyviä¨teemoja osaksi suurempaa Imatran rakennettua ympäristön kehitystarinaa.”*[160]

Selvitys painottaa erityisesti sitä, miten Imatran ominaisluonnetta tulee vaalia erityispiirteiden tunnistamisella strategisessa yleiskaavassa, jolloin sitä voidaan käyttää myös kehityksen lähtökohtana. Selvityksessä todetaan, että mikäli erityispiirteet ja kulttuurihistorialliset arvot on tunnistettu, on se hyvä lähtökohta jatkaa rakennettujen kerrosten lisäämistä ottaen vanha ympäristö huomioon. Siinä myös

[157] Uutisvuoksi 7.5.2021.
[158] Pyykkönen 2022, 73–74.
[159] Imatran kaupungin nettisivut.
[160] Imatran rakennetun ympäristön kehitysvaiheet Imatran OYK, Imatran kaupunki, Ramboll 2020, 1.

kehotetaan kaupunkia jatkamaan inventointien tekemistä sekä Imatran rakennetun ympäristön kehitysvaiheen- työn jatkamista.[161]

3.4 Taloudellinen arvo

Kulttuuriperinnön taloudellista arvoa voidaan punnita sen perusteella kuinka paljon kulttuuriperintö tuottaa hyvinvointia yhteiskunnalle. Toisaalta kulttuuriperinnön edistämä hyvinvointi on muutakin kuin taloudellista hyvinvointia, mutta sekin näkyy monesti kerrannaisvaikutuksina.[162] Taloudellisuus ja resursseihin perustuvat arvot ovat haasteellinen näkökulma, kun niiden rinnalla pohditaan abstrakteja arvoja kuten estetiikka ja kokemukset. Ei ole tavanomaista yhdistää taloudellisia arvoja kulttuuriperinnön tutkimuksessa, koska niitä ei pidetä kulttuuriperinnön tärkeimpinä arvoina. On kuitenkin hyödyllistä tarkastella taloudellisia arvoja, koska ne antavat perusteluja sille, miksi kulttuuriperintöä, tässä yhteydessä rakennusperintöä kannattaa vaalia ja miksi siihen kannattaa sitoutua myös rahallisesti. Toisaalta kulttuuriperinnön taloudellisen arvon pohtiminen vaikuttaa siihen, millaisia taloudellisia päätöksiä kulttuuriperinnöstä julkisella sektorilla tehdään. Esimerkiksi, jos jotain puretaan, mikä hinta on sillä, että kulttuuriperintö katoaa.[163] Tutkimuskyselystä ilmeni, että juuri kukaan ei ottanut kantaa mihinkään taloudelliseen aspektiin. Tämän perusteella taloudelliset arvot eivät ole syitä, miksi alueella asutaan tai miksi halutaan muuttaa sinne tai sieltä pois.

Monia arvoihin ja osallisuuteen keskittyviä artikkeleita yhdisti se, että taloudellisuus on jokaisessa niistä läsnä niin, että niiden pohdinta jää monilta osin juuri abstraktien arvojen varjoon. Toisaalta monissa näistä artikkeleista oli lähdetty tarkastelemaan arvoja ja osallisuutta kulttuuriperintöyhteisön ja osallisten kautta, eikä niinkään viranomaisten näkökulmasta. Materiaalisen kulttuuriperinnön representaatiot ovat yleisempiä kaupunkien strategioissa kuin immateriaalisen.[164] Kulttuuriperintö kulkee käsikädessä kaupungin imagon kanssa, jolloin strateginen kaupunkikehittäminen on kuitenkin enemmän taloudellista ja kulttuuriperintö pyritäänkin valjastamaan talouden kehittämiseen.[165]

Isommassa kuvassa taloudellisuus ja rahallinen arvo kaupunkisuunnittelussa on erityisesti kuntaa ohjaava voima, jolloin taloudellisia arvoja tulee tarkastella yhdessä abstraktien arvojen kanssa. Näin eri osapuolet pystyvät parempaan vuoropuheluun alueen merkittävyydestä. Kuitenkin taloudelliset arvot vaikuttavat myös yksityisen ihmisen ajatuksiin ja päätöksiin koskien omaa asumista. Taloudellisilla

[161] Imatran rakennetun ympäristön kehitysvaiheet Imatran OYK, Imatran kaupunki, Ramboll 2020, 77.
[162] Ruijgrok 2006, 206.
[163] Ruijgrok 2006, 207.
[164] Pyykkönen 2022,75.
[165] ibid.

arvoilla tarkoitetaan rakennuksen rahallista arvoa. Ihmisen omat muut arvot vaikuttavat siihen mistä he ovat valmiita maksamaan esimerkiksi rakennuksen sijainti tai muut fyysiset ominaisuudet. Tässä yhteydessä kaikki arvot ovat jokseenkin yhteydessä taloudellisiin arvoihin.

Yhä useammin kulttuuriperintöä hyödynnetään osana taloudellista kasvua, joka saattaa ajaa ohi yhteisön tunnustamien arvojen ja näin ollen taloudellinen arvo monesti tukee valtaapitävää eli viranomaisia. Taloudellinen arvo ei kuitenkaan ole neutraali, vaan se on tiiviisti sidoksissa valtaan, jolloin taloudellisen arvon luonti onkin osa poliittisia intressejä.[166] Smith nostaa esiin autorisoidun kulttuuriperintödiskurssin viitekehyksessä matkailun osana taloudellista arvoa, jolloin kulttuuriperintö nähdään ennemmin resurssina eikä yhteisölle kuuluvina merkityksinä ja kokemuksina.[167] Toisaalta tutkimuskyselyn vastauksista kävi ilmi, että tätä myös toivottiin, että ¨hehkutettaisi¨ Niskalampea enemmän ulkopuolisille ja käytettäisi osana matkailun markkinointia, jolloin viranomaisten huomio kiinnittyisi esimerkiksi sen ainutlaatuisuuteen ja koettaisiin tarpeelliseksi pitää parempaa huolta sen ympäristöstä.

Viranomaisten keskuudessa taloudellinen näkökulma ohjaa voimakkaasti kaupunkisuunnittelua kuten kaavoitusta. Resurssit on budjetoitu tarkasti, eikä kaupungeilla ole ylimääräisiä varoja. Viranomaiset tekevät päätöksiä sen perusteella mihin on varaa ja mistä kannattamattomista tai kustannuksia aiheuttavista osista voidaan luopua. Kaupunkien ja kuntien pääasiallinen tavoite on saada kaupunkiin lisää veronmaksajia, jolloin kaupungilla on mahdollisuus hoitaa sille kuntalaissa määritellyt velvoitteet esimerkiksi koulutus ja terveydenhuolto. Kun otetaan tarkasteluun kaupunkien ja kuntien kaupunkisuunnittelu ja kaavoitus, on taloudellisuus juuri tehokasta rakentamista sekä houkuttelevien tonttien ja asuinalueiden kaavoittamista, jolloin pystytään perustelemaan yleisölle miksi nämä toimet ovat kannattavia.[168] Näin on myös helpompi perustella vanhojen rakennusten purkamista esimerkiksi houkuttelevien tonttien tieltä.

Kulttuuriperinnössä taloudellisella arvolla tarkoitetaan sitä hintaa, mikä sen ylläpidosta tai vaalimisesta syntyy. E.C.M Ruijgrok on tutkinut sitä, mitä kulttuuriperintö maksaa ja erityisesti mikä hyöty on sijoittaa rahaa siihen. Hänen mukaansa kulttuuriperintöön sijoittaminen on kannattavaa ja hyödyt ylittävät moninkertaisesti kulttuuriperintöön sijoitetun rahallisen panoksen.[169] Tämän kaltainen ajattelu oli havaittavissa myös niskalampelaisten keskuudessa. Esimerkiksi kysyttäessä asuntojen ja rakennusten remontoimisesta, niin 88,2 % vastaajista koki, että remontoimalla asunnon hinta voi nousta. Samalla myös monet vastaajista kokivat, että rakennusten historia on ohjannut remontoimista myös sisätiloissa

[166] Smith 2006, 141–143.
[167] Smith 2006, 84–85, 201–204.
[168] Uutisvuoksi 7.11.2023.
[169] Ruijgrok 2006, 206.

esimerkiksi rakennustavoissa tai materiaali- ja värivalinnoissa. Niskalampelaiset kokevat, että rahallinen investointi omaan asuinrakennukseen on merkityksellistä myös kulttuuriperinnön säilymisen kannalta.

Itse kuntalaisille taas taloudellisuus ja taloudelliset arvot kaupunkisuunnittelussa ja rakennusperinnössä on esimerkiksi asumisen ja elämisen kustannukset sekä asunnon arvo sitä myydessä. Tutkimuskyselyn vastauksista käy ilmi, että kysyttäessä Imatran Niskalammella asuntojen hintakehityksestä, 66,7 % vastaajista uskoi oman kotinsa positiiviseen hintakehitykseen. 88,2 % oli sitä mieltä, että remontoimalla kotia, asunnon hinta voi nousta, ja toisaalta pitivät myös alueen suojeltua miljöötä osasyynä alueen positiiviseen hintakehitykseen. Toisaalta taloudesta puhuttaessa, monet kyselyyn vastanneista pohtivat vanhassa suojellussa rakennuksessa elämisen kustannuksia. Huolta aiheuttivat muun muassa lämmitysmuodon valinta sekä remonttien kustannukset, mikäli halusi remontoida perinteisillä materiaaleilla ja tavoilla. Niskalampelaiset pitävät omaa asuinaluettaan viehättävänä ja houkuttelevana asuinalueena, joka kielii siitä, että arvon muodostuessa taloudelliset, sosiaaliset sekä esteettiset arvot kietoutuvat yhteen.

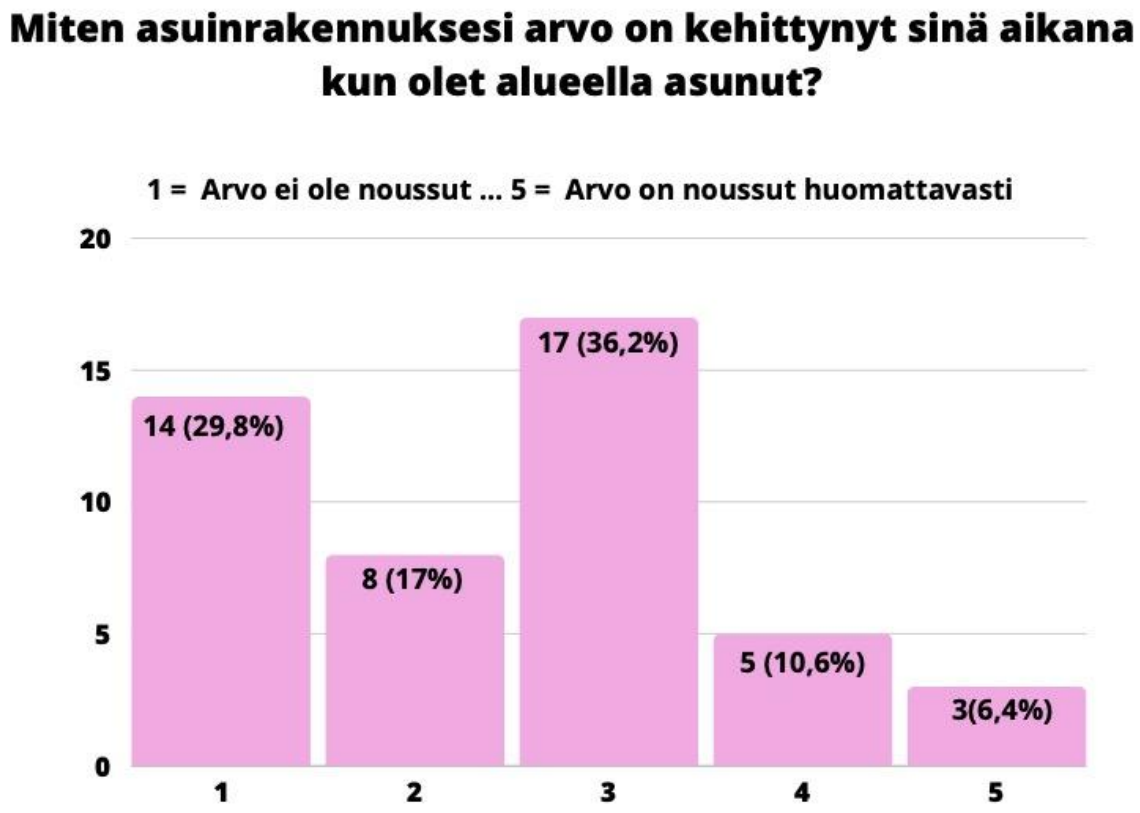

Kuva 14 Kuvio: Helmi Hietalahti-Keltto.

Noin 70 % vastanneista uskoi, että oman asunnon arvo on noussut edes vähän sinä aikana, kun on asunut alueella ja loput noin 30 % ei taas usko arvon nousseen yhtään, kuten kuva 14 osoittaa. Se, että suurin osa uskoo remontoinnin nostavan rakennuksen arvoa, puoltaa myös Ruijgrokin tutkimuksen tuloksia. Niskalampelaiset yleisesti uskovat, että remontointi sekä alue itsessään pitävät huolen siitä, ettei asunnon arvo juurikaan tai lainkaan laske. On tärkeää pitää kiinni alueen vetovoimatekijöistä eli rakennuksista ja alueesta itsestään, mutta myös sen välittömässä läheisyydessä olevasta luonnosta ja vesistöissä, että näin on myös tulevaisuudessa. Tästäkin syystä rakennusperintöä ja kulttuuriperintöä tulisi yhä useammin tarkastella myös kuten mitä tahansa muuta taloudellista asiaa, huolimatta sen historiallisesta, poliittisesta ja sosioekonomisesta luonteesta, jolloin sen vaalimiselle voitaisiin löytää erilaisia näkökulmia ja tulonlähteitä.[170]

[170] Nijkamp 2012, 75–77.

4 Osallisuus

4.1 Osallisuus Imatralla

Osallisuus kulttuuriperinnössä ja humanistisessa kaupunkitutkimuksessa avaa arvokkaita tulokulmia kestävään kaupunkikehitykseen. Siksi koen tärkeäksi syventyä osallisuuden teemaan osana Niskalammen asuinalueen kulttuuriperintöprosessia ja rakennusperintöä. Pohdin kaupungin roolia osallisuuden lisäämisessä sekä niskalampelaisten mahdollisuuksia ja halukkuutta olla osallisia.[171] Smith painottaa osallisten suurta roolia myös osana arvonluonnin prosessia. Hän suuntaa kritiikkinsä kohti autorisoitua kulttuuriperintödiskurssia ja sen ominaisuutta sulkea paikalliset merkityksen kulttuuriperintökeskustelun ulkopuolelle[172].

Kuntalaissa (5 luku § 22) määrätään, että kunnan asukkailla on oikeus osallistumiseen seuraavasti:

> *” Kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Valtuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen mahdollisuuksista. ” [173]*

Osallistumisen keinoja on monia ja Imatran kaupunki pyrkii laajentamaa osallisuutta luomillaan Osallistu ja vaikuta- ohjelmilla aina valtuustokausi kerrallaan. Jokaista Osallistu ja vaikuta- ohjelmaa kannattelee jokin ennalta määritelty teema ja esimerkiksi ensimmäisen ohjelman teemana oli uudistuneet toimintatavat osallistumisessa ja kumppanuudessa. Siinä määriteltiin ja kuvailtiin osallisuutta, joka loi pohjan neljälle osallisuuden osa-alueelle; edustuksellinen-, suora-, toiminta-, ja tieto-osallisuus. Vuosien 2019–2021 valtuustokauden Osallistu ja vaikuta- ohjelman teemoina oli strategiset painopisteet ja konkreettiset tavoitteet, joihin kyseisellä valtuustokaudella haluttiin päästä. Yhtenä kriteerinä oli myös se, että tuloksia voitaisiin mitata. Uusin Osallistu ja vaikuta- ohjelma on laadittu vuosille 2022–2025, joten kausi on vielä kesken, eikä tuloksista ole sen takia raportoitu. Tällä hetkellä käytössä olevan ohjelman tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta osallistumisessa, parantaa vuorovaikutusta ja digitaalisuutta, lisätä asukastilaisuuksia ja lisätä osallistavaa budjetointia.[174]

Smith korostaa erilaisia tapoja tulkita kulttuuriperintöä, joissa yhteisön muistot, käytännöt ja kokemukset otetaan huomioon ja esittääkin tietynlaisen vaihtoehtoisen osallisuuden muodon, johon myös Imatran kaupunki pyrkii. Vaihtoehtoisen osallisuuden malleissa yhteisön oman kulttuuriperinnön

---

[171] Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti 2021, 365.
[172] Smith 2006, 105–108, 137–139.
[173] Kuntalaki 8.2.2019, 5 luku § 22, Finlex.
[174] Imatran kaupunki 2021, Osallistu ja vaikuta- ohjelma 2022–2025, 4–5.

merkitys muotoutuu osana yhteisön arkea, eikä AHD:n tapaan ylhäältä alas määriteltynä.[175] Osallisuus myös rakentaa yhteisön identiteettiä sekä vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Osallisuus edesauttaa yhteisön suhteen rakentumista paikkaan sekä paikan historiaan, tässä yhteydessä Niskalampeen. Smith myös esittelee case-tapauksia, joissa osallisuus on ollut merkittävä osa arvon luonnin prosessia samaan tapaan kuin Niskalammella.[176]

Osallisuus on osa kestävää kaupunkikehitystä ja rakennusperintöä. Kulttuuriperinnön vaaliminen ja sen vaalimiseen osallistuminen yksilönä, osana yhteisöä tai instituutiota kuuluvat kestävän kehityksen tavoitteisiin ja lähestulkoon kaikki kulttuuriperintöön liittyvät hankkeet edistävät jollain tapaa myös kestävän kehityksen tavoitteita.[177] Nämä teemat liitetään vahvasti Imatran kaupungin laatimassa Osallistu ja vaikuta- ohjelmassa kaupunkilaisten osallistumiseen. Siihen pyritään muun muassa seuraavilla keinoilla: kuntalaisraadit, keskustelu- ja kuulemistilaisuudet, asukkaiden mielipiteiden selvittäminen ennen päätöksentekoa, valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin, kunnan talouden suunnitteluun osallistumisen järjestäminen, palvelujen suunnittelu yhdessä niiden käyttäjien kanssa sekä tukemalla asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua. Nämä ovat siis konkreettisia toimia, joilla osallisuuteen vaikutetaan Imatralla. Ohjelmassa todetaan, että sen tavoitteet eivät saa olla liian kunnianhimoisia, jotta tavoitteisiin on mahdollista päästä, niin että jo saavutetut tavoitteet eivät unohdu myöhemmin vaan osallisuutta voidaan rakentaa aina varmalle pohjalle.[178]

Osallisuus kytkeytyy kulttuuriperintöön, vaikkakin kulttuuriperinnön käsite on kaupunkien hallinnossa aika tuntematon. Kulttuuriperinnön käsitteeseen yleensä viitataan epäsuorasti siihen liittyvien teemojen kuten historian kautta. Silti se on monin tavoin tullut osaksi paikallishallintoa kaupunkilaisten aktivoimisena sekä kaupungin yhteisöllisyyteen, imagoon ja talouteen panostamisena. [179] Imatran strategiassa Energinen Imatra 2030 ei ole mainintaa kulttuuriperinnön käsitteestä, vaikka siihen voisi helposti ottaa kantaa useassa eri strategian osa-alueessa. Strategian osat ovat Vastuullinen kulttuuri- ja matkailukaupunki, Hyvän olon karjalainen kaupunki sekä Yhdessä tekemisen kaupunki. Kulttuuriperinnön teemoihin voisi helposti ottaa kantaa jokaisessa edellä mainituissa strategian osissa käyttämällä kulttuuriperinnön käsitettä, sillä teemoihin selkeästi viitataan strategiassa esimerkiksi kaupungin elävöittämisessä, Vuoksen ympäristön kehittämisessä sekä osallisuudessa, jotka ovat osia strategiasta.[180] Onkin tärkeää pohtia sitä, miten aitoa osallistava toiminta on kaupungin toimesta kuin myös kuinka aitoa osallistuminen on yhteisöjen ja yksittäisten ihmisten toimesta. Smith esittääkin kaksi

[175] Smith 2006, 105–111, 137–140.
[176] Smith 2006, 160–161, 292–294.
[177] Ehrström & Kovanen 2020, Kaikkien yhteinen kulttuuriperintö.
[178] Imatran kaupunki 2021, Osallistu ja vaikuta- ohjelma 2022-2025.
[179] Pyykkönen 2022, 55.
[180] Energinen Imatra 2030, Imatran kaupungin strategia.

erilaista osallistumisen muotoa; kriittinen sekä symbolinen osallistuminen. Kriittisellä osallistumisella Smith tarkoittaa oikeaa ja aitoa osallisuuden muotoa, jossa yhteisöllä on todellinen mahdollisuus vaikuttaa ja muovata perintöään kun taas symbolinen osallistuminen on lähinnä muodollisuuksia ilman todellista mahdollisuutta vaikuttaa omaan kulttuuriperintöön.[181]

Harsia ja Nummi pohtivat osallistiedon viranomaiskäyttöä. He tutkivat sitä, miten monen tyyppistä osallistietoa on hyödynnetty sekä viranomaislähtöisessä suunnittelussa kuten kaavassa tai kaupunkikehityksessä ja kulttuuriympäristön arvottamisessa. Osallistiedolla tarkoitetaan juuri osallisilta kerättyä tietoa, jolla on merkitystä aluetta kehittäessä ja sitä koskevassa päätöksenteossa. Osallistietoa on Harsian ja Nummen tutkimuksessa kerätty niin, että aineisto on monipuolista esimerkiksi kyselyillä, haastatteluilla sekä paikkatietoaineistolla sekä sosiaalisen median julkaisuilla kerättyä aineistoa. Harsia ja Nummi yhtyvät Laurajane Smithin väitteeseen siitä, että kulttuuriperinnön arvottaminen on yleensä hyvin viranomaislähtöistä[182], missä korostuu asiantuntijarooli ja hallintojohtoisuus sen sijaan, että osalliset itse arvottaisivat oman kulttuuriperintönsä yhteistyössä viranomaisten kanssa niin sanotusti Bottom-up- tyylillä. [183]

Vaikka Harsia ja Nummi eivät suoraan mainitse autorisoidun kulttuuriperintödiskurssin käsitettä on kuitenkin tässä kyse siitä, että kulttuuriperintö määritetään asiantuntijavetoisesti. Myös oma aineistoni koostuu pitkälti osallistiedosta, jonka keräsin kyselyn avulla ja joka kuitenkin osin poikkeaa tästä yleisestä ajatusmallista viranomaislähtöisestä kulttuuriperinnön arvottamisesta. Vaikka asiantuntijat pitävät osallistietoa tärkeänä, on sen saattaminen suunnitteluun sopivalle kielelle haasteellista. Karhunen toteaa väitöskirjassaan, että Porin Kuudennen osan asukasyhdistys toimi tärkeänä tiedon välittäjänä asukkaiden ja viranomaisten välillä.[184] Niskalammen asukasyhdistys toimii jo osin tässä tiedonvälittäjän roolissa ja se on ollut yhteydessä kaupungin viranomaisiin esimerkiksi lähialueiden kaavoitukseen liittyvissä asioissa.

Imatran kaupunki on pienentänyt asukkaiden ja kaupungin eli viranomaisten välistä kuilua valitsemalla osallisuuskoordinaattorin, jonka tavoitteena on nimenomaan lisätä imatralaisten mahdollisuuksia osallistua kaupungin kehittämiseen. Koordinaattorin valitseminen on yksi yhteen Osallistu ja vaikuta-ohjelman tavoitteiden kanssa. Imatran kaupunki pyrkii ymmärtämään osallistietoa ja käyttämään sitä yhtä tärkeänä lähteenä päätöksenteossa kuin asiantuntija- ja viranomaisselvityksiäkin, joten se pyrkii pois autorisoidun kulttuuriperinnön diskurssista tavoitellen Bottom-up- prosessia. Osallistiedon kerääminen ja osallisuus tiedostetaan nykyään entistäkin paremmin osaksi asukkaiden viihtyvyyttä ja

[181] Smith 2006, 141–143.
[182] Smith 2006, 299–308.
[183] Harsia & Nummi 2022, 10–12.
[184] Karhunen 2014, 247-250.

siihen panostetaan viranomaisten toimesta kuin mitä Karhusen tutkimuksen aikoihin vuonna 2014. Nykyään asukkaita kannustetaan osallistumaan ja vaikuttamaan toisin kuin esimerkiksi Karhusen esiin tuomassa nyt jo melkein 50 vuotta sitten laaditussa Kiviporin asemakaavassa, missä muutoksista kaavassa ilmoitettiin, kun kaava oli jo pitkälle valmisteltu.[185]

Vaikka Imatran kaupungin Osallistu ja vaikuta- ohjelmassa ei suoraan puhuta osallistiedosta, on ohjelma kuitenkin pitkälti juuri sen keräämistä. Pääteemoina tämänhetkisessä ohjelmassa ovat digitaalisuuden ja vuorovaikutuksen parantaminen sekä asukastilaisuuksien lisääminen. Nämä käytännössä vaativat sitä, että osallistietoa kerätään tai osallistiedon kerääminen on keskiössä esimerkiksi kaavakävelyissä, jotka ovat asukkaiden kuulemista varten järjestettyjä asukastilaisuuksia kaavamuutoksia varten. Kuitenkaan täysin onnistunutta Bottom up- prosessia eli alhaalta ylöspäin suuntautuvaa osallistumista ja vaikuttamista ei ole Suomessa onnistuttu yhdistämään kaupunkisuunnitteluun toimivasti.[186] Tämä käy ilmi myös tutkimuskyselyni vastauksista kysymykseen mihin olisit halunnut vaikuttaa, sillä moni kokee, ettei ole saanut vaikuttaa niin halutessaan, tai että ei tiedä mitä kautta olisi voinut vaikuttaa.

Imatran kaupunki viestii näillä toimillaan kuvaa siitä, että se panostaa kaupunkilaisten osallisuuteen ja on valmis kehittämään toimintaansa ja opettelemaan uusia menetelmiä sen toteutumiseksi. Imatran kaupungin nettisivuilla mainitaan myös, että osallisuuskoordinaattorin valinnalla panostetaan asukasyhteistyöhön, sillä on todettu, että asukasyhdyshenkilölle on tarve.[187] Imatran kaupungilla on selkeästi pyrkimys pitää huolta asuinalueista ja niiden asukkaista käyttäen osallisuutta välineenä sen onnistumisessa. Näiden tietojen valossa osallisuuskoordinaattori on se viranomainen ja asiantuntija, jonka vastuulla on osallistiedon tulkinta kerätystä aineistoista esimerkiksi kyselytuloksista.

Imatran kaupunki hyödyntää Harsian ja Nummen mainitsemaa laajennetun kaupunkisuunnittelun käsitettä mahdollistaen vuoropuhelun asukkaiden ja viranomaisten välille. Laajennetulla kaupunkisuunnittelulla korostetaan vuoropuhelun tärkeyttä ja käytännönläheisten mallien käyttöä. Nämä mallit ovat konkreettisia työvälineitä vuorovaikutteiselle suunnittelulle, osallistiedon keräämiselle ja kaupunkisuunnittelun yhteiskehittämiselle.[188] Imatran kaupungin Osallistu ja vaikuta-ohjelma tähtää juuri samoihin lähtökohtiin, jossa kaupunkia kehitetään yhdessä kaupunkilaisten kanssa heidän omista lähtökohdistaan, sillä se parantaa viihtyvyyttä ja osallisuuskokemusta, jotka taas yhdessä lisäävät asukkaan kokemaa hyvinvointia.[189]

---

[185] Karhunen 2014, 246.
[186] Mäenpää & Faehnle 2021.
[187] Imatran kaupunki 2023, Heikki Laineesta Imatran kaupungin osallisuuskoordinaattori.
[188] Harsia ja Nummi 2022, 17.
[189] Luoto & Lundgren 2017.

Digitaaliset välineet lisää asukkaiden osallistumista kaupunkisuunnittelussa.[190] Imatran kaupunki on myös tunnistanut niiden tärkeyden osallisuudessa ja sen parantamisessa, ja kaupunki onkin kokenut erilaiset digitaaliset välineet hyödyllisinä. Kuitenkin tarkasteltaessa kaupungin kesällä 2021 laatimaa osallisuuskyselyä, on kyselyyn vastannut vain yhteensä 88 Imatran kaupungin asukasta. Kyselyssä kysyttiin hyvin samankaltaisia kysymyksiä osallisuudesta, kuin olen itse kysynyt tutkimuskyselyssä Niskalammen asukkailta.[191] Tutkimuskyselyyn Niskalammesta tuli vastauksia 54, paljon ottaen huomioon, että kyselyni oli kohdistettu vain Niskalammen entisille ja nykyisille asukkaille kun taas kaupungin suorittama osallisuuskysely oli tarkoitettu kaikille Imatran asukkaille.

Imatran kaupungin laatima osallisuuskysely oli samalla tavalla verkkokysely, mutta kyselytulosten raportista tai kaupungin nettisivuilta ei selvinnyt, millä alustalla kysely oli tehty, missä siihen pystyi vastaamaan tai miten kyselyn jakelu oli suoritettu. Itse suorittamani kyselyn kahdessa vastauksessa ehdotettiin osallisuuteen liittyvissä kysymyksissä, että kysely olisi pitänyt jakaa jokaiseen postilaatikkoon, niin että kaikilla olisi ollut mahdollisuus vastata. Vastauksissa pyydettiin myös saattamaan kyselyn vastauksia kaupungin tietoisuuteen esimerkiksi osallisuuskoordinaattorille. Tämän perusteella paremmin yleisölle kohdistettu kysely tavoittaisi enemmän ihmisiä, jolloin esimerkiksi osallisuuden eriarvoisuus vähenisi, kuten kaupunki on itse asettanut tavoitteekseen uusimmassa Osallistu ja vaikuta- ohjelmassa.

4.2 Niskalammen asukkaat

Tanja Vahtikari, Aura Kivilaakso ja Pauliina Latvala-Harvilahti pohtivat näkökulmia artikkelissa *Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus*, joita kulttuuriperinnön kokemuksellisuus ja osallisuus avaavat osana humanistista kaupunkitutkimusta. Kulttuuriperinnön tutkimuksen kentällä on tutkittu erityisesti sen kokemuksellisuutta sekä vuorovaikutuksellista luonnetta. Tämän seurauksena esiin on noussut tarve tunnistaa yksilöiden ja ryhmien osallisuus sekä kulttuuriperinnön moniääninen luonne. Kaupunkien, yhteisöjen ja viranomaisten tulisi tunnistaa kulttuuriperinnön moninaisuus, sillä nämä ovat ne tahot, jotka mahdollistavat kulttuuriperinnön esittämisen sekä osallisuuden kokemisen. Kaupungilla on mahdollisuus siihen, että se tekee kulttuuriperintöön liittyvän osallisuuden näkyväksi osaksi esimerkiksi omaa strategiaa ja muuta toimintaa.[192]

Tutkimuskyselyyn tulleiden vastausten perusteella 50 % vastaajista on kiinnostunut Niskalammen asuinalueen kehittämisestä tai sitä koskevasta päätöksenteosta. 62,5 % vastaajista taas kokee, että on halutessaan saanut vaikuttaa Niskalampeen koskevaan päätöksentekoon ja alueen kehittämiseen. Vain

[190] Harsia & Nummi 2022, 17.
[191] Imatran kaupunki 2021, Osallisuuskyselyn yhteenveto 1.
[192] Vahtikati, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti 2021, 365–374.

23 kyselyyn vastaajista vastasi kysymykseen siitä, mihin on saanut vaikuttaa. Monet osallisuuskysymyksiin vastanneista ovat kuitenkin vastanneet, että ei ole vaikuttanut tai ei ole edes pyrkinyt vaikuttamaan, jolloin vain 13 kyselyyn vastaajista on kokenut saaneensa halutessaan osallistua alueen kehittämiseen ja päätöksentekoon joko asukasyhdistyksen tai kaupungin kautta. Toiveet asuinalueen kehittämiseen ja osallistumiseen aluetta koskevaan päätöksentekoon olivat silti hyvin suosittuja ja vastaukset näihin voi karkeasti jakaa niin, että osa toiveista on kohdistettu suoraan kaupungille ja osa enemmän paikallisemmalle tasolle eli asukasyhdistykselle.

Asioita joihin kyselyyn vastanneet ovat saaneet vaikuttaa on laaja skaala. Santukan alueen kehittäminen mainittiin useassa vastauksessa. Santukka on alue, jossa kyläläiset ovat muun muassa päässeet hiihtämään, luistelemaan ja laskemaan mäkeä. Santukassa on ollut aiemmin myös leikkikenttä ja katos, jotka sittemmin on huonokuntoisuuden takia purettu. Kenttää jäädytettiin vielä pitkään senkin jälkeen, kun Niskalammen päiväkoti lakkautettiin, mutta hiihtolatuja ei ole ollut sen koommin. Santukan alue on siis tarkoitettu niskalampelaisten ja muiden kaupunkilaisten virkistyskäyttöön. Uusimpana kentälle on saatu siirrettyä vanha tekonurmi, sijoitettu frisbeegolfkoreja sekä kaupungin myöntämällä kehitysrahalla kuntoportaat.[193] Uimarannan kunnostukseen ja siistimiseen, kylän tapahtumiin osallistuminen ja niiden suunnittelu ja toteuttaminen, taloyhtiön julkisivujen ylläpitämiseen, alueen teiden kunnostamiseen asukaspalautteen kautta, yleiseen siisteyteen esimerkiksi roskien keräämiseen ovat ihmiset päässeet vaikuttamaan.

Vain pieni osa kyselyyn vastaajista on pyrkinyt osallistumaan ja vaikuttamaan Niskalammen kehitykseen ja päätöksentekoon. Kuitenkin monet vastaajista myös kokevat, että halutessaan he olisivat voineet vaikuttaa eli monet uskovat, että keinot vaikuttamiseen oman asuinalueen kehittämisessä ja päätöksenteossa ovat saavutettavissa suhteellisen helposti esimerkiksi asukasyhdistyksen kautta. Useat ovat kertoneet vastauksissaan myös sen, mikäli ovat tai ovat olleet asukasyhdistyksen toiminnassa, jolloin ovat pystyneet vaikuttamaan moniinkin asioihin asuinalueella. Vastausten välillä on ristiriitoja. Monet ihmiset olisivat halunneet vaikuttaa moniin asioihin aiemmassa päätöksenteossa ja kehittämisessä, mutta todellisuudessa eivät ole kuitenkaan pyrkineet vaikuttamaan. Johtuuko tämä siitä, että osallistumismahdollisuudet ovat kuitenkin riittämättömät ja ei ole tietoa siitä, miten asukasyhdistyksen toimintaan pääsee mukaan ja minkä kanavan kautta voidaan olla yhteydessä kaupunkiin oman asuinalueen päätöksentekoon liittyvissä kysymyksissä, ehdotuksissa ja toiveissa.

Kysyessäni tulevaisuuden vaikutusmahdollisuuksista, kysymykseen tuli 26 vastausta 54 vastaajasta. Tästä voi huomata selvästi trendin, että nykyään ollaan ehkä tietoisempia vaikuttamis- ja

[193] Uutisvuoksi 21.5.2023.

osallistumismahdollisuuksista kuin mitä aiemmin on oltu tai kiinnostus osallisuuteen on lisääntynyt, sen perusteella, että aiemmin vain 13 on vastannut selvästi osallistuneensa vaikuttamiseen. Tulevaisuudessa kyselyyn vastanneet niskalampelaiset haluavat vaikuttaa luontoyhteyden säilyttämiseen kaikille. Tällä pyritään estämään mahdolliset kaavamuutokset siihen suuntaan mitä on jo pitkään pidetty mahdollisena eli Saimaan rannalle tulisi tontteja, jolloin kaikille virkistyskäyttöön tarkoitetut ulkoilualueet, kävely- ja maastopyöräilyreitit tuhoutuisivat tai ainakin muuttuisivat radikaalisti. Tämä viittaa Imatran kaupungin vuonna 2040 voimaan tulevaan yleiskaavaan, jossa juuri Saimaan rantatontteja on kaavailtu. Historian esilletuominen ja säilyttäminen oli myös aiheena, mihin kyselyyn vastaajat haluavat vaikuttaa.

Asiat, joihin niskalampelaiset haluavat tulevaisuudessa vaikuttaa voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään; kaupungin tai asukasyhdistyksen piiriin. Kaupungille osoitettuja toiveita olivat: ettei pilattaisi ympäristöä, terveen ja maisemallisesti arvokkaan puuston säilyttäminen, rumien ja epäkäytännöllisten rakennusratkaisujen välttämien, lisärakentaminen ja talojen alkuperäisen tilan kunnioittaminen muutostöiden ja remonttien yhteydessä (rakennusvalvonta) sekä uusien tonttien lisääminen Vuoksen varrelle tai saman alueen muokkaaminen virkistyskäyttöön tai niiden yhdistelmäksi. Niskalammen leikkikenttää pidettiin joko puutteellisena tai vaarallisena varsinkin hiekkalaatikon osalta ja siihen toivottiin parantelua koska lähellä ei ole muita leikkipuistoja.[194]

Asukasyhdistykselle enemmän osoitetut toiveet olivat alueen viihtyisyyden ja yhteisöllisyyden lisääminen esimerkiksi yhteisillä tapahtumilla, alueen vetovoimaisuuteen panostaminen esimerkiksi mainostamalla ja Niskalammen sataman siisteys ja kehitys. Asukasyhdistykseltä toivottiin lisää kirppispäivien ja joka vuotisen joulukalenterin kaltaista yhteisöllistä toimintaa. Toisaalta nämä kaikki edellä mainitut ovat sellaisia, joihin kaupunki tai asukasyhdistys tai jopa yksityishenkilö niin halutessaan pystyvät vaikuttamaan vähän tai merkittävästi. Alueen historia paremmin esille saattaminen esimerkiksi opastauluihin museotyyliin toivottiin useampaan otteeseen. Niskalampi pitäisi tehdä tunnettavammaksi ja hehkuttaa sen viehätysvoimaa, sillä onhan muut vastaavat alueet jopa turistikohteita isommissa kaupungeissa. Näitä edellä mainittuja asioita Imatran kaupunkikin voisi hyödyntää paremmin omassa sosiaalisessa mediassa ja muussa markkinoinnissa.

Kyselyn vastauksista ilmeni, ettei monet tienneet mitä kautta Niskalampea koskevaan päätöksentekoon pystyisi vaikuttamaan tai mikä olisi siihen paras ja helpoin tapa ja kehen olla yhteydessä asian tiimoilta. Jotta osallisuuskokemus olisi myönteinen, on tärkeää, että osallisella on tarpeeksi tietoa käsillä olevasta asiasta. Monesti kaupungeissa ja kunnissakin on niin, että saman kulttuuriperinnön äärellä on useita eri kulttuuriperintöyhteisöjä, joilla kaikilla on omat lähtökohdat sen tulkitsemiselle. Lisäksi

[194] Kyselyn suorittamisen jälkeen leikkipuistossa on tehty parannuksia ja muun muassa vaarallinen hiekkalaatikko on purettu.

kulttuuriperintöyhteisötkin ovat moniäänisiä, jolloin yksilöt saattavat ajaa eri kulttuuriperinnön asiaa. Se pystyykö joku perustelemaan oman näkökulmansa osallisuudesta asianmukaisilla perusteluilla, vai voiko kuka tahansa, joka kokee olevansa osallinen johonkin, erottaa osallisuuden ja osallisuuskokemuksen toisistaan.[195] Useammat kyselyyn vastaajista olivat kiinnostuneita asukasyhdistyksen toiminnasta, mutta eivät tienneet miten siihen pääsisi mukaan. Asukasyhdistys voisi siis aktiivisemmin osallistaa omaan toimintaansa ja kertoa siitä aktiivisemmin yhdistyksen Facebook-ryhmässä tai Niskalammen asukkaiden yhteisissä tapahtumissa. Ylipäätään toivottiin, että kaupungin ja asukkaiden välinen vuoropuhelu pitäisi tehdä vieläkin läpinäkyvämmäksi ja saavutettavammaksi.

Rakennussuojelun suhteen toivottiin osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Selkeitä ohjeita remontointiin, suojelua ja säilymistä tukien niin, että kaikilla olisi mahdollisuus perehtyä perinnerakentamiseen ja remontointiin, jolloin remontointi olisi entisöivää ja tukisi rakennuksen säilymistä. Rakennusvalvonnan tarve ja puute onkin satunnaisesti aiheuttanut pientä kitkaa asukkaiden välillä. Selvästi olisi tarvetta yhteisille pelisäännöille erityisesti koskien puiden kaatoa ja uusien piharakennusten rakentamista, sillä suurin osa vastaajista tiesi, että talojen julkisivut ovat kaavassa suojeltuja. Ehdotettiin jopa sanktioita, mikäli näitä pelisääntöjä ei noudatettaisi ja sanktioilla vedottiin juuri valtakunnallisesti merkittävään rakennetun ympäristön titteliin. Mikäli kaupunki antaa luvan puun kaadolle omalla tontillaan, sen tilalle tulisi istuttaa uusi puu, kuten asemakaavassa on määrätty.[196] Monet kyselyyn vastanneet, olivat sitä mieltä, että lupien saanti on sattumanvaraista ja paljon hienoja maisemallisesti arvokkaita vanhoja ja terveitä puita on saanut kaataa ja että tuntuu että esimerkiksi puun kaadon ¨saa helpommin anteeksi kuin mitä siihen saisi luvan¨. Toisinaan muutama vastaaja oli sitä mieltä, että isot ja vanhat maisemapuut piilottavat taakseen upeat puutalot ja puita tulisi sen takia kaataa enemmän ja avartaa maisemaa. Saimaan rantojen rauhoittamista virkistyskäyttöön toivottiin erityisen paljon sillä asukkaat pitävät aluetta viehätysvoimaisena juuri Saimaan ja sen äärellä olevien ulkoilureittien takia.

Kyselystä ilmeni myös seuraavanlaisia toiveita: alueelle tyypillinen puistomainen puusto ja tyyli tulee säilyttää ja niin on myös kaavassa määrätty. Lisäksi alueella on tehty viimeksi merkittävästi muutoksia asuntomessujen yhteydessä ja olisikin tärkeää saada aluetta ajan tasalle, koska aika on muuttanut ihmisten käytöstä esimerkiksi autoilussa. Ottaen huomioon, että palvelut ovat noin kolmen kilometrin päässä olisi huomioitava, se että autopaikkoja saataisiin jotenkin lisää tai selkeytettyä, erityisesti pienkerrostalojen asukkaille, sillä monilla täytyy olla kaksi autoa. Tätä ei tietenkään ole voitu huomioida 80-luvulla, sillä silloin ei ole pystytty ennustamaan miltä alue näyttäisi 40 vuoden päästä. Asukkaat toivoivat myös palveluja lähemmäs, joka voi olla aika vaikea toteuttaa varsinkin, kun koulukeskukset

[195] Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti 2021, 376–377.
[196] Imatran kaupunki, Kaavoitus, Asemakaava.

ovat juuri valmistuneet kauemmas alueesta. Kauppa-auto, kyläkauppa, kirjastoauto, kesäkioski tai kesäkahvila olivat toivottuja ja viimeisimmät saattaisi houkutella turistejakin paikalle enemmän. Uusien tonttien kaavoittaminen Vuoksen varrelle, joihin rakentaminen tapahtuisi alueen vanhoja taloja ja arkkitehtuuria kunnioittaen voisivat lisätä alueen viehätysvoimaa myös muiden imatralaisten sekä muilta paikkakunnilta muuttavien silmissä.

4.3 Kaavakävely osana Osallistu ja vaikuta- ohjelmaa

Osallistu ja vaikuta- ohjelman suoria vaikutuksia Niskalampeen ei ole pohdittu tai ainakaan siitä ei raporteissa ole mainintaa. Toisaalta voidaan pohtia niitä osa-alueita, jotka suoraan koskevat Niskalampea ja sen asukkaita. Uusimmassa Osallistu ja vaikuta- ohjelmassa on määrätty esimerkiksi kaavoituksen vuorovaikutuksesta. Ohjelmassa mainitaan keskustelutilaisuudet kaavojen luonnoksista ja kaavakävelyn mahdollisuudesta. Kaavakävelyn tarkoituksena on avata kaupungin ja asukkaiden välistä vuoropuhelua nimenomaan kaavan tiimoilta. Kaavakävelyllä pyritään selvittämään sitä, miten asuinalueen asukkaiden mielestä aluetta tulisi kehittää ja tämän kävelyn pohjalta käytyä keskustelua käytetään taustamateriaalina yleiskaavassa. Imatran uusi Yleiskaava 2040 ”Kokoaan suurempi Imatra” on tällä hetkellä luonnos vaiheessa.[197] Niskalammella tällainen kaavakävely järjestettiin 23.5.2018.[198]

Kaavakävelyä varten laadittiin asialista, joka löytyy PDF-tiedostona Imatran kaupungin nettisivuilta. Asialistalla on Niskalammen asukasyhdistyksen toimesta keräämiä aiheita esimerkiksi alueen vahvuudet, uhat ja mahdollisuudet listattuna. Aihelistalla korostuvat samat asiat kuin suorittamani kyselyn vastauksissa. Tärkeimmiksi vahvuuksiksi on kirjattu Saimaa ja Vuoksi sekä hyvin säilynyt historiallinen teollisuustyöväen asumisen miljöö. Muiksi hyviksi puoliksi mainittiin kohtuullinen etäisyys palveluihin[199], alueen elinvoimaisuus ja monipuolinen ikärakenne. Uhkina niskalampelaiset pitivät vuonna 2018 palvelujen poisviemisen aiheuttama vetovoiman heikentymistä, heikkenevää infrastruktuuria, julkisen liikenteen heikkenemistä, vanhojen rakennusten tuhoamista ja purkamista sekä teollisuuden jätteiden aiheuttamia kustannuksia rakentamiselle.[200] Moniin näistä uhista on jo pyritty puuttumaan. Esimerkiksi julkista liikennettä on parannettu, sillä lähimmät koulukeskukset ovat jo useiden kilometrien päässä ja monet huonokuntoiset tiet on uusittu kaavakävelyn jälkeen. Asukasyhdistys ja asukkaat ovat myös nostaneet huolensa esiin sen suhteen, että tieto ja taito fiksusta vanhojen ja suojeltujen rakennusten korjaamisesta on sattumanvaraista ja että rakennusmääräysten

[197] Imatran kaupunki, Asuminen ja ympäristö, Kaavoitus, Imatran yleiskaava 2040.
[198] Imatran kaupunki, Asuminen ja ympäristö, Kaavoitus, Kaavakävely Niskalampi.
[199] Tainionkosken ala-aste ja päiväkoti, jotka sijaitsivat noin kilometrin päässä Niskalammesta ovat sittemmin siirtyneet kauemmas Tainionkoskelle ja Mansikkalaan, mikä näkyi närkästyksenä myös kyselyn vastauksissa.
[200] Imatran kaupunki, Asuminen ja ympäristö, Kaavoitus, Kaavakävely asialista.

noudattamista pitäisi pystyä valvomaan, kuten kävi ilmi myös suorittamani kyselyn vastauksista viisi vuotta myöhemmin.

Mahdollisuuksiksi on lueteltu Stora Enson entisen Metsäkonttorin uudet mahdolliset aktiviteetit, mutta vielä tänäkin päivänä iso konttorirakennus seisoo tyhjillään odottaen uutta elämää. Kaupungilta toivotaan panostusta alueen vahvuuksiin esimerkiksi rakentamisen ja kehittämisen mahdollistava kaava, jolloin potentiaalia palveluiden lisäämisellekin tulisi sen myötä. Fiksut ja vanhaa kunnioittavat rakentamisen ratkaisut on myös lueteltu listalla. Sataman alue ja vanha teollisuusalue toivotaan otettavan huomioon. Listassa painotetaan myös alueen luontoa, mutta todetaan, että se ei ole ”neitseellistä”, jolloin olisi mahdollisuus rakentaa. [201]

Kaavakävelyssä oli mukana asukasyhdistyksen toimijoita, asukkaita ja kaupungin kaavoittajia. Kaavakävelyn aikana asukkaat toivat esiin pitkälti samoja asioita kuin laatimassani kyselyssä esimerkiksi puuston säilyttämisestä, hoitamisesta ja sairaan puuston kaatamisesta, bussipysäkkien sijainnista alueella, pientalotonttien kaavoittamisesta, maaperän tutkimisesta Vuoksen varrella sekä puutarhapalstojen mahdollisuudesta.[202] Ainakaan vielä pientalotontteja ei ole kaavoitettu lisää kaavakävelyssä esiin nostetuille paikoille eikä puutarhapalstoja ole toteutettu. Yksi bussipysäkki on uusittu, mikä selvästi paransi sen välittömän läheisyyden yleisilmettä, sillä edellinen oli hyvin huonossa kunnossa ja epäsiisti.

4.4 Osallisuuden roolit

Imatran kaupungilla ja Niskalammen asukasyhdistyksellä sekä niskalampelaisilla on jokaisella oma rooli osallisuudessa. Roolit eroavat muun muassa vaikutusvallaltaan, mutta jokainen taho tähtää osallisuudella kuitenkin suurin piirtein samaan asiaan; asukkaan hyvinvointiin. Siksi on tärkeää, että nämä eri tahot toimivat yhteistyössä ja vuorovaikutus näiden välillä olisi saavutettavaa. Osallisuus parhaimmillaan mahdollistaa asukkaan tai kulttuuriperintöyhteisön lähtökohdista tapahtuvan kulttuuriperinnön määrittelyn. Tässä tullaan juuri siihen, missä Bottom- up- prosessissa on kysymys; asukkaan ja kaupungin välisen yhteistyön ja keskustelun syventäminen osallistamalla asukkaita vie osallisuuden tasolle, jossa kulttuuriperintöyhteisön jäsenillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa oman kulttuuriperinnön arvottamiseen, jolloin se on osin tai kokonaan asukaslähtöistä kuten kuvassa 15.[203] Imatran kaupunki haluaa pyrkiä pois autorisoidusta kulttuuriperintödiskurssista, missä kulttuuriperinnön arvottaminen on viranomaisten ja asiantuntijoiden vastuulla.[204]

[201] ibid.
[202] ibid.
[203] Häyrynen 2018, 13.
[204] Smith 2006, 29.

Autorisoidun kulttuuriperinnön diskurssi (AHD) keskittää huomion melkein yksinomaan vain silmillä nähtäviin esteettisiin, materiaalisiin esineihin, asioihin, paikkoihin ja maisemiin, joita nykyisen sukupolven täytyy vaalia ja suojella, jotta tulevillakin sukupolvilla on mahdollisuus oppia tuntemaan mennyt, jonka pohjalta jokaisen identiteetti muovaantuu. Laurajane Smithin mukaan tätä käsitystä tulee haastaa, ettei vain viranomaiset ole määrittämässä mitä kulttuuriperintö oikeasti on. AHD määrittää sen, kuka kulttuuriperintöä saa ja pystyy määrittämään eikä se ota riittävästi huomioon niitä, joilla on kokemus kulttuuriperinnöstä.[205] Vaikka nykyään viranomaiset saattavatkin pyrkiä kohti alhaalta ylös päin tapahtuvaa päätöksentekoa hyödyntäen osallisuutta ja osallistietoa, vallitsevien käytäntöjen ja byrokratian seurauksena luisutaan kuitenkin kohti autorisoitua kulttuuriperintödiskurssia.[206] Kritiikkiä on myös saanut se, että termi kävijä tai paremmin suomennettuna käyttäjä (engl. visitor), joka siis ensisijaisesti on kulttuuriperinnön käyttäjä (engl. heritage user) eli osa kulttuuriperintöyhteisöä, irrottaa ihmisen omaksi kokemastaan kulttuuriperinnöstä. Toisin sanoen viranomaisilla on taipumus kohdella kulttuuriperintöyhteisöjä omasta kulttuuriperinnöstään irrotettuna.[207]

Vaikka Imatran kaupunki pyrkii osallisuudella päätöksenteon saavutettavuuteen, on saatavilla oleva aineisto silti vielä hyvin asiantuntijalähtöistä eli autorisoidun kulttuuriperintödiskurssin periaate pitää siltä osin paikkansa Imatran kaupungin kohdalla. Tällä tarkoitan, että asiakirjojen ja selvitysten kieli on vielä pitkälti viranomaiskieltä, joka ei välttämättä ole riittävän ymmärrettävää asukkaan näkökulmasta. Asiakirjat ja selvitykset on ainakin osin laadittu asiantuntijoiden lähtökohdista, mutta ne ovat kuitenkin löydettävissä Imatran kaupungin nettisivuilta ja niitä oli huomattavan paljon, jolloin aiheeseen liittyvä informaation määrä saattaa tuntua suurelta. Periaatteessa kaikki aineisto on saatavilla Imatran kaupungin nettisivuilla, mutta asiaan perehtymättömän asukkaan voi olla vaikea sisäistää kaikkea saatavilla olevaa tietoa saati löytää niitä Imatran kaupungin nettisivuilta, jos ei tarkkaan tiedä mitä sieltä on etsimässä.

[205] ibid.
[206] Smith 2006, 34.
[207] Smith 2006, 34.

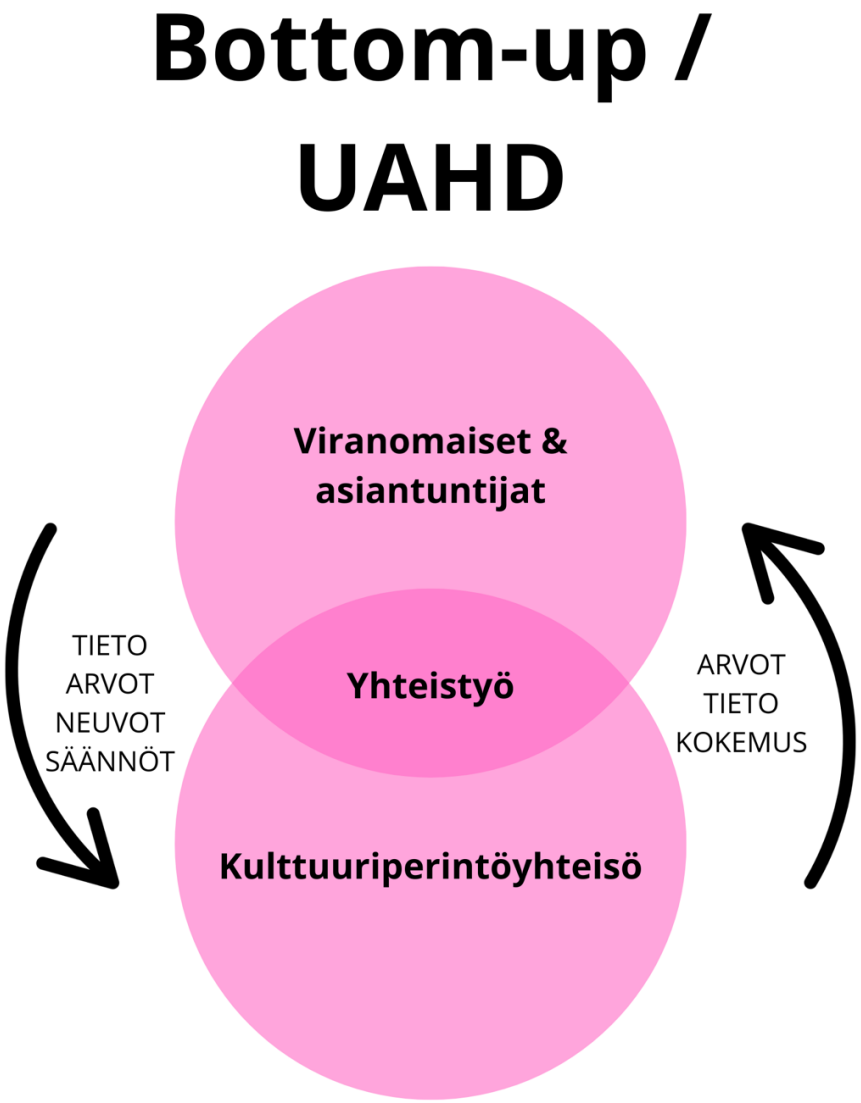

Kuva 15 Kuvaaja kertoo, miten Bottom Up- prosessissa kulttuuriperintöyhteisö ja viranomaiset jakavat informaatiota mahdollistaen kulttuuriperintöyhteisön kulttuuriperinnön määrittämisen. Kuvaajassa on otettu vaikutteita Liina Luoman Pro gradussa esittelemästä kuvaajasta Bottom Up-prosessin toimintaperiaatteesta.[208] Kuvio: Helmi Hietalahti-Keltto.

Bottom- up prosessissa (UAHD) kulttuuriperintöyhteisö ja viranomaiset ja asiantuntijat jakavat informaatiota, jotta kulttuuriperinnön määrittäminen tapahtuu yhteistyössä eikä yksinomaa viranomaisten toimesta kuten autorisoidussa kulttuuriperinnön diskurssissa (AHD). Kuvan 15 kuvaaja kertoo, minkälaista informaatiota esimerkiksi tahojen välillä voidaan vaihtaa. Monesti Bottom-up

[208] Luoma 2021, 11.

prosessia kuvaavissa nimensä mukaisesti korostetaan alhaalta ylöspäin suuntautuvia toimia, jolloin toisaalta juuri yhteistyönmerkitys häipyy takaa-alalle, vaikka juuri se on tärkeässä roolissa. Siksi omalla kuvaajallani haluan tuoda kulttuuriperintöyhteisön ja viranomaiset samalle lähtötasolle ja kuvata heitä samanlaisina ja taas kuvata alhaalta ylöspäin suuntautuvaa prosessia asettamalla kulttuuriperintöyhteisön alemmas kuviossa ottaen kuitenkin huomioon Bottom-up prosessin perimmäisen luonteen.

Teoksessa Participatory Heritage Henriette Roued-Cunliffe ja Andrea Copeland toteavat osallistavan kulttuuriperinnön olevan tila, jossa yksilöt ja yhteisöt vuorovaikuttavat, jossa tarkoituksena on jakaa tietoa ja luoda yhdessä uusia kulttuuriperinnön ulottuvuuksia, niin että viranomaisten merkitys on jopa vähäinen. Osallistavan kulttuuriperinnön olisi tarkoitus olla luonteeltaan alhaalta ylös suuntaavaa toimintaa. Teoksen tarkoituksena on tuoda näkökulmia siihen, miten kulttuuriperintöyhteisöt ja viranomaiset sekä asiantuntijat voisivat kehittää heidän välistään informaation jakamista, jotta kulttuuriperintö olisi paremmin osallistavaa. Vastauksia voidaan hakea muun muassa vuorovaikutuksen parantamisesta mihin Imatrallakin pyritään.[209]

Vuorovaikutuksen parantamisen puolesta peräänkuulutettiin myös tutkimuskyselyn vastauksissa, joten tässä tilanteessa se edesauttaisi yhteistyötä. Kuvaajan mukaan Kulttuuriperintöyhteisön rooli on tuoda viranomaisten ja asiantuntijoiden tietoon arvoja, tietoa ja kokemuksia. Niskalammen kohdalla tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi alueen historian esiin tuomista, tietoa siitä, millaista alueella on asua, minkälaisia arvoja niskalampelaiset vaalivat ja mitä he ylipäätään pitävät tärkeänä, jotta alue säilyy elinvoimaisena ja vetovoimaisena niin vanhojen ja uusien asukkaiden kuin esimerkiksi viristäytymisen tai matkailijoiden näkökulmasta. Imatran kaupungin tehtävä on taas jakaa tietoa siitä millaisten arvojen pohjalta Niskalampea ja sen asukkaita koskevaa päätöksentekoa tehdään, miten suojellussa rakennuksessa ja ympäristössä tulee asua, että niiden tyypillisyys säilyy ja millaiset lait ja suositukset suojellulla alueella asuvia koskevat ja osin myös sitovat viranomaisia. Bottom-up prosessin mukaan osallisuuden roolit tulisivat näin ollen olla hyvin selkeät, jotta yhteistyö voi toimia parhaalla mahdollisella tavalla.

Vastauksissa muun muassa toivottiin seuraavaa:

> *” Saatathan tulokset kaupungin ja rakennusvalvonnan ja kaavoituksen ja osallisuushenkilön tietoon. Pitäisi käydä enemmän vuoropuhelua.” [210]*

[209] Copeland & Roued-Cunliffe 2017, 1.
[210] Tutkimuskyselyn vastaukset.

> *” Jotenkin Imatran kaupunki vois hehkuttaa tätä paremmin ja tehdä tätä ja muita ainutlaatuisia alueitamme tunnetuiksi ja toisaalta nähdä paremmin sen arvon sekä pitää kiinni määräyksistä ja selittää miksi niitä on.”*[211]

Vaikka kaupungin tavoite on selkeästi ollut pyrkiä pois autorisoidusta kulttuuriperintödiskurssista, on niskalampelaiset sitä mieltä, että parannettavaa on vielä. Kaupunki pyrkiikin jatkuvasti kehittämään uusia väyliä ja tapoja vuoropuhelulle, mutta niiden kehittäminen voi olla ja onkin hidasta ja haastavaa resurssien ollessa vähäiset. On mainittava, että Imatran kaupungilla tehdään selkeästi pitkäjänteistä työtä tämän ongelman ratkaisemiseksi, mikä on nähtävissä erilaisissa hankkeissa kuten Osallisuuskävelyissä ja Imatran kylien helmet- hankkeessa[212].

[211] ibid.

[212] Imatran kylien helmet- hankkeen tavoitteena on vahvistaa Imatran asuinalueiden elinvoimaa. Hanke on lanseerattu keväällä 2025, jonka takia se ei varsinaisesti ole osa aineistoani. Kuitenkin koen sen esittelemisen tärkeäksi osoittaakseni Imatran kaupungin intressit asukkaiden ja kaupungin vuoropuhelun kehittämiseen ja osallistiedon käyttöön.

5 Loppuluku

5.1 Päätelmät

Pro gradu -tutkimuksessani lähdin selvittämään kulttuuriperintöprosessin, arvojen ja osallisuuden yhteen kietoutumaa suhteessa rakennusperintöön ja sen suojeluun. Suuntasin tutkimukseni Imatran Niskalammelle, jossa olen itsekin asunut 16 vuoden ajan. Vaikka aihe oli hyvin rajattu, en silti aineistoni valossa saanut asettamiini tutkimuskysymyksiin täysin tyhjentävää vastausta aiheen ollessa niin moniulotteinen. Kuitenkin tein ymmärrettäväksi sen, miten kietoutuneita esittelemäni aiheet ovat toisiinsa ja näin ollen olen onnistunut yhdessä tavoitteessani, jossa tuon näkyväksi osallisuuden ja arvojen kerroksellisen luonteen ja sen ettei niitä voida täysin erottaa toisistaan.

Johdannossa esittelemäni päätutkimuskysymys oli: ***Millaisessa prosessissa Niskalammen rakennusperinnön arvo on muodostunut, ja ketkä ovat olleet siinä osallisina?*** Voin todeta, että arvonmuodostumisen prosessi on ollut pitkä, kuten Niskalammen historiakin. Ajanjaksoon on mahtunut paljon, mutta vasta 1980- luvulla on herätty alueen erityisyyteen jopa valtakunnallisella tasollakin asuntomessujen muodossa. Myös asiantuntijoiden keskuudessa on herätty samoihin aikoihin teollisenkulttuuriperinnön olemassaoloon ja sen tunnistamiseen. Toisaalta kaikki tapahtumat ja kehityskulut aina alueen syntyajoista asti ovat vaikuttaneet siihen, millainen arvo sillä on nykypäivänä ja tulevaisuudessa. Tätä varten kysyin Niskalammen asukkailta heidän omista arvoistansa, joita he liittävät alueeseen sekä omiin koteihinsa osana Niskalammen rakennusperintöä. Vaikka vastauksia tutkimuskyselyyn tuli yhteensä 54 kappaletta, olivat vastauksissa luetellut arvot keskenään hyvin samankaltaisia ja helposti kategorisoitavissa.

Kun luodaan arvoa rakennusperinnölle, arvoja ei voida totaalisesti erottaa toisistaan, vaan ne pitäisi luoda yhdessä siihen liittyvien osallisten ja yhteisöjen kanssa. Arvonluonnin prosessi Niskalammella tapahtuu yksityisten ihmisten, historian, kulttuuriperintöyhteisön, alueella olevien yritysten sekä Imatran kaupungin välisessä vuoropuhelussa. Arvonluonnin prosessin keskiössä on taloudellinen arvo, kokemus ja ympäristö eli oli kyseessä viranomainen, yksityisiä arvoja edustava tai asiantuntija on kokemukset, ja ympäristö muokanneet yksilöille sen arvopohjan, jonka mukaan he navigoivat arkielämässä. Myös aiemmassa tutkimuksessa on huomattu, että sosiaaliset arvot kuten yhteisöllisyys ja kokemuksellisuus ovat usein uupuva arvo. Toisaalta myöskään rahallista arvoa ei ole otettu huomioon, vaikka muuten se ohjaakin viranomaisten toimintaa vahvasti. Teoriassa ratkaisu on siis hyvin yksinkertainen, mutta toteutus on sen sijaan haastavaa, johon toivon tulevaisuuden tutkimuksessa löytyvän vastauksia. Käytännössä on siis löydettävä ne keinot, joilla sosiaaliset arvot pystytään ottamaan mukaan kaupunkisuunnitteluun ja kaavoitukseen.

Kuten monet aiemmat tutkimukset osoittavat, voi osallistaminen olla haasteellista. Esimerkiksi osallistiedon saattaminen sellaiseen muotoon, että viranomaiset hyötyisivät siitä eniten, voi olla vaikea tuottaa ja siitä syystä on sattumanvaraista mitä osallistietoa asiantuntijat ja päättäjät pystyvät hyödyntämään. Imatran kaupunki on selvästi tunnistanut nämä haasteet ja päättänyt kehittää ratkaisuja kohti paremmin osallistavaa päätöksentekoa ottaen myös huomioon osallisuuden rakennusperinnön säilyttämisen keinoissa kuten kaavoituksessa.

Voin todeta, että esimerkiksi kaavakävely on ollut tehokas keino nostaa esiin eri asuinalueiden asukkaita askarruttavia kysymyksiä koskien omaa elinympäristöään, kaavoitusta ja rakennusperintöä. Yksinään se, että asioita pohditaan yhteisössä kaupungin edustajan kanssa, saa asukas kokemuksen tulleensa kuulluksi. Se, että moniin kaavakävelyllä esiin nousseisiin ongelmiin on jo reagoitu kaupungin toimesta, parantaa asukkaan tunnetta siitä, että huolenaiheet otetaan viranomaistasolla tosissaan. Toisaalta on ymmärrettävä, että jokaista toivetta ja parannusehdotusta ei voida rajallisten resurssien takia ottaa huomioon. Kuitenkin matalan kynnyksen yhteydenottotapoja tulisi kehittää entisestään.

Syvällisempää tulkintaa osallisuudesta olisi saanut kysymällä tutkimuskyselyssä mitä kautta niskalampelaiset haluaisivat tai kokisivat helpoimmaksi tavaksi osallistua asuinalueensa kehittämiseen ja päätöksentekoon ja mikä tekisi osallisuudesta helpompaa. Kuitenkin tutkimuksen rajauksen puitteissa en kokenut tätä niin merkittäväksi, sillä halusin keskittyä enemmän juuri arvonmuodostukseen ja arvojen merkityksiin osana osallisuutta, vaikka tieto varmasti kiinnostaisi Imatran kaupungin edustajia. Lisäksi aineisto on jo tämänlaisenaan hyvin laaja. Koin, että alustana osallistiedon kerääminen Niskalammen asukasyhdistyksen Facebook ryhmä oli mitä otollisin.

Kyselyn vastauksista nousi esiin rakennussuojelun ristiriitainen ja jopa kiistoja aiheuttava luonne. Kulttuuriperintö säilyy parhaiten luontevassa käytössä eli tässä yhteydessä rakennusperintö säilyy parhaiten asuttuna. Tämän takia Niskalammellakin vain talojen julkisivut sekä maisemallisesti merkittävät puut ovat suojeltu, jotta alueella asuminen on järkevää ja mahdollista. Osa vastaajista oli jopa sitä mieltä, että rakennussuojelu on ”vanhojen rotiskojen” suojelua. Kuitenkin suurin osa vastaajista piti suojelua pääosin hyvänä asiana ja lähes kaikki tiesivät myös alueen ja talojen suojelumerkinnöistä. Imatran kaupungin olisi hyvä selkeyttää rakennussuojelua esimerkiksi tietopankin muodossa, josta olisi saatavilla tietoa siitä, mitä vanhassa suojellussa rakennuksessa asuminen tarkoittaa ja miten sitä tulisi esimerkiksi kunnostaa. Esimerkiksi Museoviraston nettisivuilla on paljon tietoa ja ohjeita rakennusta säilyttävään korjaamiseen, joita voisi helposti hyödyntää tähän tarkoitukseen.[213]

[213] Museovirasto, korjauskortit.

Jokainen talo ja rakennus ilmentää asujansa identiteettiä. Niskalampelaiset ja asukasyhdistys ovat erittäin tietoisia erityislaatuisesta asuinympäristöstään ja alueen historiasta ja siksi pyrkivät tiedostaen ja tiedostamattaan toimimaan sen hyväksi. Tämä näkyy juuri yhteisöllisten tapahtumien suosiona, asukasyhdistyksen Facebook- ryhmän suosiona, kiinnostuksena alueen kehittämiseen ja alueen yleisessä ilmapiirissä niin, että alue pysyy rauhallisena ja mukavana paikkana asua ilman naapurikateutta ja kyräilyä sekä kiinnostuksena rakennus- ja kulttuuriperinnön säilyttämiseen. Toisaalta kaikille rakennus- ja kulttuuriperinnön säilyttäminen ei ole prioriteetti, mutta sitä ei kuitenkaan tieten tahtoen haluta tuhota tai kadottaakaan, mutta että ei tiedostetusti omalla toiminnalla pyritä sitä säilyttämäänkään. Kyselyn vastauksista ilmeni, että Niskalammen asukkaat ovat kiinnostuneita omasta ympäristöstään osana kulttuuri- ja rakennusperintöä.

Aikaisempi tutkimus sivuaa kulttuuriperinnön taloudellisia arvoja, joten on sanomattakin selvää, että se on merkittävä osa arvon muodostumisen prosessia. Kuitenkaan kukaan ole nostanut sitä artikkelinsa teemaksi tai edes varsinaiseksi osaksi, vaan se on ollut aihe, jota on sivuttu. Johtuuko tämä humanistisen tutkimuksen luonteesta? Itse koen, että talouden ja rahallinen arvo osana kulttuuri- ja rakennusperintöä ei ole vain pieni sivuseikka, vaan se kuuluisi nostaa useammin esiin osana tutkimusta ja pohtia sen suhdetta muihin arvoihin. Taloudellista näkökulmaa ei voida siis erottaa muista arvoista, vaan sen läsnäolo on tunnustettava osana arvon luonnin prosessia. Vaikka rakennusperinnössä on kyse siitä, että se säilyy luonnollisessa käytössä parhaiten, täytyy siihenkin luonnolliseen käyttöön olla varaa. Tässä mielessä taloudellisen näkökulman pohtiminen on ollut minulle muiden humanistien joukossa haaste, sillä itse olen perinteisesti ollut rakennusperinnön esteettisiä ja sosiaalisia arvoja vaaliva.

Lopullisena tuloksena voin todeta, että arvon luonnin prosessin keskiössä on taloudellinen arvo, kokemus ja ympäristö. Tällä tarkoitan sitä, että oli sitten viranomainen, yksityisiä arvoja edustava tai asiantuntija on kokemukset ja ympäristö muokanneet yksilölle sen arvopohjan, jonka avulla he navigoivat arkielämässä. Tässä pääsenkin alun väitteeseen, missä totesin, että yksityisten, viranomaisten ja asiantuntijoiden välisessä vuoropuheessa on otollinen pohja arvon luonnin prosessille. Sosiaaliset arvot kuten yhteisöllisyys ja kokemuksellisuus ovat uupuneet viranomaisselvityksistä, toisaalta myöskään rahallista arvoa ei ole otettu huomioon, vaikka muuten se ohjaakin viranomaisten toimintaa vahvasti. Teoriassa ratkaisu on siis hyvin yksinkertainen, mutta toteutus on sen sijaan haastavaa, johon toivon tulevaisuuden tutkimuksessa löytyvän vastauksia. Käytännössä on siis löydettävä ne keinot, joilla sosiaaliset arvot pystytään ottamaan mukaan kaupunkisuunnitteluun ja kaavoitukseen. Kun luodaan arvoa rakennusperinnölle, arvoja ei voida totaalisesti erottaa toisistaan, vaan ne pitäisi luoda yhdessä siihen liittyvien osallisten ja yhteisöjen kanssa.

Imatran kaupunki pyrkii selkeästi kohti Bottom- up prosessia, osallistamalla asukkaitaan yhä enemmän. Vaikka osallistiedon sovittaminen kaupungin kehitykseen onkin haastavaa, siihen kuitenkin pyritään ja

erilaisia tapoja kokeillaan ja kehitetään. Tämä ei koske ainoastaan osallisuutta ja rakentamista, mutta koko kaupungin toimintaa. Toisaalta kuitenkin myös autorisoitu kulttuuriperintödiskurssi, AHD, toteutuu, jossa kaupungin taloudellinen kehitys ajaa arvona yli osallisuuden. Tosiasia on, että on kaksi todellisuutta, missä toisessa kaupunki organisaationa on kaupunkilaisia varten ja toisessa sen kuitenkin on tehtävä tulosta, jotta se voi tarjota asukkailleen kuntalaissa määrätyt palvelut.

Avoimeksi kysymykseksi jäi miten rakennusperintö Niskalammella ja muuallakin Imatralla saataisiin valjastettua niin, että sen säilyminen ajaisi sekä kaupungin, että asukkaiden etua. Voisiko vastauksia löytyä matkailusta ja turismista, Niskalammen hieman syrjäisestä sijainnista huolimatta. Kyselynkin vastauksissa ihmeteltiin sitä, että samanlaiset asuinalueet muilla paikkakunnilla ovat monesti nähtävyyksiä, jota varten sinne saavutaan. Lisäksi toivottiin, että kaupungilla huomattaisiin, että viihtyvyys asuinalueilla pitää ehdottomasti nähdä resursseja lisäävänä voimavarana, joka tukee kaupunkilaisten hyvinvointia.

5.2 Lopuksi

Aiheenvalinta oli helppo. Oma suhteeni Niskalampeen ja sen kehitykseen vaikutti valintaan paljon ja halusin jatkaa tutkimustani Niskalammella aiemmin tekemäni tutkimuksen ja taustatyön siivittämänä. Tiesin, että olen monen niskalampelaisen kanssa sitä mieltä, että Niskalampi on uniikki, kaunis ja yhteisöllinen paikka, jolloin koin ymmärtäväni asukkaita. Vaikka aiheen valinta oli helppo, näkökulman ja punaisen langan löytäminen olikin paljon haastavampaa kuin olisin uskonut. Aihe muotoutui ja dispositio vaihtui alkuun tiuhaan, mutta loppujen lopuksi löysin mieleisen disposition, joka myös helpotti huomattavasti kirjoitustyötä. Toisaalta edelleen aihe tuntuu laajalta ja tutkimusta olisi voinut laajentaa mihin suuntaan tahansa.

Olin positiivisesti ja kauhukseni yllättynyt aineistoni laajuudesta. Sain huimat 54 vastausta tutkimuskyselyyni, kuin ensin ajattelin saavani noin parikymmentä. Tämä hidasti aineiston tulkintaa huomattavasti, sillä aineistoa kertyi valtavasti. Alun perin olin ajatellut suorittaa puolistrukturoituja haastatteluja Niskalammen asukkaille, mutta koin sen liian haastavaksi, sillä olisin halunnut olla haastattelemassa paikan päällä vaikka asun itse Satakunnassa. Toisaalta vastausinnokkuus olisi voinut olla oletettavaa, kun tietää miten tärkeä paikka Niskalampi on siellä asuville asukkaille ja esimerkiksi miten aktiivinen asukasyhdistyksen Facebook-sivu on. Toiseksi Imatran kaupungilla on paljon teetettyjä selvityksiä ja suunnitelmia saatavilla PDF-tiedostoina nettisivuilla ja koin aina löytäväni parempia ja parempia aineistoja tutkittavaksi, joka myös vaikeutti siinä mielessä, että aineisto tuntui paisuvan yhä suuremmaksi, mutta toisaalta sain paljon arvokasta tietoa Imatran kaupungin näkökulmista muun muassa osallisuuteen ja rakennusperintöön, vaikka olikin vaikea päättää mihin vedän rajan siitä, mitkä selvitykset otan mukaan tutkimukseen.

Haastavaa oli ehdottomasti oma tasapainoilu tutkijuuden ja entisen niskalampelaisuuden välillä. Aihe on henkilökohtainen, koska suhteeni Niskalampeen on edelleen vahva. Olen asukasyhdistyksen Facebook-ryhmän jäsen, osallistun mielelläni yhteisöllisiin tapahtumiin ja vierailen vanhempieni ja mummini luona useita kertoja vuodessa ja vaikka en ole syntynyt Niskalammella enkä edes Imatralla koen silti omaavani vahvan niskalampelaisen identiteetin. Toisaalta koen Niskalammen tärkeäksi myös siksi, että jos joskus sinne muuttaisin takaisin, haluaisin että säilyy samanlaisena. Tämän takia esimerkiksi lähiluonnon muokkaaminen sekä jatkuva puiden kaataminen aiheuttavat minussa yllättävänkin suuria tunnereaktioita. Tutkijana kuitenkin minun oli pidettävä huolta, että tunteeni eivät välity tekstistä ja välillä pitikin muistuttaa itseäni objektiivisuudesta. Loppupeleissä pysyin mielestäni hyvin tutkijan roolissa kuitenkin yhteisön ja Niskalammen etua tällä tutkimuksella ajaen.

Tutkimuksen valossa Niskalammen rakennusperinnön ja yhteisön tulevaisuus vaikuttaa pääosin turvatulta. Niskalampelaiset ovat vahva yhteisö ja he ovat valmiita ajamaan Niskalammen etua. Yhteistyö ja vuoropuhelu kaupungin kanssa vaikuttaa kyselyn perusteella olevan toimivaa vaikka vuoropuhelua toivottiin lisää. Vuoropuhelussa on avainasemassa ehdottomasti ollut aktiivinen Niskalammen asukasyhdistys. Kuitenkin kyselyssäkin nousi huoli siitä, millaiselta Niskalammen tulevaisuus näyttää. Kaupungin strategiassa ei esimerkiksi ole mainintaa kulttuuriperinnön vaalimisesta missään muodossa. Voisiko strategiaa päivittää niin, että kulttuuriperintö olisi osa sitä? Miten Niskalampea pystyisi hyödyntämään paremmin niin, että se nähtäisiin kaupungilla paremmin voimavarana, jolloin intressit sen kehittämiseen olisivat suuremmat?

Imatran kaupunki on juuri lanseerannut uuden osallistavan hankkeen Imatran kylien helmet. Hankkeen tavoitteena on parantaa kylien elinvoimaa etsimällä Imatran kylien ja kaupungin osien vahvuuksia kyläläisten kesken, joiden pohjalta kyliä kehitetään. Hanke parantaa kylien vetovoimaa, vahvistaa niiden paikallisidentiteettiä sekä voimaannuttaa asukkaita. Hanketta toteutetaan työpajoissa, joiden pohjana toimivat helmi-maaliskuussa 2025 laaditut kyläkyselyt. Hankkeessa on vahvasti mukana asukasyhdistykset.[214] Tämä on osoitus, että kaupunki kokee tärkeäksi asuinalueiden sisäisten kylien viihtyvyyden ja haluaa panostaa jatkossakin niiden kehittämiseen yhdessä asukkaiden kanssa.

Aiheen ollessa laaja mieleeni tuli jatkuvasti enemmän ja enemmän näkökulmia jatkotutkimusta ajatellen. Erityisesti osallisuuden teemat alkoivat kiehtomaan yhä enemmän tutkimuksen edetessä. Voisikin olla otollinen pohja olla tutkimassa tarkemmin osallistamisen ja osallistumisen keinoja juuri Imatralla ja Niskalammella ja mahdollisesti kehittää keinoja osallistiedon paremman käytettävyyden luomiseksi.

[214] Imatran kaupunki, Kylien helmet- hanke, 2025.

Lähteet

Kaikki internet-osoitteet tarkistettu 14.8.2025

Kyselyt

Tutkimuskysely Niskalammen nykyisille ja vanhoille asukkaille (Google Forms) 24.1.-24.3.2023. Vastaajia 54. Aineisto tekijällä.

Kirjallisuus

Berger, L., & Savolainen, P. (2023). Betonia, metsää, mielikuvia: Lähiöiden perintöytymisen monet kasvot. *Yhdyskuntasuunnittelu*, *60*(3), 6–25. https://doi.org/10.33357/ys.125840.

Grahn, M. (2014). Perheyhtiö ja paikallisuus. A. Ahlström Osakeyhtiön historian perintö Noormarkussa. Turun yliopisto, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma, kulttuuriperinnön tutkimus. Painosalama Oy.

Ehrström, M. & Kovanen, K. (2020). Kaikkien yhteinen kulttuuriperintö. Osallistumisen mallintaminen -hanke vv. 2018–2019. ICOMOSin Suomen osasto ry.

Harsia, E., & Nummi, P. (2022). Ainutlaatuista, täydentävää ja epämääräistä: Osallistiedon hyödyntäminen kulttuuriympäristön arvottamisessa Sipoon Nikkilässä. *Yhdyskuntasuunnittelu*, *60*(1), 10–54. https://doi.org/10.33357/ys.119918.

Heimo, A. (2010) *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia.* SKS, Helsinki.

Häyrynen, M. (2018). Cultural Heritage and Participating in Decision Making. Europa Nostra Finland, Helsinki. 12–17.

Häyrynen, M. (2017). Kulttuurisuunnittelu, kulttuurikartoitus ja suomalainen kaupunkikehittäminen. Teoksessa Häyrynen, M. & Wallin, A. (toim.), Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma. Helsinki. SKS, 7–28.

Immonen, V. ja Sivula, A. (2023) ”Kaupungin kulttuuriperintö on ajallinen viidakko”, *Yhdyskuntasuunnittelu*, 60(3), ss. 4–5. Saatavissa: https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/125106.

Karhunen, E. (2014). Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö. Scripta Lingua Fennica Edita, C 379. Turku: Turun yliopisto.

Korhonen, Vesa. (2009). Tapauksena tapaustutkimus. *Aikuiskasvatus* 29 (1):66–67. https://doi.org/10.33336/aik.94173.

Lehonkoski, P. (2020). Oli kerran Tainionkoski, vuoteen 1965. Lappeenranta: Studio Niska.

Lilius, J. (2022). Sopiiko gentrifikaatio suomalaiseen suuhun?. *Yhdyskuntasuunnittelu*, *60*(2), 4–6. https://doi.org/10.33357/ys.121704.

Luoto, I. & Lundgren, M. (2017). Osallistaminen ja maaseudun paikkaperustainen kehittäminen. Koskihaara, S. Lillbroända-Annala & M. Lundgren (toim.), Yhteiskuntaetnologia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mäenpää, P., & Faehnle, M. (2021). *Neljäs sektori: Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Vastapaino.

Männistö-Funk, T. (2023). Vanha kaupunki tuhon valossa: Carl Jacob Gardberg ja rakennussuojelu Turussa. *Yhdyskuntasuunnittelu*, *60*(3), 50–70. Noudettu osoitteesta https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/125852 (Original work published 4. tammikuuta 2023)
Ojonen, Lasse 1995, Imatran teollistuminen ja työväenasuntoalueiden muodostuminen. Imatran kaupunginmuseoiden julkaisuja 1/1995.

Roued-Cunliffe, H. & Copeland, A. (2017). Participatory Heritage Facet Publishing. *ProQuest Ebook Central*, https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4788054.

Pyykkönen, M. (2022). Häilyvää strategistumista: Kulttuuriperinnön eri merkitykset Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa. *Yhdyskuntasuunnittelu*, *60*(1), 55–80. https://doi.org/10.33357/ys.119919.

Ruijgrok, E. C. M. (2006). The three economic values of cultural heritage: a case study in the Netherlands. *Journal of Cultural Heritage*, *7*(3), 206–213. https://doi.org/10.1016/j.culher.2006.07.002.

Sipiläinen, P. & Tynkkynen, K. (1980). Niskalammen vanhan työväen asuntoalueen inventointi osa 1 & 2. Imatran kaupunki, Tekninen virasto, Kaavoitusosasto.

Sivula, A. (2015). Tilaushistoria identiteettityönä ja kulttuuriperintöprosessina: Paikallisen historiapolitiikan tarkastelua. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja*, *1*(1). https://doi.org/10.17409/kpt.v1i1.106.

Sivula, A. (2017). Mitä teollinen kulttuuriperintö on? Teollinen kulttuuriperintö saa arvonsa historiasta. *Satakunnan teollinen kulttuuriperintö. Satakunta sarja.* 9–40. Toim. Heikkilä, S.

Smith, L. (2006). Uses of Heritage (1st ed.). Routledge. https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.4324/9780203602263.

Soikkeli, A. (2022). Rakennetun ympäristön arvot ja käänteisarvottaminen. *Kulttuurintutkimus*, *39*(1), 36–47. Noudettu osoitteesta https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/111985.

Vahtikari, T., Kivilaakso, A. & Latvala-Harvilahti, P. (2021). Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus. Teoksessa T. Vahtikari, T Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), Humanistinen kaupunkitutkimus. Tampere. Vastapaino, 365–386.

Vahtikari, T., Kivilaakso, A., Olsson, P., Savolainen, P. & Vahtikari, T. (2021). Kadun kulmassa – Reittejä humanistiseen kaupunkitutkimukseen. Teoksessa T. Vahtikari, T Ainiala, A. Kivilaakso, P. Olsson & P. Savolainen (toim.), Humanistinen kaupunkitutkimus. Tampere. Vastapaino, 7–25.

Verkkolähteet

A.Pakarinen Uutisvuoksi. 7.11.2023 Uusi käänne! Imatran päättäjät lämpenemässä yllättäen Lammassaaren asuintonteille – Hossukasta ja Lempukasta tulossa ”asumisen reservialue” Saatavilla sähköisesti osoitteessa, https://www.uutisvuoksi.fi/paikalliset/6331689.

Finlex, Kuntalaki 1.5.2015, https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410#O2L5P22.
ICOMOSin Suomen osasto ry.

Rakennussuojelun ja kulttuuriympäristöjen vaalimisen asiantuntijajärjestö, https://icomos.fi.

Imatran kaupunki, Asuminen ja ympäristö, Kaavoitus, Imatran yleiskaava 2040.
https://www.imatra.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/yleiskaavat/imatran-yleiskaava-2040

https://www.imatra.fi/sites/default/files/atoms/files/YK%202040%20Luonnos%20Kaavaselostus%20Ltk%2015.2.22.pdf.

Imatran kaupunki, Asuminen ja ympäristö, Kaavoitus, Kaavakävely asialista.
https://www.imatra.fi/sites/default/files/atoms/files/Kaavakävely1_asialista_20180523.pdf.

Imatran kaupunki, Asuminen ja ympäristö, Kaavakävely Niskalampi, https://www.imatra.fi/asuminen-ja-ympäristö/kaavoitus/yleiskaavat/kaavakävelyt/kaavakävely-niskalampi.

Imatran kaupunki. Asuminen ja ympäristö, Kaavoitus, karttapalvelu, ajantasainen asemakaava ja kaavamerkinnät, https://www.imatra.fi/kaavoitus.

Imatran kaupunki, Energinen Imatra 2030, Imatran kaupungin strategia.
https://www.imatra.fi/sites/default/files/2023-01/strategiantoimeenpano-ohjelma.pdf.

Imatran kaupunki 17.1.2023, Heikki Laineesta Imatran kaupungin osallisuuskoordinaattori,
https://www.imatra.fi/heikki-laineesta-imatran-kaupungin-osallisuuskoordinaattori.

Imatran kaupunki, Imatran kylien helmet -hanke, https://www.imatra.fi/kylienhelmet.

Imatran kaupunki, kaavoitus, karttapalvelu, ajantasainen asemakaava ja kaavamerkinnät,
https://www.imatra.fi/kaavoitus.

Imatran kaupunki, Osallisuuskyselyn kesä 2021 yhteenveto, https://www.imatra.fi/sites/default/files/atoms/files/Osallisuuskyselyn%202021%20tulokset%20%28Raportti%29%20%28ID%2089811%29.pdf.

Imatran kaupunki, Osallistu ja vaikuta -ohjeklma 2022–2025,
https://www.imatra.fi/sites/default/files/atoms/files/Osallistu%20ja%20vaikuta%20-ohjelma%202022-2025_0.pdf.

Imatran kaupunki, Osalloistu ja vaikuta -työryhmä, Osallistu ja vaikuta -ohjelma 2022–2025,
https://www.imatra.fi/osallistu-ja-vaikuta/osallistu-ja-vaikuta-ohjelma-2022-2025.

Imatran kaupunki, Ramboll, Imatran rakennetun ympäristön kehitysvaiheet Imatran OYK, 2020.
https://www.imatra.fi/sites/default/files/2024-04/liite_4_yk_2040_imatra_rakennetunymparistonkehitysvaiheet_13022020.pdf.

Kulttuuriympäristöt ja rakennusperintö, Museoliitto, https://museoliitto.fi.

Kuntalaki 8.2.2019, 5 luku § 22, Finlex,
https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410#a8.2.2019-175.

Korjaustaito, Museoviraston korjauskortit – ohjeita rakennusta säilyttävään korjaamiseen, https://www.korjaustaito.fi/fi/korjauskortit.

Kotimaisten kielten keskus, Sanojen alkuperä, Nostalgia, https://www.kotus.fi/nyt/kysymyksia_ja_vastauksia/sanojen_alkuperasta/sanojen_alkuperasta_l-n/nostalgia.

Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010. Ympäristöministeriö, https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498.

Museovirasto, Euroopan neuvosto ja kulttuuriperintö, https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/euroopan-neuvosto-ja-kulttuuriperinto.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, Faron sopimus voimaan Suomessa, https://okm.fi/-/faron-sopimus-voimaan-suomessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023, Kulttuuriperintöstrategia, https://okm.fi/kulttuuriperintostrategia.

Porin kaupunki. H. Kaarnametsä, L. Nummelin & S. Rosendahl, Porin ruutukaavakeskusta – Modernin rakennusperinnön inventointi 2019, https://toivo.pori.fi/tietoa-rakennuksista-ja-ymparistoista-seka-korjaus-ja-kunnostusohjeita/porin-ruutukaavakeskustan-modernin-rakennusperinnon-inventointi/.

RKY, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: Tornasaaren teollisuusalue, Neitsytniemenkartano ja Niskalammen asuntoalue, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1181.

Uutisvuoksi 21.5.2023, Uudet kuntoportaat, kukkaniittyjä, grillipaikkoja… –Näin imatralaiset kohentavat paikkoja kaupungin kehittämisrahalla, https://www.uutisvuoksi.fi/paikalliset/5941040.

Uutisvuoksi 7.5.2021, Uutisvuoksen gallupissa Vuoksen kanava saa imatralaisilta täystyrmäyksen, myöskään Saimaan rantatonttien kaavoittaminen ei kaupunkilaisia innosta – Imatralaisesta Ilkka Lappalaisesta kanavahanke on utopistinen, https://www.uutisvuoksi.fi/paikalliset/4135510.

Uutisvuoksi 18.3.2021, Yrittäjä Emilio Urpalainen valitsi SDP:n, koska ei ole kokoomuksen kanssa samoilla linjoilla rantojen kaavoittamisesta, https://www.uutisvuoksi.fi/paikalliset/4007479.

Liitteet

Liite 1. Tutkimuskyselyn kysymykset

Tutkimuskysely Niskalammen nykyisille ja vanhoille asukkaille

Olen Helmi Hietalahti-Keltto, kulttuuriperinnön tutkimuksen opiskelija Turun yliopistossa ja kirjoitan pro gradu- tutkielmaa Niskalammesta. Pro gradussa tulen tutkimaan Niskalammen kulttuuriperintöprosessia, osallisuutta ja arvon muodostusta rakennusperinnön näkökulmasta. Niskalampi on asuinalueena suojeltu asemakaavassa SR ja SR-4-merkinnöin ja sen arvo on tunnustettu sekä paikallisesti, että valtakunnallisesti Museoviraston toimesta ja on osa RKY:n valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloa. Koen tärkeäksi sen, että asuinalue säilyttää nykyisen viehätysvoimansa, yhteisöllisyytensä ja arvokkaan rakennusperintönsä tuleville sukupolville ja tutkimusta tekemällä uskon, että kulttuuriperintöprosessi voi jatkua tulevaisuudessa.

Kyselyn tavoitteena on saada tietoa siitä, minkälaisia arvoja alueen asukkaat liittävät asuinalueeseen, miten asukkaat kokevat asuinalueen esimerkiksi identiteetin ja yhteisöllisyyden, miten rakennussuojelu ja asemakaava ovat vaikuttaneet asumiseen sekä miten asuinalueen asukkaat kokevat osallisuuden esimerkiksi alueen tulevaisuuden vaikuttamiseen.

Kysely tulee olemaan tärkeä osa tutkimustani ja toivoisinkin vastausinnokkuutta. Kyselyn vastauksen käsitellään luottamuksellisesti, eikä kyselyyn vastanneiden henkilöiden tietoja kerätä. Kun vastaukset on saatettu numeraaliseen muotoon, vastauslomakkeet hävitetään. Mikäli ilmenee kyselyyn liittyviä kysymyksiä, pyydän olemaan yhteydessä sähköpostitse hehiet@utu.fi.

Ystävällisin terveisin

Helmi Hietalahti-Keltto

Perustiedot

1. Ikä

   18 tai alle

   19–30

   31–40

   41–50

   51–60

   61–70

   yli 70

2. Kuinka kauan olet asunut Niskalammella?

0–2 vuotta

3-5vuotta

6–9 vuotta

10–15 vuotta

16–20 vuotta

yli 20 vuotta

3. Asumismuoto?

   Omakotitalo

   Paritalo

   Rivitalo

   Pienkerrostalo/ luhtitalo

   En asu Niskalammella

4. Asutko omistus- vai vuokra-asunnossa?

   Omistus

   Vuokra

Asuminen Niskalammella

5. Miksi asut/ olet asunut/ haluaisit asua Niskalammella?
6. Haluaisitko tulevaisuudessa asua Niskalammella, jos niin miksi?
7. Mikä saa jäämään Niskalammelle?
8. Miten kuvailisit Niskalammen asuinalueen yhteishenkeä tai identiteettiä? Mitkä tekijät siihen vaikuttavat?

9. Tiesitkö asuinalueen asemakaavan suojelumerkinnöistä?

   Kyllä

   Ei

10. Miten koette asuinalueen asemakaavan suojelumerkintöjen vaikuttavan asumiseen Niskalammella?

    En koe vaikuttavan 1 2 3 4 5 Vaikuttaa paljon

11. Mitä mieltä olette rakennussuojelusta Niskalammella?

12. Oletko/ olisitko valmis omalla toiminnalla edistämään rakennusperinnön säilymistä Niskalammella?

    Kyllä

    Ei

13. Jos asut / olet asunut Niskalammella, oletko remontoinut kotiasi?
    Kyllä
    Ei

14. Jos olette remontoineet kotianne, onko alueen ja rakennuksen historia ohjannut jotenkin muutostöissä esimerkiksi materiaali- ja värivalinnat, rakennustavat ja niin edelleen?

Asuinalueeseen liitettävät arvot ja arvon muodostuminen

15. Mitä pidät tärkeänä Niskalammella?

16. Pidättekö omaa asuinrakennustanne arvokkaana, mikä on sinulle arvokasta omassa kodissasi? Mikäli et asu Niskalammella nyt, voit miettiä hypoteettisesti tai vanhaa kotiasi.

17. Koetko tärkeäksi Niskalammen rakennusperinnön säilyttämisen?
    Kyllä
    Ei

18. Uskotko Niskalammen asuinalueen positiiviseen hintakehitykseen?
    Kyllä
    Ei

19. Uskotko, että remontoimalla asuinrakennusten hinta alueella voi nousta?
    Kyllä
    Ei

20. Miten asuinrakennuksesi arvo on kehittynyt sinä aikana, kun olet asunut alueella?
    Arvo ei ole noussut 1 2 3 4 5 Arvo on noussut huomattavasti

21. Miten näet Niskalammen asuinalueen suhteessa muihin Imatran asuinalueisiin?

22. Onko asuinalue houkutteleva, miksi, miksi ei?

Osallisuus

23. Oletko kiinnostunut Niskalammen asuinalueen kehittämisestä tai sitä koskevasta päätöksenteosta?
    Kyllä
    Ei

24. Oletko saanut halutessasi vaikuttaa Niskalampeen koskevaan päätöksentekoon?
    Kyllä
    Ei

25. Mihin olisit halunnut vaikuttaa?

26. Mihin olet saanut vaikuttaa?

27. Tuleeko Niskalammen asuinalueesta, rakennusperinnöstä, arvoista tai osallisuudesta jotain muuta mieleen?